

ΕΘΝΙΚΟΝ ΚΑΙ ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΚΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΝ ΑΘΗΝΩΝ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΚΑΙ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΜΣ Νεότερη και Σύγχρονη Ιστορία και Ιστορία της Τέχνης

Κατεύθυνση Ευρωπαϊκής Ιστορίας

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία με θέμα:

«Προς τη διαμόρφωση της ανδρικής ομοφυλοφιλικής ταυτότητας: Εκφάνσεις και διαχείριση
της ανδρικής ομοφυλοφιλίας στην Αγγλία κατά τον 19ο αιώνα»

της φοιτήτριας Μιχαέλλη Μαρίας

A.M.: 1561201901049

Τριμελής Επιτροπή

Επιβλέπουσα: Παπαθανασίου Μαρία, Αναπλ. Καθηγήτρια Νεότερης Ευρωπαϊκής Ιστορίας
ΕΚΠΑ

A' Βαθμολογήτρια: Λαμπροπούλου Δήμητρα, Επικ. Καθηγήτρια Νεότερης και Σύγχρονης
Ελληνικής Ιστορίας ΕΚΠΑ

B' Βαθμολογήτρια: Συριάτου Αθηνά, Επικ. Καθηγήτρια Νεότερης και Σύγχρονης
Ευρωπαϊκής Ιστορίας ΔΠΘ

ΑΘΗΝΑ

2022

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες	2
Περίληψη.....	3
Abstract	4
Εισαγωγή.....	5
Μέρος 1ο. Έμφυλες ταυτότητες και σεξουαλικότητα	
1.1. Πρότυπα ανδρισμού	12
1.2. Ανδρισμοί και Σεξουαλικότητα	22
Μέρος 2ο. Διαδικασίες και τόποι διαμόρφωσης της ομοφυλοφιλικής ταυτότητας	
2.1. Μορφές ελέγχου	29
2.1.1. Κρατική νομοθεσία	29
2.1.2. Κοινωνικός έλεγχος.....	41
2.2. Λέξεις και ταυτότητες	44
2.3. Χώροι και τρόποι ανάπτυξης ομοφυλοφιλικών συμπεριφορών	54
Μέρος 3ο. Ιατρικοί Λόγοι	
3.1 Η ομοφυλοφιλία από τη σκοπιά της ιατρικής	68
Επίλογος.....	87
Πηγές-Βιβλιογραφία	94

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω εκ βαθέων την επόπτρια καθηγήτρια μου, Μαρία Παπαθανασίου, για την πολύτιμη βοήθεια και την καθοδήγησή της σε όλα τα στάδια της συγγραφής της παρούσας διπλωματικής εργασίας, καθώς και τα υπόλοιπα μέλη της τριμελούς επιτροπής, την Επίκουρη Καθηγήτρια Αθηνά Συριάτου και την Επίκουρη Καθηγήτρια Δήμητρα Λαμπροπούλου, για τις πολύ εύστοχες και εποικοδομητικές παρατηρήσεις τους για τη βελτίωση της εργασίας αυτής, αλλά και για την πιθανή εξέλιξή της στο μέλλον.

Τέλος, θα ήθελα να εκφράσω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες στους φίλους και συνοδοιπόρους μου στο ταξίδι του μεταπτυχιακού για την αμέριστη στήριξή τους, και κυρίως στη φίλη μου Μαρία για τις πολύωρες συζητήσεις μας, που ελπίζω να βοήθησαν και τις δύο μας, καθώς φυσικά και στην οικογένειά μου, που βρίσκεται πάντοτε δίπλα μου.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται τη διαδικασία διαμόρφωσης της σύγχρονης ανδρικής ομοφυλοφιλικής ταυτότητας στην Αγγλία κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα, με άξονες τα κυρίαρχα έμφυλα και σεξουαλικά πρότυπα, το νομοθετικό πλαίσιο, την ανάπτυξη και τη διάδοση του ιατρικού λόγου, αλλά και το λεξιλόγιο που χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει τις ομοφυλοφιλικές σεξουαλικές συμπεριφορές και τα άτομα που τις εκφράζουν, καθώς και τις ανεπίσημες κοινωνικές πρακτικές ελέγχου της ομοφυλοφιλίας. Στόχος της εργασίας είναι να καταδειχθεί ο τρόπος με τον οποίο οι παραπάνω παράγοντες επέδρασαν σε αυτή τη διαδικασία διαμόρφωσης μίας διακριτής ομοφυλοφιλικής ταυτότητας.

Κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα, φαίνεται ότι αρχίζει να καλλιεργείται η αντίληψη μίας διακριτής ομοφυλοφιλικής ταυτότητας στην Αγγλία, παρότι τα παραδείγματα ανδρών που υιοθέτησαν μία εξ ολοκλήρου ομοφυλοφιλική ταυτότητα είναι ελάχιστα. Η κατίσχυση νέων αυστηρά ετεροφυλοφιλικών προτύπων ανδρισμού, η εντατικοποίηση του νομικού ελέγχου της σεξουαλικότητας, η κοινωνική αντίδραση στις ομοφυλοφιλικές συμπεριφορές, οι λέξεις που χρησιμοποιήθηκαν στον δημόσιο λόγο για την περιγραφή αυτών των συμπεριφορών και οι σεξολογικές θεωρίες, ενέτειναν την αίσθηση της διαφορετικότητας των ομοφυλόφιλων ανδρών από αυτό που θεωρούνταν ως «ομαλότητα» και πυροδότησαν τη συγγραφή πραγματειών υπέρ της ομοφυλοφιλίας, αλλά και την εντεινόμενη προσπάθεια αυτοπροσδιορισμού αυτών των ανδρών, κυρίως στα τέλη του 19ου αιώνα.

Abstract

This dissertation examines the gradual construction of modern homosexual identity in England during the 19th century, by focusing on the prevalent gender and sexual norms, the relevant statutes, the development and the propagation of the medical discourse, the specific terms used to describe homosexuals and homosexual behaviours, and the practices of informal social control. This dissertation aims to demonstrate the way these factors affected the construction of a distinctive homosexual identity.

In the 19th century, it seems that the conception of a distinctive homosexual identity is being formed in England, even though the number of men who fully identify as homosexuals was limited. The prevalence of new strictly heterosexual masculinities, the intensifying legal control of sexuality, the societal reaction to homosexual behaviours, the terms used in public and in the medical discourse in reference to homosexuality, and the sexological theories amplified the distinction between homosexuality and heterosexuality, but also led to publications in favor of homosexuality and to the intensifying effort of these men to define their self-identity, mainly towards the end of 19th century.

Εισαγωγή

Η μελέτη της σεξουαλικότητας και κατ' επέκταση της ανδρικής ομοφυλοφιλίας αποτελεί αντικείμενο της ιστορικής έρευνας κυρίως από τη δεκαετία του 1970, όταν άρχισε σταδιακά να αμφισβητείται η ιδέα ότι η σεξουαλικότητα διαμορφωνόταν κατά κύριο λόγο μέσα από βιολογικούς και όχι τόσο μέσα από κοινωνικούς παράγοντες.¹ Έκτοτε, η έρευνα έχει επικεντρωθεί στο ζήτημα της ανάπτυξης των σεξουαλικών ταυτοτήτων ως κοινωνικών κατασκευών, η διαμόρφωση των οποίων βασίζεται στην αλληλεπίδραση τους με παράγοντες όπως η κοινωνική τάξη, το φύλο, η εθνικότητα, η θρησκεία, το γεωγραφικό πλαίσιο και η ηλικία, αλλά και στον διαχωρισμό της ομοφυλοφιλίας από την κανονιστική ετεροφυλοφιλία κατά τον 19ο και 20ό αιώνα.²

Ο όρος «ομοφυλοφιλία», που εισήγαγε ο αυστρο-ούγγρος νομικός και υπέρμαχος της αποποινικοποίησης των συναινετικών σεξουαλικών επαφών μεταξύ ανδρών Karl-Maria Kertbeny το 1868, βαθμιαία αντικατέστησε τον ευρύτερο όρο σοδομία που μεταξύ άλλων χρησιμοποιήθηκε και για την περιγραφή των ομοερωτικών σχέσεων. Αυτή η αλλαγή στην ορολογία σηματοδοτούσε και μία αλλαγή αντιλήψεων, καθώς η σοδομία αποτελεί μία πράξη, ενώ η ομοφυλοφιλία σχετίζεται με τον γενικότερο σεξουαλικό προσανατολισμό του ατόμου. Το ερώτημα λοιπόν που απασχόλησε τους κοινωνιολόγους και τους ιστορικούς της δεκαετίας του 1970 και του 1980 είναι το πότε μπορούμε να κάνουμε λόγο για μία ομοφυλοφιλική ταυτότητα.³ Σύμφωνα με τη θεωρία του κοινωνικού κονστρουκτιβισμού, την οποία υιοθετεί και η παρούσα εργασία, η ομοφυλοφιλία αποτελεί μία σύγχρονη κοινωνική κατασκευή, λόγω της απουσίας γνωστών ανάλογων αναφορών και εμπειριών στην προ-νεωτερική περίοδο, χωρίς αυτό να αποκλείει την προγενέστερη ύπαρξη ομοφυλοφιλικών σεξουαλικών πρακτικών ή

---

¹ Jeffrey Weeks, *Sex, Politics and Society: The Regulation of Sexuality since 1800*, Αμπινγκτον, Νέα Υόρκη, Routledge, ³2012, σ. 2.

² Στο ίδιο, σ. 17-18: Με τον όρο κανονιστική εννοούμε εκείνη τη σεξουαλικότητα που αποτελεί πρότυπο και ορίζει ποια είναι η πρόπευσα και ποια η απρεπής σεξουαλική συμπεριφορά. Η ετεροφυλοφιλία είναι κανονιστική, καθώς εκφράζει τις κοινωνικά παγιωμένες αντιλήψεις περί σεξουαλικών πράξεων και τις παγιωμένες έμφυλες κατασκευές του ανδρισμού και της θηλυκότητας. Ofelia Schutte, «A critique of normative heterosexuality: identity, embodiment and sexual difference in Beauvoir and Irigaray», *Hypatia*, τ. 12/1 (1997), σ. 41.

³ Nicholas C. Edsall, *Towards Stonewall: Homosexuality and Society in the Modern Western World*, Σάρλοτσβιλ, Λονδίνο, University of Virginia Press, 2003, σ. 3-4.

διαφορετικών σεξουαλικών ταυτοτήτων, οι οποίες όμως συχνά ακροβατούσαν ανάμεσα στην ομοφυλοφιλία και την ετεροφυλοφιλία.⁴

Οι κοινωνιολόγοι Mary McIntosh και Jeffrey Weeks προώθησαν μέσα από το έργο τους τη θεωρία του κοινωνικού κονστρουκτιβισμού, αντιμετωπίζοντας τη σεξουαλικότητα ως μία συμπεριφορά που επηρεάζεται από τις κοινωνικές συνθήκες, και υποστήριξαν πως η ομοφυλοφιλική σεξουαλική συμπεριφορά δε συνεπαγόταν απαραίτητα και την ύπαρξη μίας ομοφυλοφιλικής ταυτότητας. Έτσι, έθεσαν ως στόχο της ιστορικής έρευνας τη μελέτη της διαδικασίας κατασκευής της σεξουαλικής ταυτότητας και του τρόπου με τον όποιον ορισμένες μορφές της, όπως η θηλυπρέπεια, συνδέθηκαν με συγκεκριμένες συμπεριφορές, και απομακρύνθηκαν από την προηγούμενη ιστοριογραφική τάση της ανάδειξης της καταπίεσης ή της έκφρασης σεξουαλικών συμπεριφορών, οι οποίες παρέμεναν αμετάβλητες στον χρόνο.⁵

Αυτή η νέα οπτική ανέδειξε την πολυπλοκότητα των σεξουαλικών σχέσεων και οδήγησε σε μία πιο σύνθετη ιστοριογραφική προσέγγιση της ομοφυλοφιλίας, κυρίως από τη δεκαετία του 1990, η οποία συμπεριλάμβανε διαφορετικές κατηγορίες και τόπους εντοπισμού ομοφυλοφιλικών συμπεριφορών.⁶ Οι συγγραφείς του *Hidden from History* έχουν προτείνει την κατάταξη των ομοφυλοφιλικών σχέσεων σε τρεις ευρείες κατηγορίες: α) σε εκείνες που αναπτύσσονταν μεταξύ ατόμων μεγαλύτερης και νεαρότερης ηλικίας (παιδεραστία), β) εκείνες μεταξύ ατόμων που συμμορφώνονταν με τα υφιστάμενα κοινωνικά πρότυπα του φύλου τους και ατόμων που υιοθετούσαν τους κοινωνικούς ρόλους του άλλου φύλου ή ενός «ενδιάμεσου» κοινωνικού φύλου, και γ) στις σχέσεις μεταξύ ατόμων του ίδιου κύρους και της ίδιας ηλικίας. Μέσα από αυτές τις σχέσεις προκύπτουν περισσότερο ή λιγότερο διακριτοί ρόλοι και ταυτότητες.⁷

---

⁴ David M. Halperin, *How to Do the History of Homosexuality*, Σικάγο, Λονδίνο, The University of Chicago Press, 2002, σ. 106.

⁵ H. G. Cocks, «Homosexuality between Men in Britain since the Eighteenth Century», *History Compass*, τ. 5/3 (2007), σ. 866. Αναφέρεται στα Mary McIntosh, «The Homosexual Role», στο Kenneth Plummer (επιμ.), *The Making of the Modern Homosexual*, Λονδίνο, Hutchinson, 1981 · Jeffrey Weeks, *Coming Out: Homosexual Politics in Britain from the 1890s to the Present*, Λονδίνο, Quartet, 1977.

⁶ Barry Reay, «Writing the Modern Histories of Homosexuality», *The Historical Journal*, τ. 52/1 (2009), σ. 213.

⁷ Η πρώτη κατηγορία ομοφυλοφιλικών σχέσεων θα μπορούσε να διευρυνθεί και να συμπεριλάβει τις εξίσου άνισες σχέσεις μεταξύ ατόμων διαφορετικής κοινωνικής τάξης ή φυλής. Martin Bauml Duberman, Martha Vicinus και George Chauncey Jr. (επιμ.), *Hidden from History: Reclaiming the Gay and Lesbian Past*, Λονδίνο, Penguin Books, 1991, σ. 9.

Σύμφωνα με την έρευνα του αμερικανού ιστορικού Randolph Trumbach, μία διακριτή ανδρική ομοφυλοφιλική φιγούρα φαίνεται να αναπτύχθηκε στη Βρετανία στις αρχές του 18ου αιώνα⁸, ενώ τα στοιχεία από τις δίκες σοδομίας⁹ των δεκαετιών του 1720, του 1740 και του 1780 δείχνουν ότι ένας σημαντικός αριθμός των ανδρών που διώκονταν ανήκε στην κατηγορία του «θηλυπρεπούς» άνδρα («molly»), ο οποίος μπορεί να φορούσε γυναικεία ενδύματα και σύχναζε στα λεγόμενα «molly houses», δηλαδή χώρους όπου συναντιόνταν άνδρες που αναζητούσαν τη συντροφιά άλλων ανδρών. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο οι «θηλυπρεπείς» άνδρες παρουσιάζονταν και φέρονταν όπως οι γυναίκες, ενώ συμμετείχαν και σε τελετές παρωδίες του γάμου ή της γέννας.¹⁰ Λίγο αργότερα, στα τέλη του 18ου αιώνα, όπως υποστηρίζει ο Trumbach, εμφανίστηκε και μία ανάλογη «ανδροπρεπής» γυναικεία προσωπικότητα («tommy»), χωρίς όμως τους αντίστοιχους χώρους συνάντησης και τις τελετές.¹¹

Παράλληλα, η διαδικασία διαμόρφωσης μίας διακριτής ομοφυλοφιλικής, όπως θα την αποκαλούσαμε σήμερα, «υποκουλτούρας» (subculture),¹² διαφαίνεται στις πηγές ήδη από τα τέλη του 17ου αιώνα όχι μόνο για την πόλη του Λονδίνου, αλλά και για άλλα αστικά κέντρα, όπως το Παρίσι και το Άμστερνταμ. Μέσα από την έρευνα

---

⁸ Randolph Trumbach, «Sodomy Transformed: Aristocratic Libertinage, Public Reputation and the Gender Revolution of the 18th Century», *Journal of Homosexuality*, τ. 19/2 (1990), σ. 105-106.

⁹ Σύμφωνα με το λεξικό *Lingua Britannica Reformata* του 1749, η σοδομία ορίζεται ως «το πρωκτικό σεξ, μία αφύσικη σαρκική αμαρτία, που αποκαλείται έτσι, επειδή την είχαν διαπράξει οι κάτοικοι των Σοδόμων». Αντίστοιχα, ο όρος πρωκτικό σεξ (buggery) περιγράφεται ως «η σοδομία ή η αμαρτία κατά της φύσης, όταν ένας άνδρας έρχεται σε σεξουαλική επαφή με κάποιον άλλον: είτε άνδρα, είτε γυναίκα, είτε κτήνος». Αυτές οι σεξουαλικές πρακτικές, όπως θα δούμε παρακάτω, τιμωρούνταν από τον νόμο ήδη από τον 16ο αιώνα. Benjamin Martin, *Lingua Britannica Reformata: Or, A New English Dictionary*, Λονδίνο, 1749.

¹⁰ H. G. Cocks, «Homosexuality between Men», *ό.π.*, σ. 868-869.

¹¹ Randolph Trumbach, «The Origin and Development of the Modern Lesbian Role in the Western Gender System: Northwestern Europe and the United States, 1750 –1990», *Historical Reflections*, τ. 20/2 (1994), σ. 288-289.

¹² Ο όρος «υποκουλτούρα» αποτελεί μετάφραση του αγγλικού όρου «subculture» και εδώ χρησιμοποιείται με την έννοια που του έχει αποδώσει η κοινωνιολογία, ώστε να περιγράψει ένα υποσύνολο ανθρώπων με ιδιαίτερα πολιτιστικά χαρακτηριστικά, τα οποία το διαφοροποιούν ή το φέρνουν σε σύγκρουση με την κυρίαρχη κουλτούρα. Όπως αναφέρει ο Hebdige, τα άτομα που συμμετέχουν σε μία «υποκουλτούρα» συνήθως αισθάνονται περιθωριοποιημένα και ενίοτε αντιμετωπίζονται από την κοινωνία είτε ως δημόσιος κίνδυνος είτε απλά ως ανόητα. Dick Hebdige, *Subculture: the meaning of style*, Λονδίνο, Νέα Υόρκη, Routledge, 2002, σ. 2-4.

προκύπτει μία σύνδεση ορισμένων περιοχών και δημόσιων χώρων, όπως τα πάρκα και τα στενά δρομάκια, με τις σεξουαλικές επαφές μεταξύ ανδρών. Επιπλέον, παρατηρείται η χρήση αναγνωριστικών χαιρετισμών, βλεμμάτων και ειδικών κινήσεων που φανέρωναν την ταυτότητα κάποιου και τις επιθυμίες του, αλλά και η χρήση της αργκό που ήταν εξίσου αποκαλυπτική.¹³ Όλα αυτά συνηγορούν στο ό,τι ορισμένοι άνθρωποι με κοινές σεξουαλικές επιθυμίες, αντιλαμβανόμενοι την ιδιαιτερότητά τους, προχώρησαν στην οργάνωση δικτύων και κοινοτήτων, αν και τα στοιχεία δεν είναι επαρκή, ώστε να υποστηριχθεί με βεβαιότητα ότι όλοι όσοι συμμετείχαν σε αυτά είχαν πλήρη συνείδηση της διαφορετικότητάς τους και αισθάνονταν μέλη μίας ιδιαίτερης κουλτούρας.¹⁴

Αρκετοί ιστορικοί έχουν αποδώσει την ανάδυση αυτής της ομοφυλοφιλικής «υποκουλτούρας» (subculture), στη Βρετανία στις σημαντικές πολιτισμικές αλλαγές που συντελέστηκαν σταδιακά από τα τέλη του 17ου αιώνα, όπως η ανάπτυξη της πυρηνικής οικογένειας, της ατομικότητας, της οικιακότητας και της δημόσιας σφαίρας. Ωστόσο, οι αλλαγές αυτές δεν είχαν υιοθετηθεί από το σύνολο της κοινωνίας, και αρχικά παρατηρούνται κυρίως στα ανώτερα κοινωνικά στρώματα.¹⁵ Ακόμη ένας σημαντικός παράγοντας που μπορούσε να δημιουργήσει τις κατάλληλες προϋποθέσεις για την ανάδυση αυτής της κουλτούρας είναι η ανάπτυξη των πόλεων, καθώς το αστικό πλαίσιο προσέφερε έναν κοσμοπολίτικο χαρακτήρα και έναν σημαντικό βαθμό ανωνυμίας.¹⁶

Αν η δεκαετία του 1720 θεωρείται συμβατικά το χρονικό σημείο εμφάνισης μίας «θηλυπρεπούς» ανδρικής φιγούρας στη Βρετανία, τα τέλη του 19ου αιώνα αποτελούν μία μεταβατική περίοδο για τις αντιλήψεις και την ίδια την εμπειρία των ομοφυλοφιλικών σχέσεων.¹⁷ Το τελευταίο φαινόμενο παρατηρείται στα περισσότερα πρωτοπόρα βιομηχανικά κράτη, και κυρίως στον γερμανικό χώρο.¹⁸ Σημαντικό ρόλο

---

¹³ Nicholas C. Edsall, *Towards Stonewall*, ό.π., σ. 7-8.

¹⁴ Στο ίδιο, σ. 12.

¹⁵ Στο ίδιο, σ. 15· H. G. Cocks, «Homosexuality between Men», ό.π., σ. 870.

¹⁶ Nicholas C. Edsall, *Towards Stonewall*, ό.π., σ. 13.

¹⁷ George Chauncey Jr., «From Sexual Inversion To Homosexuality: Medicine And The Changing Conceptualization Of Female Deviance», *Salmagundi*, τ. 58/59 (φθινόπωρο 1982-χειμώνας 1983), σ. 114.

¹⁸ Jeffrey Weeks, «“Sins and diseases”: Some Notes on Homosexuality in the Nineteenth Century», *History Workshop*, τ. 1 (1976), σ. 212.

σε αυτή την εξέλιξη διαδραμάτισαν και οι νέες ιατρικές μελέτες που προσπάθησαν να εξηγήσουν βιολογικά την αποκλίνουσα σεξουαλική συμπεριφορά,¹⁹ ενώ οι αλλαγές στο νομικό πλαίσιο αρκετών ευρωπαϊκών κρατών στα τέλη του αιώνα, με τις οποίες ο έλεγχος των ομοφυλοφιλικών πρακτικών εντάθηκε, συνέβαλαν εξίσου στη διαμόρφωση των κοινωνικών προτύπων περί ομοφυλοφιλίας του 20ού αιώνα.²⁰

Οι παραπάνω λόγοι μαζί με το εύρος των διαθέσιμων πηγών δικαιολογούν την έμφαση που έδωσαν οι ερευνητές των ομοφυλοφιλικών πρακτικών στη Βρετανία στον 18ο και τον ύστερο 19ο αιώνα ήδη από τη δεκαετία του 1970. Η δημοσίευση των πρακτικών του Κεντρικού Ποινικού Δικαστηρίου της Αγγλίας και της Ουαλίας (Old Bailey), επέτρεψε στους ιστορικούς να μελετήσουν τις δίκες σοδομίας του 18ου αιώνα, και κατ' επέκταση να συνδέσουν ορισμένους δημόσιους χώρους με τις συνευρέσεις μεταξύ ανδρών. Η δράση των Εταιρειών Αναμόρφωσης των Ηθών (Societies for the Reformation of Manners), ιδιωτικών οργανώσεων που ενορχήστρωναν συχνά επιδρομές στα molly houses από τις αρχές του 18ου αιώνα απασχόλησαν εξίσου τους ιστορικούς που μελέτησαν τις αναφορές του τύπου για αυτά τα περιστατικά και τα δημοσιεύματα για τους προπηλακισμούς των καταδικασθέντων για σοδομία από τον κόσμο που συγκεντρωνόταν έξω από τα δικαστήρια.²¹

Μεγάλη έμφαση έχει δοθεί από τους/τις ιστορικούς και στα τέλη του 19ου αιώνα, όταν έλαβαν χώρα γεγονότα που απέκτησαν ευρεία δημοσιότητα, όπως το σκάνδαλο της οδού Cleveland²² (Cleveland Street Scandal) και οι δίκες του Όσκαρ Ουάιλντ,²³ τα

---

¹⁹ George Chauncey Jr., «From Sexual Inversion», *ό.π.*, σ. 116-117.

²⁰ Jeffrey Weeks, «“Sins and diseases”», *ό.π.*, σ. 213.

²¹ Charles Upchurch, *Before Wilde, Sex between Men in Britain's Age of Reform*, Μπέρκλεϋ, Λος Άντζελες, Λονδίνο, University of California Press, 2009, σ. 4. Για τη μελέτη των ομοφυλοφιλικών πρακτικών του 18ου αιώνα, βλ. Randolph Trumbach, «London's Sodomites: Homosexual Behavior and Western Culture in the 18th Century», *Journal of Social History*, τ. 11/1 (1977).

²² Το σκάνδαλο αφορούσε την αποκάλυψη ενός ανδρικού πορνείου, το 1889, στην οδό Cleveland, το οποίο προσλάμβανε νεαρά αγόρια που εργάζονταν στο ταχυδρομείο, για να συνευρισκονται ερωτικά με άνδρες αριστοκράτες. Η εμπλοκή σημαντικών προσώπων της αγγλικής αριστοκρατίας, κάποιοι από τους οποίους συνδέονταν άμεσα με το παλάτι, όπως ο πρίγκιπας Albert Victor, επιβεβαίωσε την ανηθικότητα των αριστοκρατών, που εκμεταλλεύονταν τα αγόρια της εργατικής τάξης.

²³ Το 1895 ο Όσκαρ Ουάιλντ κατηγορήσε τον μαρκήσιο του Queensberry για συκοφαντική δυσφήμιση, επειδή ο τελευταίος, έχοντας μάθει για τις ομοφυλοφιλικές σχέσεις που διατηρούσε ο γιός του με τον συγγραφέα, τον είχε αποκαλέσει δημόσια «σοδομιστή». Αυτή ήταν η αρχή μίας πολύκροτης δικαστικής

οποία ανέδειξαν τις σημαντικές πολιτισμικές αλλαγές που συντελούνταν βαθμιαία μέσα σε μία περίοδο αμφισβήτησης των αξιών της αστικής τάξης από τα νέα πνευματικά και καλλιτεχνικά κινήματα, τις γυναικείες οργανώσεις και την εργατική τάξη. Οι κοινωνικές ανησυχίες της αστικής τάξης έχουν συνδεθεί με τη μεγαλύτερη ορατότητα της ομοφυλοφιλίας στα τέλη του 19ου αιώνα ακόμη και από σύγχρονους των εξελίξεων παρατηρητές.²⁴

Η εργασία μου πραγματεύεται το ζήτημα της διαδικασίας διαμόρφωσης της σύγχρονης ανδρικής ομοφυλοφιλικής ταυτότητας στην Αγγλία κατά τη διάρκεια του 19ου αιώνα, σε συνάρτηση με τη νομοθεσία, την ανάπτυξη και τη διάδοση του ιατρικού λόγου, και την κατίσχυση νέων έμφυλων προτύπων. Οι παραπάνω άξονες συνιστούν και ορισμένους από τους βασικούς θεματικούς άξονες, με τους οποίους οι ιστορικοί έχουν προσεγγίσει το ζήτημα της ανδρικής ομοφυλοφιλίας στην Αγγλία τον 19ο αιώνα. Παρότι η περίοδος του 19ου αιώνα έχει μελετηθεί εκτενώς, υπάρχουν πλευρές του ζητήματος της ανάπτυξης της σύγχρονης ομοφυλοφιλικής ταυτότητας, όπως το λεξιλόγιο που χρησιμοποιήθηκε για να περιγράψει τις ομοφυλοφιλικές σεξουαλικές συμπεριφορές και τα άτομα που τις εκφράζουν, καθώς και οι ανεπίσημες κοινωνικές πρακτικές ελέγχου της σεξουαλικής συμπεριφοράς, οι οποίες, ενώ αναφέρονται στην ιστοριογραφία, δεν έχουν αναδειχθεί ως ξεχωριστοί άξονες προσέγγισης του θέματος. Η παρούσα εργασία επιδιώκει να εξετάσει και να αναδείξει τον ρόλο τόσο του λεξιλογίου όσο και του ανεπίσημου κοινωνικού ελέγχου στη διαδικασία διαμόρφωσης μίας διακριτής ομοφυλοφιλικής ταυτότητας.

Σε αυτό το σημείο, θα ήταν χρήσιμο να διευκρινιστεί η έννοια της ταυτότητας, που εμφανίζεται συχνά στην εργασία μου. Σύμφωνα με τον βρετανό κοινωνιολόγο Richard Jenkins, η ταυτότητα είναι κατά βάση ο τρόπος με τον οποίο, μέσα από τη γλώσσα, αντιλαμβανόμαστε εμείς οι ίδιοι τον εαυτό μας και τους άλλους, αλλά και ο τρόπος με τον οποίο οι άλλοι αντιλαμβάνονται εμάς.²⁵ Στη συγκεκριμένη εργασία παρουσιάζονται «ταυτότητες», τις οποίες η κοινωνία μέσω των έργων ηθικολόγων ή των σεξολογικών πραγματειών, που αναπτύχθηκαν στο δεύτερο μισό του 19ου αιώνα,

---

υπόθεσης που κατέληξε στην καταδίκη του Ουάιλντ σε δύο χρόνια φυλάκισης για προσβολή της δημοσίας αιδούς.

²⁴ Charles Upchurch, *Before Wilde*, ό.π., σ. 5. Ενδεικτικά, για τη μελέτη των δικών στα τέλη του 19ου αιώνα σε συνάρτηση με τις πολιτισμικές εξελίξεις, βλ. Eve Kosofsky Sedgwick, *Epistemology of the Closet*, Μπέρκλεϊ, Λος Άντζελες, University of California Press, 1990.

²⁵ Richard Jenkins, *Social Identity*, Αμπινγκτον, Νέα Υόρκη, Routledge, ³2008, σ.5.

καθώς και το κράτος μέσω της νομοθεσίας αποδίδουν στους άνδρες που έλκονταν ερωτικά από ομόφυλους τους, και τις οποίες οι άνδρες αυτοί είτε τις ενστερνίστηκαν είτε τις αμφισβήτησαν, κυρίως οι πιο εύποροι και μορφωμένοι αστοί ομοφυλόφιλοι, προτείνοντας νέους όρους αυτοπροσδιορισμού μέσα από τα έργα που συνέγραψαν υπέρ της ομοφυλοφιλίας στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα. Οι «ταυτότητες» αυτές συνδέονταν με τα χαρακτηριστικά που αποδίδονταν στους άνδρες με ομοφυλοφιλικές προτιμήσεις και δεν παρέμειναν σταθερές στον χρόνο, καθώς αμφισβητούνται και μεταβάλλονται.

Η εργασία εστιάζει στην περίοδο από το 1810, έτος κατά το οποίο διαδραματίστηκε η υπόθεση της οδού Vere (Vere Street Scandal), η οποία ήταν η τελευταία που αντιμετωπίστηκε με τις πρακτικές του 18ου αιώνα,²⁶ έως το 1900, οπότε η προσπάθεια ιατροκοποίησης της σεξουαλικότητας εντάθηκε, και στηρίζεται κατά βάση σε βιβλιογραφία, αλλά και σε πρωτογενές υλικό, όπως άρθρα εφημερίδων, επιστολές και κείμενα σύγχρονων παρατηρητών.

Η εργασία χωρίζεται σε τρία μέρη. Το πρώτο αφορά τη διαμόρφωση των προτύπων ανδρισμού και σεξουαλικής ηθικής στη διάρκεια του 19ου αιώνα. Το δεύτερο μέρος εξετάζει ακριβώς τη σταδιακή διαμόρφωση της σύγχρονης ομοφυλοφιλικής ταυτότητας στην Αγγλία. Αρχικά θα παρουσιαστεί το νομικό πλαίσιο στο οποίο εντάσσονταν οι σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ των ανδρών καθώς σε αυτό αντικατοπτρίζονται ορισμένες κοινωνικές αντιλήψεις, αλλά και ο ανεπίσημος έλεγχος που ασκούνταν στις ομοφυλοφιλικές πρακτικές. Έπειτα θα διερευνηθούν οι εξελίξεις στο γλωσσικό επίπεδο, δηλαδή στις λέξεις που χρησιμοποιούνταν για να περιγράψουν τις πρακτικές και τους ίδιους τους άνδρες που συνευρίσκονταν με άτομα του ίδιου φύλου, και οι χώροι όπου αναπτύσσονταν και επιτελούνταν αυτές οι σεξουαλικές συμπεριφορές, με έμφαση στην πόλη του Λονδίνου. Το τρίτο και τελευταίο μέρος καταπιάνεται με τις πρώτες προσπάθειες ανάπτυξης μίας ιατρικής θεώρησης της σεξουαλικότητας στη χώρα, ώστε να φανεί ο βαθμός στον οποίο αυτή επέδρασε στα κοινωνικά πρότυπα που διαμορφώθηκαν στην αλλαγή του αιώνα.

---

²⁶ Μέχρι εκείνη την εποχή οι διώξεις ήταν αποτέλεσμα οργανωμένων επιδρομών στα molly houses, εφεξής οι υποθέσεις αφορούσαν κυρίως πιο καθημερινές συνενυρέσεις σε ανοιχτούς δημόσιους χώρους και άνδρες που συνήθως δε συνδέονταν με κάποια ομοφυλοφιλική «υποκουλτούρα» (subculture).

Μέρος 1ο

Έμφυλες ταυτότητες και σεξουαλικότητα

Η έννοια του πρότυπου ανδρισμού αναφέρεται στο σύνολο των συμπεριφορών και των πρακτικών που συμμορφώνονται με τις επικρατούσες αντιλήψεις της εκάστοτε κοινωνίας για το πώς αναμένεται να φέρεται ένας άνδρας.²⁷ Η σύγχρονη έρευνα έχει αναγνωρίσει την ύπαρξη περισσότερων ανδρισμών τόσο στο πλαίσιο διαφορετικών πολιτισμών και εποχών όσο και εντός της ίδιας κουλτούρας και χρονικής περιόδου. Η θέση αυτή βασίζεται στο γεγονός ότι οι ανδρισμοί διαμορφώνονται μέσα από τη σύγκριση τους όχι μόνο με τις θηλυκότητες, αλλά και με τους άλλους τύπους ανδρισμού, καθώς και μέσα από την αλληλεπίδρασή τους με άλλους κοινωνικούς παράγοντες όπως η τάξη, η φυλή και η σεξουαλικότητα.²⁸ Με βάση τα παραπάνω θα ήταν σκόπιμο να ξεκινήσουμε αυτή τη μελέτη με τα ίδια τα πρότυπα του ανδρισμού που επικρατούσαν τον 19ο αιώνα στην Αγγλία και με τα οποία αναπόφευκτα συγκρίθηκε ο ανδρισμός που βρίσκει τη σεξουαλική του έκφραση σε άτομα ή και σε άτομα του ίδιου φύλου.

1.1 Πρότυπα ανδρισμού

Ως κοινωνικοπολιτισμική κατασκευή ο ανδρισμός δεν παραμένει αμετάβλητος στον χρόνο. Έτσι, μέσα από μία σειρά μεταβολών στις μορφές των «ηγεμονικών ανδρισμών²⁹», η πατριαρχική και θεοσεβούμενη φιγούρα των μέσων του 17ου αιώνα κατέληξε στο αστικό νεωτερικό πρότυπο του ανδρισμού του 19ου αιώνα, που διαμορφώθηκε γύρω από την κεντρική για την αστική κουλτούρα έννοια της οικιακότητας.³⁰

---

²⁷ R. W. Connell, *Masculinities*, Μπέρκλεϋ, University of California Press, 1995, σ. 67 · Stephen M. Whitehead και Frank J. Barret, «The Sociology of Masculinity», στον ίδιον (επιμ.), *The Masculinities Reader*, Οξφόρδη, Polity, 2001, σ. 15-16.

²⁸ R. W. Connell, «A Very Straight Gay: Masculinity, Homosexual Experience, and the Dynamics of Gender», *American Sociological Review*, τ. 57/6 (1992), σ. 736 · Michael S. Kimmel, «Masculinity as Homophobia: Fear, Shame, and Silence in the Construction of Gender Identity», στο Stephen M. Whitehead και Frank J. Barret (επιμ.), *The Masculinities*, ό.π., σ. 267.

²⁹ Η έννοια του ηγεμονικού ανδρισμού συνδέεται με τη διαμόρφωση των έμφυλων πρακτικών που νομιμοποιούν την πατριαρχία και εξασφαλίζουν την ανωτερότητα των κοινωνικά και πολιτικά κυρίαρχων ανδρών έναντι άλλων κοινωνικών ομάδων, όπως οι γυναίκες και οι ομοφυλόφιλοι. R. W. Connell, *Masculinities*, ό.π., σ. 76-77.

³⁰ Henry French και Mark Rothery, «Hegemonic Masculinities? Assessing Change and Processes of Change in Elite Masculinity, 1700-1900», στο John H. Arnold και Sean Brady (επιμ.), *What is*

Ειδικότερα, σύμφωνα με την κοινωνιολόγο Raewyn Connell τέσσερις βασικές εξελίξεις συνέβαλαν στη διαμόρφωση του σύγχρονου ανδρισμού. Η πρώτη σηματοδοτείται από την επίδραση των ιδεών της Μεταρρύθμισης και της Αναγέννησης στις ευρωπαϊκές αντιλήψεις περί σεξουαλικότητας και ατομικότητας. Η σταδιακή υποχώρηση της εκκλησιαστικής εξουσίας πάνω στην κοινωνία και στον κόσμο του πνεύματος, αλλά και η εξιδανίκευση του γάμου έναντι της αγαμίας του κλήρου ως φυσικής κατάστασης για όλους τους ανθρώπους προσέδωσαν σταδιακά μεγαλύτερη έμφαση στην πυρηνική οικογένεια. Ταυτόχρονα, η ολοένα και μεγαλύτερη έμφαση στην ατομική έκφραση, στην αδιαμεσολάβητη σχέση με τον θεό, καθώς και στην εντεινόμενη σύνδεση του ανδρισμού με τη λογική, που καθιστά τον καθένα υπεύθυνο των πράξεων του, προωθούσε την ατομικότητα.³¹

Η ανάπτυξη των υπερπόντιων αυτοκρατοριών αποτελεί, σύμφωνα με την Connell, τη δεύτερη σημαντική εξέλιξη. Σε αυτή τη διαδικασία, το έμφυλο πρόσημο είναι έντονο, αφού οι άνδρες ήταν εκείνοι που πρωτοστάτησαν σε αυτή και προώθησαν τις αξίες της λογικής και της δράσης μέσω της βίας δημιουργώντας νέα πρότυπα ανδρισμού.³² Τρίτον, σημειώνει την ανάπτυξη των πόλεων, και ιδιαίτερα των κέντρων του εμπορικού καπιταλισμού όπως το Λονδίνο και η Αμβέρσα. Η εξέλιξη αυτή σε συνδυασμό με τις συνέπειες της εκβιομηχάνισης και της συσσώρευσης του πλούτου μέσω του εμπορίου και της εκμετάλλευσης των αποικιών προώθησε μία πιο ατομιστική κοινωνία. Η ανάπτυξη του εμπορικού καπιταλισμού και της επιχειρηματικής κουλτούρας διαμόρφωσαν ένα νέο πρότυπο ανδρισμού βασισμένο στον ορθολογικό υπολογισμό. Η εξέλιξη αυτή συνδέεται με την «προτεσταντική ηθική» του Μαξ Βέμπερ και επομένως με μία νέα εργασιακή ηθική με έντονο έμφυλο χαρακτήρα. Επιπλέον, σε αυτά τα αστικά κέντρα θα αναδυθούν νέες σεξουαλικές «υποκουλτούρες» (subcultures), με πιο γνωστή αυτή των «molly houses», των στεκιών ομοφυλόφιλων του Λονδίνου στις αρχές του 18ου αιώνα.³³

Τέλος, η Connell θεωρεί πως οι εμφύλιες διαμάχες, οι θρησκευτικοί και οι δυναστικοί πόλεμοι που διεξήχθησαν από τον 16ο έως τον 18ο αιώνα, αν και

Masculinity? Historical Dynamics from Antiquity to the Contemporary World, Μπεϊσινγκστόουκ, Νέα Υόρκη, Palgrave Macmillan, 2011, σ. 139.

³¹ R. W. Connell, *Masculinities*, ό.π., σ. 186-187.

³² Στο ίδιο, σ. 187.

³³ Στο ίδιο, σ. 187-188.

αμφισβήτησαν την καθεστηκυία τάξη πραγμάτων στην Ευρώπη, εν τέλει συνέβαλαν στη δημιουργία συγκεντρωτικών στρατοκεντρικών κρατών, τα οποία προσέφεραν μεγαλύτερη νομιμοποίηση στην ανδρική εξουσία. Αυτή η εξουσία ασκούταν από την τάξη της κατώτερης αριστοκρατίας (gentry), η οποία επάνδρωνε την τοπική αυτοδιοίκηση και τον στρατό, και υιοθέτησε ένα αρχέτυπο ηγεμονικού ανδρισμού βασισμένο στον κώδικα τιμής της ευγένειας και τη βίαιη πειθαρχία.³⁴ Μέσα από αυτές τις μεταβολές των ηγεμονικών ανδρισμών θα προκύψει και το αστικό πρότυπο ανδρισμού που θα αντικαταστήσει σταδιακά το κυρίαρχο αριστοκρατικό,³⁵ ενσωματώνοντας ορισμένα στοιχεία του.³⁶

Η Αγγλία του 19ου αιώνα αποτελούσε μία κατά βάση εκβιομηχανισμένη και ιμπεριαλιστική κοινωνία με έντονες έμφυλες και σεξουαλικές διακρίσεις³⁷, καθώς η βικτωριανή ηθική, αναπτυσσόμενη παράλληλα με τις έμφυλες σχέσεις ήδη από τα τέλη του προηγούμενου αιώνα, οδήγησε σε μία εποχή αυστηρότερα καθορισμένων συμπεριφορών και σχέσεων.³⁸ Στις αρχές του αιώνα η κοινωνική δομή αποκτούσε μία πιο κοσμική και λιγότερο πατερναλιστική μορφή. Οι αλλαγές στην οικονομία ευνόησαν τη σταδιακή υποχώρηση των πελατειακών σχέσεων και στα πλαίσια της αστικής τάξης συντέλεσαν στην ταύτιση της τιμής του άνδρα με την οικονομική και πολιτική του ανεξαρτησία.³⁹ Η εξάπλωση του αστικού καπιταλισμού και η εξίσου σημαντική άνθηση της προτεσταντικής πίστης ανασηματοδότησαν τα ιδανικά ανδρικά χαρακτηριστικά. Ο ανδρισμός της αστικής τάξης του 19^{ου} αιώνα στην Αγγλία

---

³⁴ R. W. Connell, *Masculinities*, ό.π., σ. 189-190.

³⁵ French Henry και Mark Rothery, «Hegemonic Masculinities? », ό.π., σ. 140.

³⁶ Τα αριστοκρατικά/ιπποτικά ιδεώδη του θάρρους, της ψυχραιμίας και της συμπόνοιας προσαρμόστηκαν στα ηθικά πρότυπα της αστικής τάξης και διατηρήθηκαν απογυμνωμένα από το στοιχείο της βίας, ενώ το ιδεώδες του πλατωνικού έρωτα επεκτάθηκε μέσω της σύνδεσης του έρωτα με τον θεσμό του γάμου. George L. Mosse, *The Image of Man: The Creation of Modern Masculinity*, Νέα Υόρκη, Oxford University Press, 1996, σ. 19.

³⁷ John Tosh, «Masculinities in an Industrializing Society: Britain, 1800–1914», *Journal of British Studies*, τ. 44/2 (2005), σ. 330.

³⁸ Jerrold Seigel, *Modernity and Bourgeois Life: Society, Politics, and Culture in England, France, and Germany since 1750*, Κέιμπριτζ, Cambridge University Press, 2012, σ. 305.

³⁹ Leonore Davidoff και Catherine Hall, *Family Fortunes: Men and Women of the English Middle Class 1780-1850*, Chicago University Press, 1987, σ. 199.

συνδεόταν όλο και περισσότερο με την επαγγελματική σταδιοδρομία και ηθική, την ανεξαρτησία από τους πάτρωνες, την ευσέβεια, τη σύνεση και την αφοσίωση.⁴⁰

Η σταδιακή διάκριση της εργασιακής από την οικιακή σφαίρα και η τάση της ιδιωτικότητας, που σύμφωνα με τον Anderson είχε αρχίσει να παρατηρείται ήδη από τον 17ο αιώνα στην Αγγλία, επέδρασαν εξίσου στη διαμόρφωση των ανδρικών ταυτοτήτων.⁴¹ Ο διαχωρισμός αυτός είχε έναν έντονο έμφυλο χαρακτήρα, καθώς ο οίκος ήταν κατεξοχήν συνυφασμένος με τη γυναίκα και η δημόσια σφαίρα με τον άνδρα.⁴²

Εφόσον ο οίκος έπαυε σταδιακά να αποτελεί ή τουλάχιστον να προσλαμβάνεται ως παραγωγική μονάδα, άρχισε να αποκτά μία περισσότερο συναισθηματική χροιά, κυρίως για τις αστικές τάξεις.⁴³ Σε αυτό συνέβαλαν σε μεγάλο βαθμό και τα προτεσταντικά ήθη της εποχής που εστίαζαν στην οικιακή σφαίρα. Στα τέλη του 18ου και στις αρχές του 19ου αιώνα, εκδίδονται έργα συντηρητικών ευαγγελικών, όπως η Hannah More και ο William Cowper, που παρουσιάζουν την οικία ως καταφύγιο από τον ανήθικο κόσμο της αγοράς και αποδίδουν συγκεκριμένους ρόλους στο κάθε φύλο.⁴⁴ Η κληρονομιά του προτεσταντισμού, όσο και του ρομαντισμού ενθάρρυναν τους άνδρες να δημιουργήσουν πιο στενούς οικογενειακούς δεσμούς, καθώς το σπίτι δεν ήταν μόνο ο χώρος στον οποίο κατοικούσαν, αλλά κομμάτι μίας νέας νοοτροπίας:

---

⁴⁰ John Tosh, «Domesticity and Manliness in the Victorian Middle Class: The family of Edward White Benson», στο Michael Roper και John Tosh (επιμ.), *Manful Assertions: Masculinities in Britain since 1800*, Λονδίνο, Routledge, 1991, σ. 46.

⁴¹ του ίδιου, «Masculinities», *ό.π.*, σ. 333. Michael Anderson, *Approaches to the History of the Western Family 1500-1914*, Λονδίνο, Economic History Society, Macmillan, 1980, σ. 45-46. Μέχρι το 1851, πολλοί ήταν εκείνοι που συνέχιζαν να εργάζονται στο σπίτι, όπως οι γιατροί και οι συγγραφείς. Ακόμη και σε αυτές τις περιπτώσεις, ο χώρος εργασίας διακρινόταν σαφώς από τους υπόλοιπους οικιακούς χώρους. John Tosh, *A Man's Place: Masculinity and the Middle-Class Home in Victorian England*, Νιου Χέιβεν, Yale University Press, 2007, σ. 15-17.

⁴² Lynn Hunt και Catherine Hall, «The Curtain Rises», στο Michelle Perrot (επιμ.), *A History of Private Life, Volume IV: From the Fires of Revolution to the Great War*, The Belknap Press of Harvard University Press, 1990, σ. 58.

⁴³ John Tosh, *A Man's Place*, *ό.π.*, σ. 13.

⁴⁴ Lynn Hunt και Catherine Hall, «The Curtain Rises», *ό.π.*, σ. 73-74. Leonore Davidoff και Catherine Hall, *Family Fortunes*, *ό.π.*, σ. 166-168.

της οικιακότητας.⁴⁵ Η συντροφικότητα βρισκόταν στο κέντρο αυτής της ιδέας για την οικογενειακή ζωή. Ο γάμος έπρεπε να βασίζεται στο συναίσθημα της αγάπης, αλλά δεν ήταν μια σχέση που στηριζόταν στην ισότητα. Τα έργα της εποχής πρότειναν στα ζευγάρια να μοιράζονται τα προβλήματά τους, να συμβουλεύονται ο ένας τον άλλον, όμως δεν υπήρχε αμφιβολία για το ποιος ήταν ο κύριος του σπιτιού. Αυτό που κυριαρχεί είναι το πατριαρχικό πρότυπο. Οι ρόλοι των δύο συζύγων ήταν σαφώς διακριτοί και ως ένα βαθμό αλληλοσυμπληρωματικοί. Η γυναίκα προσέφερε συναισθηματική στήριξη στον σύζυγό της και εκείνος της προσέφερε ένα άνοιγμα στον κόσμο μέσω της μόρφωσης και της εμπειρίας του.⁴⁶

Είναι φανερό ότι το ανδρικό πρότυπο της αστικής τάξης δομείται πάνω στα πεδία της εργασίας, της συμμετοχής στον δημόσιο βίο και της οικίας, εντός της οποίας το αγόρι ανατρεφόταν για να γίνει άνδρας μόλις αναλάμβανε τα ηνία της οικιακής ομάδας.⁴⁷

Ο γάμος και η πατρότητα συνιστούν δύο βασικά χαρακτηριστικά της ανδρικής ταυτότητας, που ολοκλήρωναν την εικόνα του υπεύθυνου και αυτόνομου ενήλικου άνδρα τόσο της αστικής όσο και της εργατικής τάξης.⁴⁸ Η δημιουργία οικογένειας εξύψωνε το κοινωνικό κύρος του⁴⁹, αλλά του επέβαλλε και νέες υποχρεώσεις. Ως κεφαλή της οικογένειας, ο άνδρας όφειλε να προστατεύει και να προσφέρει στην οικογένειά του, και σε όσους εξαρτώνται από τον ίδιο. Έτσι, το ανδρικό πρότυπο της εποχής συγκροτούνταν γύρω από την ιδιότητα του άνδρα-κουβαλητή (breadwinner)⁵⁰, που μάλλον συμπλήρωνε, παρά ερχόταν σε σύγκρουση με το πρότυπο του οικογενειάρχη. Ο ιδανικός οικογενειάρχης στήριζε υλικά την οικογένειά του και

---

⁴⁵ Martin Francis, «The Domestication of the Male? Recent Research on Nineteenth- and Twentieth-Century British Masculinity», *The Historical Journal*, 45 (3), 2002, σ. 639.

⁴⁶ John Tosh, *A Man's Place*, ό.π., σ. 27-28.

⁴⁷ Στο ίδιο, σ. 2.

⁴⁸ Δήμητρα Βασιλειάδου, Γιάννης Γιαννιτσιώτης, κ.α., «Ανδρισμοί και ιστορία: η ιστοριογραφία μιας σχέσης», στον ίδιον (επιμ.), *ΑΝΔΡΙΣΜΟΙ: Αναπαραστάσεις, υποκείμενα και πρακτικές από τη μεσαιωνική μέχρι τη σύγχρονη περίοδο*, Αθήνα, Gutenberg, 2019, σ. 60. Anna Clark, *The Struggle for the Breeches: Gender and the Making of the British English Working Class*, Μπέρκλεϋ, University of California Press, 1995, σ. 34.

⁴⁹ John Tosh, *A Man's Place*, ό.π., σ. 3.

⁵⁰ David H. J. Morgan, «Family, Gender and Masculinities», στο Stephen M. Whitehead και Frank J. Barret (επιμ.), *The Masculinities*, ό.π., σ. 226.

διατηρούσε τρυφερές σχέσεις με τη σύζυγό του, ενώ συμμετείχε στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών του –κυρίως των αγοριών– διδάσκοντάς τους τις αξίες της ζωής.⁵¹

Τα εργατικά συνδικάτα τάσσονταν υπέρ της απομάκρυνσης των γυναικών από την αγορά εργασίας θεωρώντας ότι η εργασία των παντρεμένων γυναικών εμπόδιζε την εύρυθμη λειτουργία του νοικοκυριού τους, διέφθειρε την ηθική τους και μείωνε τα ημερομίσθια των ανδρών, που υπό αυτές τις συνθήκες αδυνατούσαν να συντηρήσουν την οικογένεια τους χωρίς τη συνδρομή των συζύγων τους.⁵² Είναι φανερό ότι τα επιχειρήματα αυτά, που χρησιμοποιήθηκαν από τα μέσα της δεκαετίας του 1820, εξέφραζαν τις αστικές ιδεολογίες της οικιακότητας και του άνδρα-κουβαλητή, οι οποίες πρακτικά δεν μπορούσαν να υιοθετηθούν από το σύνολο των εργατικών νοικοκυριών. Ωστόσο, από τα μέσα του 19ου αιώνα και υπό την επιρροή του κινήματος του Χαρτισμού, που μεταξύ άλλων προώθησε μία νέα αντίληψη περί ανδρισμού και θηλυκότητας, το πρότυπο του άνδρα-κουβαλητή διαδόθηκε σταδιακά στα εργατικά στρώματα και αναδείχθηκε σε σημαντικό κομμάτι της ταυτότητάς τους. Μάλιστα, ο William Lovett, ηγετική μορφή του κινήματος, δήλωνε ότι: «Ένας άνδρας πρέπει πράγματι να έχει χάσει κάθε αυτοσεβασμό για να επιτρέψει στον εαυτό του και στους απογόνους του να στηρίζονται στην εργασία της συζύγου».⁵³

Η εργασία και η οικονομική ασφάλεια που αυτή προσέφερε ήταν σημαντικό στοιχείο της ταυτότητας ενός άνδρα, όχι μόνο γιατί μέσω αυτής μπορούσε να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις του, αλλά και επειδή του διασφάλιζε την ανεξαρτησία του. Στην περίπτωση της εργατικής τάξης αυτό σήμαινε πως ο άνδρας είχε πετύχει να μην εξαρτάται από τη φιλανθρωπία και τα βοηθήματα για τους άπορους.⁵⁴ Εκτός της οικονομικής αυτάρκειας, η εργασία του του διασφάλιζε την κυρίαρχη θέση του ως κεφαλή της οικογένειας, αλλά και τα πολιτικά του δικαιώματα⁵⁵ ή τη διεκδίκηση αυτών, καθώς το επιχείρημα των εργατών για την ένταξή τους στο εκλογικό σώμα της χώρας βασιζόταν στην ιδέα ότι περιουσία τους ήταν η εργασία τους.⁵⁶ Από την πλευρά της αστικής τάξης, οι εργάτες δεν μπορούσαν να έχουν τα πλήρη δικαιώματα ενός

---

⁵¹ Δήμητρα Βασιλειάδου, Γιάννης Γιαννιτσιώτης, κ.α., «Ανδρισμοί και ιστορία», *ό.π.*, σ. 61.

⁵² Anna Clark, *The Struggle*, *ό.π.*, σ. 199.

⁵³ Sonya A. Rose, *Limited Livelihoods: Gender and Class in Nineteenth-Century England*, Λονδίνο, Routledge, 1992, σ. 147-149.

⁵⁴ Στο ίδιο, σ. 138.

⁵⁵ Δήμητρα Βασιλειάδου, Γιάννης Γιαννιτσιώτης, κ.α., «Ανδρισμοί και ιστορία», *ό.π.*, σ. 66.

⁵⁶ Sonya A. Rose, *Limited Livelihoods*, *ό.π.*, σ. 147.

άνδρα, άρα και το δικαίωμα της ψήφου, αφού δεν κατείχαν την απαραίτητη περιουσία που θα τους καθιστούσε ανεξάρτητους, αλλά ούτε την ψυχραιμία και τη μεθοδικότητα για να αντιμετωπίσουν τις δύσκολες καταστάσεις. Το αστικό πρότυπο του ανδρισμού με τις πολιτικές του συνδηλώσεις αποδείχθηκε βασικό στοιχείο για τη νομιμοποίηση της πολιτικής κυριαρχίας της αστικής τάξης.⁵⁷

Κατά τη βικτωριανή περίοδο η σύνδεση του γάμου με τα ερωτικά συναισθήματα είχε ήδη εδραιωθεί. Η ηθικοδιδασκτική γραμματεία προωθούσε τη συντροφικότητα μεταξύ των συζύγων. Η καθημερινή παρέα στα γεύματα, στη μουσική, στο διάβασμα και από τα μέσα του 19ου αιώνα στο απογευματινό τσάι ήταν σημαντική για τους αστούς συζύγους.⁵⁸ Στα μέσα της περιόδου αυτής, οι προοπτικές για ένα συντροφικό γάμο ήταν αρκετά πιο ευνοϊκές, καθότι οι σύζυγοι ήταν πλέον πολύ πιο δεμένοι με το σπίτι, από ό,τι δύο γενιές πριν. Το 1867, ο John Stuart Mill έγραφε ότι οι άνδρες είχαν πια εγκαταλείψει τις «βίαιες» και «ζωηρές» ασχολίες τους εκτός σπιτιού· «πλέον τα δύο φύλα περνούν τις ζωές τους μαζί» και «η σύζυγος ήταν ο πιο έμπιστος φίλος και σύμβουλος» του συζύγου της.⁵⁹

Αυτή η έμφαση στη συντροφικότητα και η ανάδειξη της γυναίκας ως βοηθού του συζύγου της στον οίκο από την πουριτανική παράδοση ενίσχυσε τη θέση της γυναίκας, αλλά δεν αμφισβήτησε το πατριαρχικό μοντέλο.⁶⁰ Παρόλο που η σύζυγος αναλάμβανε ορισμένες αρμοδιότητες, όπως τη διαχείριση του νοικοκυριού και των οικονομικών του, ο σύζυγος ήταν αυτός που είχε τον τελευταίο λόγο στην οικογένεια. Ήταν δική του αρμοδιότητα να διατηρεί την τάξη στο σπίτι του και αξιολογούταν με βάση αυτό.⁶¹ Στο πλαίσιο αυτό, η σωματική βία παρουσιαζόταν ως μία αποκλίνουσα συμπεριφορά και έδειχνε την αδυναμία ενός άνδρα να ελέγξει τα συναισθήματά του και να φερθεί με ευγένεια και σύνεση. Την περίοδο 1820-1870, άλλωστε, οι πρακτικές βίας που προέκυπταν από το πατριαρχικό πρότυπο καταδικάζονταν ολοένα και περισσότερο.⁶²

---

⁵⁷ Leonore Davidoff και Catherine Hall, *Family Fortunes*, ό.π., σ. 199 Woodruff D. Smith, *Respectable as Moral Map and Public Discourse in the Nineteenth Century*, Νέα Υόρκη, Routledge, 2018, σ. 73-74.

⁵⁸ John Tosh, *A Man's Place*, ό.π., σ. 57-59.

⁵⁹ του ίδιου, «Domesticity and Manliness», ό.π., σ. 52-53.

⁶⁰ Leonore Davidoff και Catherine Hall, *Family Fortunes*, ό.π., σ. 323.

⁶¹ John Tosh, «Domesticity and Manliness», ό.π., σ. 49-51.

⁶² Με εξαίρεση τους οπαδούς του σοσιαλιστή Robert Owen, που την απέρριπταν, και τους Ουνιταριανούς, που υιοθετούσαν μία θεωρία δύο κεφαλών στην οικογένεια, η πατριαρχία παρέμεινε το κυρίαρχο μοντέλο. John Tosh, *A Man's Place*, ό.π., σ. 60-61.

Η πατρότητα, όπως έχει ήδη αναφερθεί, αποτελούσε σημαντικό στοιχείο της ταυτότητας των ανδρών. Οι άτεκνοι άνδρες υστερούσαν ως ένα βαθμό έναντι των άλλων. Το κύρος και η εξουσία ήταν σχεδόν μάταια, αν δεν υπήρχε ένας διάδοχος. Συγκεκριμένα, η απόκτηση γιού που θα συνέχιζε το όνομα της οικογένειας αποτελούσε ένα ιδιαίτερα χαρμόσυνο γεγονός για τους περισσότερους αστούς⁶³, αλλά και για τους τεχνίτες που επιθυμούσαν να μεταλαμπαδεύσουν την τέχνη τους στους γιούς τους.⁶⁴ Από το 1840, οι άνδρες ήταν παρόντες στη γέννηση των παιδιών τους· αυτό είναι μεν ενδεικτικό της συντροφικότητας, αλλά θα μπορούσε να θεωρηθεί και ως τρόπος να δηλώσουν τον κεντρικό τους ρόλο στην οικογένεια σε μία περίοδο κατά την οποία η μητρότητα είχε εξυψωθεί.⁶⁵ Ο χρόνος που περνούσαν με τα παιδιά τους ήταν σημαντικός και από τα μέσα του αιώνα αποκτά έναν τελετουργικό χαρακτήρα, που αποτυπώνεται στο οικογενειακό δείπνο ή την οικογενειακή προσευχή, καθώς η παρουσία του πατέρα στο σπίτι ήταν περιορισμένη.⁶⁶

Ο στοργικός και προστατευτικός πατέρας δεν παρέκκλινε από τα ανδρικά χαρακτηριστικά του, αλλά αντίθετα αυτή η στάση του σχετιζόταν με την ηγεμονική ανδρική ταυτότητα. Παρότι συνήθως η ευαισθησία συνδεόταν περισσότερο με τον ανδρισμό των ελίτ, ουσιαστικά δεν αποτελούσε χαρακτηριστικό μόνο μίας κοινωνικής τάξης. Η τρυφερή πατρική φιγούρα δεν πρέπει να ήταν εντελώς ξένη στις λιγότερο εύπορες οικογένειες των εργατών. Ο ανδρισμός έπρεπε να συνδυάζει τις νέες αρχές της ευαισθησίας και των τρυφερών συναισθημάτων, όπως η αγαθότητα και η πραότητα, με τα παραδοσιακά ανδρικά χαρακτηριστικά όπως το ψυχικό σθένος, η καρτερικότητα και το θάρρος⁶⁷, το οποίο πλέον συνδέεται με την υπεράσπιση του σωστού και του δίκαιου και όχι τόσο με τη σωματική δύναμη.⁶⁸

Η αρρενωπότητα συνέχισε όμως να βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στο γυμνασμένο ανδρικό σώμα. Στα μέσα του 19ου αιώνα, το σώμα του εργάτη αποτελούσε πρότυπο

---

⁶³ John Tosh, *A Man's Place*, ό.π., σ. 80.

⁶⁴ Sonya A. Rose, *Limited Livelihoods*, ό.π., σ. 140.

⁶⁵ Martin Francis, «The Domestication of the Male? », ό.π., σ. 639.

⁶⁶ Στο ίδιο, σ. 640 John Tosh, *A Man's Place*, ό.π., σ. 82-84.

⁶⁷ Joanne Bailey, «Masculinity and Fatherhood in England c. 1760-1830», στο John H. Arnold και Sean Brady (επιμ.), *What is Masculinity*, ό.π., σ. 173-174.

⁶⁸ George L. Mosse, *The Image of Man*, ό.π., σ. 20-21 John Tosh, *A Man's Place*, ό.π., σ. 112.

σωματικής διάπλασης.⁶⁹ Ο ανδρισμός των κατώτερων στρωμάτων της πόλης μοιραζόταν κάποια κοινά στοιχεία με το αριστοκρατικό πρότυπο που βασιζόταν στη σωματική ευρωστία και τους κώδικες τιμής. Η αριστοκρατία επιδείκνυε τη μαχητική της δεινότητα και μονομαχούσε για να υπερασπιστεί την τιμή της, ενώ οι άνδρες των εργατικών στρωμάτων συμμετείχαν σε αγώνες πυγμαχίας. Ακόμη και η εφημερίδα *Trade's Newspaper*, που προσπαθούσε να προωθήσει μία πιο «ευπρεπή» κουλτούρα για την εργατική τάξη τη δεκαετία του 1820, υποστήριζε τη μάχη για την τιμή ενός άνδρα γράφοντας ότι η γροθιά ως αντίδραση σε κάποια προσβολή ήταν ένδειξη αρρενωπότητας.⁷⁰

Σταδιακά, οι άνδρες όλων των κοινωνικών καταβολών άρχισαν να δίνουν μεγαλύτερη έμφαση στη σωματική δύναμη και στη σκληρότητα.⁷¹ Σύμφωνα με τον Tosh, το αστικό πρότυπο του ανδρισμού είχε μερικώς μεταβληθεί στα τέλη του 19ου αιώνα, και πλέον συνδεόταν με τη σωματική ευρωστία, τη στωικότητα και την αφοσίωση στην ομάδα.⁷² Για τους αστούς αυτή η στροφή θα μπορούσε να είναι μία προσπάθεια αποφυγής της εξασθένησης του σώματος λόγω της καθιστικής εργασίας και του άγχους της ζωής στην πόλη, που θεωρούσαν ότι θα μπορούσε να προκαλέσει παχυσαρκία, οκνηρία, αλλά και την τάση για αυτοϊκανοποίηση και σοδομιτικές πρακτικές.⁷³ Γενικότερα, όμως, αυτή η εξέλιξη μπορεί να θεωρηθεί αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης του ανδρισμού με τις νέες συνθήκες και τις ανάγκες που είχε δημιουργήσει η αυτοκρατορία, αλλά και με την αναπτυσσόμενη ιδεολογία του εθνικισμού.⁷⁴

Η δράση των ανδρών στη δημόσια σφαίρα ήταν σημαντικό κομμάτι της ταυτότητάς τους και συνέβαλε στη διαμόρφωση των ανδρικών προτύπων. Η συμμετοχή των αστών στις επίσημες συσσωματώσεις, ή τους συλλόγους, όπου οργανώνονταν για να προωθήσουν τα οικονομικά τους συμφέροντα, να καλλιεργήσουν

---

⁶⁹ Joanne Begiato, *Manliness in Britain, 1760-1900: Bodies, Emotion, and Material Culture*, Μάντσεστερ, Manchester University Press, 2020, σ. 34, 42.

⁷⁰ Anna Clark, *The Struggle*, ό.π., σ. 31.

⁷¹ Δήμητρα Βασιλειάδου, Γιάννης Γιαννιτσιώτης, κ.α., «Ανδρισμοί και ιστορία», ό.π., σ. 68.

⁷² John Tosh, «Home and Away: The Flight from Domesticity in Late-Nineteenth-Century England Revisited», Raffaella Sarti (επιμ.), *Men at Home*, Special Issue of Gender and History, τ. 27/3 (2015), σ. 563.

⁷³ Joanne Begiato, *Manliness in Britain*, ό.π., σ. 72.

⁷⁴ Δήμητρα Βασιλειάδου, Γιάννης Γιαννιτσιώτης, κ.α., «Ανδρισμοί και ιστορία», ό.π., σ. 70.

τις τέχνες και να οργανώσουν φιλανθρωπικές δράσεις ανταποκρινόταν ακριβώς στα χαρακτηριστικά ενός ενάρετου άνδρα: τη συμμετοχή στον δημόσιο λόγο, τη φιλευσπλαχνία και τη μόρφωση.⁷⁵ Τα μέλη των συλλόγων πλήρωναν μία συνδρομή, συγκεντρώνονταν σε κλειστούς ιδιωτικούς χώρους, των οποίων η δομή έμοιαζε με εκείνη ενός σπιτιού, όμως από το κάδρο έλειπαν οι γυναίκες, που δεν είχαν πρόσβαση σε αυτούς. Επιπλέον, εκεί έβρισκαν καταφύγιο οι νεαροί ανύπανδροι άνδρες, όταν έρχονταν στην πόλη από τα προάστια, στα οποία σταδιακά μετακινούνταν οι αστικές οικογένειες. Η παρουσία τους πρέπει να έκανε τους συλλόγους ακόμα πιο θελκτικούς στους έγγαμους αστούς, παρότι οι παντρεμένοι άνδρες με ένα οργανωμένο νοικοκυριό διατηρούσαν μεγαλύτερο κύρος.⁷⁶

Αντίστοιχα, οι παμπ κατείχαν κεντρικό ρόλο στην εργατική κουλτούρα. Μέχρι τα μέσα του 19ου αιώνα, οι άνδρες και οι γυναίκες των εργατικών στρωμάτων αποζητούσαν τις χαρές της δημόσιας σφαίρας στην προσπάθειά τους να ξεφύγουν από τις στρυμωγμένες φτωχικές κατοικίες τους. Σύσφιγγαν τις σχέσεις τους με τη γειτονιά, τους συγγενείς και τους φίλους πίνοντας μαζί τους. Οι εταιρείες φίλων (*friendly societies*), των ανδρών, που συχνά λειτουργούσαν ως ένα είδος εργατικών συνδικάτων, οργάνωναν συναντήσεις στις παμπ. Οι χώροι αυτοί και η κατανάλωση αλκοόλ ενδυνάμωναν την αλληλεγγύη μεταξύ των ανδρών.⁷⁷ Από τα τέλη του 19ου αιώνα, όταν η διάκριση μεταξύ ιδιωτικής και δημόσιας σφαίρας γινόταν όλο και πιο ξεκάθαρη στα εργατικά στρώματα, ο χώρος της δουλειάς, της παμπ και των εργατικών συνδικάτων θεωρούταν το πεδίο δράσης των ανδρών. Οι περισσότεροι προτιμούσαν να περνούν τον ελεύθερο χρόνο τους μαζί με κάποιον συνάδελφο. Συζητούσαν για κοπέλες πραγματικές και φανταστικές για να τονίσουν τον ανδρισμό τους, αλλά οι γυναίκες δε φαίνεται να παρευρίσκονταν σε αυτές τις ανδρικές στιγμές χαλάρωσης.⁷⁸

Η συναναστροφή των ανδρών διαφόρων και διαφορετικών ηλικιών σε ομοκοινωνικά περιβάλλοντα όπως οι σύλλογοι των αστών, τα οικοτροφεία, οι αθλητικοί σύλλογοι και οι παμπ συνέβαλε στη διαμόρφωση των προτύπων ανδρισμού, αλλά ευνόησε και την ανάπτυξη ομοερωτικών σχέσεων, όπως θα αναπτυχθεί στο

---

⁷⁵ Leonore Davidoff και Catherine Hall, *Family Fortunes*, ό.π., σ. 416.

⁷⁶ John Tosh, *A Man's Place*, ό.π., 128.

⁷⁷ Anna Clark, *The Struggle*, ό.π., σ. 29-30.

⁷⁸ Helen Smith, *Masculinity, Class and Same Sex Desire in Industrial England, 1895-1957*, Μπεϊσινγκστούκ, Palgrave Macmillan, 2015, σ. 62-63.

δεύτερο μέρος της εργασίας. Παρότι τα κυρίαρχα πρότυπα ανδρισμού της εποχής δεν περιλάμβαναν τις ερωτικές σχέσεις μεταξύ ανδρών, στην πραγματικότητα τέτοιου είδους σχέσεις μπορούσαν να αναπτυχθούν μυστικά ακόμη και σε χώρους όπως τα οικοτροφεία, τα οποία συνιστούσαν κύριους εκφραστές του ανδρισμού της αστικής τάξης.

1.2. Ανδρισμοί και Σεξουαλικότητα

Η έννοια της σεξουαλικότητας ήταν εξίσου κεντρική στην ταυτότητα των ανδρών και συνδεόταν κυρίως με τον γάμο, την ικανοποίηση των συντρόφων και την αναπαραγωγή.⁷⁹ Οι πραγματείες της εποχής όριζαν την ανδρική σεξουαλικότητα ως δυναμική και ευθεία, ενώ τη γυναικεία ως παθητική.⁸⁰ Η σύζυγος αντιπροσώπευε τον έρωτα που ξεπερνούσε τη σεξουαλική επιθυμία. Η γυναίκα συμβόλιζε την αγνότητα και δεν έπρεπε να συνδέεται με ευτελή αισθήματα.⁸¹ Ο ενάρετος άνδρας γνώριζε τα πάθη του και έπρεπε να τα χαλιναγωγεί. Στο πεδίο της σεξουαλικότητας, ο ανδρισμός δε δομούταν πάνω στις ερωτικές περιπέτειες, αλλά στον αυτοέλεγχο που εδραζόταν στη θρησκευτική αφοσίωση και αποτελούσε τη μεγαλύτερη άμυνα ενός άνδρα.⁸²

Η αποπλάνηση μίας γυναίκας και η μοιχεία ήταν χαρακτηριστικά της ξεπεσμένης αριστοκρατίας και επομένως μη αποδεκτά για την αστική τάξη.⁸³ Οι αστοί ηθικολόγοι παρουσιάζονταν ως πιο ηθικοί σεξουαλικά σε σύγκριση με τους άνδρες των άλλων κοινωνικών τάξεων, αλλά αυτό δε σήμαινε απαραίτητα πως οι άνδρες της αστικής τάξης ήταν περισσότερο εγκρατείς στη σεξουαλική τους ζωή.⁸⁴ Οι αστοί, κυρίως οι ανύπανδροι και οι νεαροί άνδρες, εξακολούθησαν να συνευρίσκονται με πόρνες. Όπως δείχνουν αναφορές σχολιαστών της εποχής, οι νέοι, ιδιαίτερα εκείνοι που είχαν αποδεσμευτεί από τους περιορισμούς της οικογένειας, ενέδιδαν συχνά στο πάθος του αγοραίου έρωτα. Η απόκτηση της σεξουαλικής εμπειρίας ισοδυναμούσε με μία τελετή μετάβασης στην ενήλικη ζωή, ενώ η συχνή σεξουαλική επαφή ήταν ένας τρόπος επίδειξης προς εντυπωσιασμό των άλλων ανδρών. Όσοι δεν ακολουθούσαν αυτή την κοινωνική σύμβαση θεωρούνταν είτε άνδρες με χαμηλή λίμπιντο είτε πρότυπα

---

⁷⁹ Lesley A. Hall, «Sexuality», στο Chris Williams (επιμ.), *A Companion to Nineteenth-Century Britain*, Blackwell Publishing, 2004, σ. 431.

⁸⁰ Jeffrey Weeks, *Sex, Politics*, ό.π., σ. 52.

⁸¹ John Tosh, «Domesticity and Manliness», ό.π., σ. 57.

⁸² Leonore Davidoff και Catherine Hall, *Family Fortunes*, ό.π., σ. 401.

⁸³ Στο ίδιο, σ. 402.

⁸⁴ Anna Clark, *Desire: A History of European Sexuality*, Νέα Υόρκη, Routledge, 2019, σ. 143.

αυτοσυγκράτησης, λόγω της συμμετοχής τους στην εκκλησία ή σε θρησκευτικές ομάδες όπως η Χριστιανική Αδελφότητα Νέων (Young Men's Christian Association), που είχε ιδρυθεί στο Λονδίνο το 1844.⁸⁵

Από την άλλη πλευρά, η εργατική τάξη διαμόρφωσε με τον δικό της τρόπο τις σχέσεις της με την οικογένεια και την κοινότητα, γεγονός που την έφερνε συχνά αντιμέτωπη με την αστική τάξη. Τα εργατικά στρώματα έδειχναν μεγαλύτερη ανοχή στον προγαμιαίο έρωτα, με την προϋπόθεση ότι το ζευγάρι σκόπευε να παντρευτεί, και έδιναν μεγαλύτερη έμφαση στις υποχρεώσεις τους απέναντι στην τοπική κοινωνία.⁸⁶ Παρόλα αυτά, τέτοιες σεξουαλικές συμπεριφορές δε γίνονταν πάντοτε ανεκτές από τους ανθρώπους της εργατικής τάξης, και κυρίως από όσους είχαν επηρεαστεί από αυστηρά θρησκευτικά κινήματα, όπως ο μεθοδισμός, ενώ από τα μέσα του 19ου αιώνα, η εργατική τάξη άρχισε να υιοθετεί μία πιο αυστηρή σεξουαλική ηθική.⁸⁷

Η βικτωριανή εποχή έχει συνυφανθεί με έναν αυστηρό συντηρητισμό που όμως συμπορευόταν με υποκρισία, καθώς την ώρα που οι δημόσιες συζητήσεις περί σεξουαλικότητας απορρίπτονταν σχεδόν κατηγορηματικά, η καταπιεσμένη σεξουαλικότητα εκφραζόταν μυστικά.⁸⁸ Αυτός ο συντηρητισμός παρουσιαζόταν, κυρίως από τους κοινωνικούς ηθικιστές, ως αντίβαρο απέναντι στο ασταθές πολιτικό και κοινωνικό κλίμα που είχαν δημιουργήσει η απώλεια των βρετανικών αποικιών στη Βόρεια Αμερική, ο απόηχος της Γαλλικής Επανάστασης, αλλά και οι δημογραφικές και οικονομικές αλλαγές των αρχών του 19ου αιώνα, οι οποίες μετέβαλλαν το αστικό περιβάλλον.⁸⁹

Όπως υποστηρίζει ο Jeffrey Weeks, η βικτωριανή σεξουαλικότητα αποτελεί ένα συνονθύλευμα διαφορετικών σεξουαλικών πολιτισμών, που είτε προϋπήρχαν είτε διαμορφώθηκαν μέσα στο περιβάλλον της ραγδαία μεταβαλλόμενης αγγλικής κοινωνίας.⁹⁰ Στον δημόσιο λόγο της εποχής, όμως, η έμφαση δινόταν στο πρότυπο του πιστού συζύγου και του πατέρα-αυθεντία, στο οποίο βασιζόταν η σταθερότητα της

---

⁸⁵ John Tosh, *A Man's Place*, ό.π., σ. 57, 108.

⁸⁶ Charles Upchurch, *Before Wilde*, ό.π., σ. 11-12.

⁸⁷ Anna Clark, *Desire*, ό.π., σ. 142-143.

⁸⁸ Jeffrey Weeks, *Sex, Politics*, ό.π., σ. 27.

⁸⁹ Faramerz Dabhoiwala, *The Origins of Sex: A History of the First Sexual Revolution*, Νέα Υόρκη, Oxford University Press, 2012, σ. 351-352.

⁹⁰ Jeffrey Weeks, *Sex, Politics*, ό.π., σ. 29.

κοινωνίας.⁹¹ Τα έργα της εποχής, όπως το *Αληθινή Αρρενωπότητα (True Manliness)*, του 1889, προέτρεπαν τους άνδρες να εκφράζονται σεξουαλικά αποκλειστικά και μόνο στα πλαίσια του γάμου, καταδικάζοντας το προγαμιαίο σεξ και τονίζοντας τις δραματικές συνέπειες του αυνανισμού.⁹² Θεωρητικά, η βικτωριανή σεξουαλικότητα είχε περιοριστεί στα πλαίσια της συζυγικής κάμαρας και εξυπηρετούσε την αναπαραγωγή, αλλά ακόμη και σε αυτή την περίπτωση η υπερβολική σεξουαλική δραστηριότητα μπορούσε να θεωρηθεί αποκλίνουσα συμπεριφορά.⁹³

Η ίδια η οικογένεια λειτουργώντας ως χώρος διαμόρφωσης και αναπαραγωγής των έμφυλων ταυτοτήτων μέσω της κοινωνικοποίησης, της κοινωνικής αναπαραγωγής και του καταμερισμού των εργασιών εντός της, και βασισμένη στον γάμο και την απόκτηση απογόνων, προωθεί σταθερές προσλήψεις του φύλου και πρωτίστως την ιδέα της ετεροσεξουαλικότητας.⁹⁴ Όσο η σεξουαλικότητα συνδεόταν όλο και περισσότερο με τον γάμο, τόσο πιο απαραίτητο καθίστατο να αναλυθούν και να ελεγχθούν οι σεξουαλικές συμπεριφορές εκτός του.⁹⁵ Έτσι, στη διάρκεια του 19ου αιώνα οι αρχές στράφηκαν στους σεξουαλικά αποκλίνοντες, όπως η εκδιδόμενη γυναίκα και ο «σοδομιστής», δηλαδή κατά βάση ο ομοφυλόφιλος άνδρας, για να τους ελέγξουν και να τους τιμωρήσουν.⁹⁶

Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, ενώ οι συναισθηματικές σχέσεις μεταξύ φίλων, αδελφών ή ξαδέλφων ήταν ισχυρές και αποδεκτές, οι ερωτικές σχέσεις μεταξύ ανδρών, που μας απασχολούν εδώ, αντιμετωπίζονταν με οργή και φόβο.⁹⁷ Εντούτοις, κυρίως για την αστική τάξη, αυτού του είδους οι ερωτικές σχέσεις δεν ήταν πάντοτε κατακριτέες. Ο χριστιανισμός εξυμνούσε την πνευματική αγάπη μεταξύ ανδρών, ενώ η κλασική εκπαίδευση και οι πλατωνικές ιδέες αναφέρονταν σε ομοερωτικές σχέσεις

---

⁹¹ Sean Brady, *Masculinity and Male Homosexuality in Britain, 1861-1913*, Μπεϊσινγκστούουκ, Νέα Υόρκη, Palgrave Macmillan, 2005, σ. 25.

⁹² Στο ίδιο, σ. 38.

⁹³ Michel Foucault, *The History of Sexuality, vol. 1: An Introduction*, Νέα Υόρκη, Pantheon Books, 1978, σ. 3-4.

⁹⁴ David H. J. Morgan, «Family, Gender», *ό.π.*, σ. 225-226.

⁹⁵ Jeffrey Weeks, *Sex, Politics*, *ό.π.*, σ. 41.

⁹⁶ Anna Clark, *Desire*, *ό.π.*, σ. 142.

⁹⁷ Leonore Davidoff και Catherine Hall, *Family Fortunes*, *ό.π.*, σ. 402.

με θετική διάθεση.⁹⁸ Οι ανώτερες τάξεις της Αγγλίας έδειχναν κάποια ανοχή στις σχέσεις μεταξύ ανδρών όσο αυτές δεν εξελίσσονταν σε δημόσιο σκάνδαλο, γεγονός που θα απειλούσε την υπόληψη και το κύρος τους.⁹⁹

Η σύναψη ομοφυλοφιλικών σχέσεων δε γινόταν απαραίτητα αντιληπτή ως ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της ταυτότητας κάποιου.¹⁰⁰ Πολλοί επισκέπτες των molly houses δεν υιοθετούσαν μία εξ ολοκλήρου ομοφυλοφιλική ταυτότητα, αντιθέτως συχνά ήταν παντρεμένοι με παιδιά.¹⁰¹ Το ίδιο ισχύει και για τους εκδιδόμενους άνδρες, καθώς πολλοί εισέρχονταν στα πορνεία κατά την εφηβεία και εγκατέλειπαν αυτή την ασχολία περίπου στα 25 τους χρόνια επιστρέφοντας σε έναν οικογενειακό, ετεροφυλοφιλικό βίο.¹⁰² Η ομοφυλοφιλική «υποκοουλτούρα» (subculture), του 19ου και των αρχών του 20ού αιώνα εξυπηρετούσε την αναζήτηση ερωτικών συντρόφων, αλλά ήταν ελάχιστοι εκείνοι που επιθυμούσαν ή πίστευαν ότι είναι δυνατό να διαμορφώσουν ολόκληρη τη ζωή τους με βάση αυτή τους τη σεξουαλική προτίμηση.¹⁰³ Εξαίρεση αποτελεί ο εκδιδόμενος Jack/John Saul, με καταγωγή από το Δουβλίνο, ο οποίος είχε εμπλακεί σε διάφορες υποθέσεις σοδομίας του 19ου αιώνα και αυτοπροσδιοριζόταν ως «επαγγελματίας σοδομιστής». Σε αντίθεση με άλλους εκδιδόμενους νεαρούς άνδρες, ο Saul δε φαίνεται να συνευρισκόταν με άνδρες για βιοποριστικούς λόγους.¹⁰⁴ Ένας από τους νεαρούς αγγελιοφόρους που εργαζόταν στο πορνείο της οδού Cleveland στο Λονδίνο μαζί με τον Saul, ο δεκαεπτάχρονος Charles Ernest Thickbroom υποστήριζε ότι, όταν τον προσέγγισαν για να τον προσλάβουν στο πορνείο, αρχικά είχε αρνηθεί να πλαγιάσει με άνδρα, όμως άλλαξε γνώμη μόλις του προσέφεραν τέσσερα σελίνια τη φορά. Το παράδειγμα αυτό είναι ενδεικτικό για το πώς τα χρήματα μπορούσαν ενίοτε να αναστείλουν τους ενδοιασμούς των αγοριών των φτωχότερων στρωμάτων.¹⁰⁵

---

⁹⁸ John Tosh, *A Man's Place*, ό.π., σ. 109. William T. Gibson, «Homosexuality, Class and the Church in Nineteenth Century England: Two Case Studies», *Journal of Homosexuality*, τ. 21/4 (2010), σ. 52-53.

⁹⁹ Charles Upchurch, *Before Wilde*, ό.π., σ. 52.

¹⁰⁰ David F. Greenberg, *The Construction of Homosexuality*, Σικάγο, Λονδίνο, University of Chicago Press, 1988, σ. 329.

¹⁰¹ Tim Hitchcock, *English Sexualities, 1700-1800*, Νέα Υόρκη, Macmillan Education, 1997, σ. 69.

¹⁰² Jeffrey Weeks, *Sex, Politics*, ό.π., σ. 140-141.

¹⁰³ του ίδιου, «Inverts, Perverts, and Mary-Annes», *Journal of Homosexuality*, τ. 6/1-2 (1981), σ. 120.

¹⁰⁴ Στο ίδιο, σ. 128-129. Morris B. Kaplan, *Sodom on the Thames: Sex, Love, and Scandal in Wilde Times*, Ιθάκα, Cornell University Press, 2005, σ. 201.

¹⁰⁵ Jeffrey Weeks, *Sex, Politics*, ό.π., σ. 139.

Οι περισσότερες ομοφυλοφιλικές σχέσεις ήταν εφήμερες. Για αρκετούς ο ενθουσιασμός και ο κίνδυνος που ελλόχευε σε αυτές τις σχέσεις ήταν ένα κίνητρο. Όσο η έννοια της ομοφυλοφιλίας παρέμενε ασαφής και αβέβαιη μπορούσε εύκολα να θεωρηθεί ως μία απλή φάση της ζωής ενός ανθρώπου, μία παρέκκλιση πάνω στη μέθη ή μέρος μίας εκούσιας αναζήτησης νέων εμπειριών.¹⁰⁶ Σύμφωνα με τον Weeks, οι άνδρες της αριστοκρατίας και της αστικής τάξης ήταν πιο πιθανό να έχουν μία καλύτερη αντίληψη της σεξουαλικότητάς τους, ενώ λόγω της οικονομικής τους ευχέρειας θεωρητικά μπορούσαν να συνευρίσκονται σεξουαλικά με άλλους άνδρες συχνότερα.¹⁰⁷ Ωστόσο, κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα εντοπίζονται κάποια πρώτα δείγματα της σύγχρονης ομοφυλοφιλικής ταυτότητας μέσα από τα κείμενα του John Addington Symonds, την τέχνη και την ποίηση του Simeon Solomon και την ανάπτυξη μίας πορνογραφικής λογοτεχνίας που εξυμνεί την ανδρική πορνεία του Λονδίνου.¹⁰⁸

Παρότι κατά τα τέλη του 19ου αιώνα τα κείμενα που αφορούσαν τις σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ ομοφύλων εξέφραζαν την πεποίθηση πως η εργατική τάξη διατηρούσε μία πιο μετριοπαθή στάση απέναντι στην ομοφυλοφιλία, καθώς η πλειοψηφία των απασχολούμενων στην ανδρική πορνεία προερχόταν από τους κόλπους της εργατικής τάξης, η ομοφυλοφιλία δε συνδέεται με μία συγκεκριμένη τάξη. Αντίθετα, η αλληλεπίδραση μεταξύ των διαφορετικών τάξεων πρέπει να κατείχε σημαντικό ρόλο στον κόσμο της ομοφυλοφιλίας.¹⁰⁹ Ο ειρηνοδίκης του Λονδίνου Hesney Wedgwood υποστήριζε ότι η σοδομία δεν παρατηρείται αποκλειστικά στα εργατικά στρώματα, αλλά και στα πλαίσια των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων, που χάρη στην οικονομική τους δυνατότητα μπορούσαν να εξασφαλίσουν την ιδιωτικότητα τους, ώστε να γίνονται δυσκολότερα αντιληπτές οι σεξουαλικές τους δραστηριότητες.¹¹⁰

Η ανδρική ομοφυλοφιλία είχε συνυφανθεί στον κοινό νου με τη θηλυπρέπεια, εν μέρει εξαιτίας της κουλτούρας των molly houses, η οποία χαρακτηριζόταν από την εναλλαγή και διακωμώδηση των έμφυλων ρόλων, αλλά και επειδή η αρρενωπότητα είχε συνδεθεί άρρηκτα με την ετεροσεξουαλικότητα.¹¹¹ Βέβαια, αυτή η σύνδεση έγινε

---

¹⁰⁶ Jeffrey Weeks, *Sex, Politics*, ό.π., σ. 134.

¹⁰⁷ Στο ίδιο, σ. 138-139.

¹⁰⁸ Sean Brady, *Masculinity and Male*, ό.π., σ. 53.

¹⁰⁹ Jeffrey Weeks, *Sex, Politics*, ό.π., σ. 140.

¹¹⁰ H. G. Cocks, *Nameless Offences*, ό.π., σ. 118.

¹¹¹ Nicholas C. Edsall, *Towards Stonewall*, ό.π., σ. 9-10.

άρρηκτη στα τέλη του 19ου αιώνα στην Αγγλία μετά τη δίκη του Όσκαρ Ουάιλντ.¹¹² Ωστόσο, η ταύτιση της θηλυπρέπειας και της παρενδυσίας με την ομοφυλοφιλία ήταν τόσο έντονη ήδη από το πρώτο μισό του 19ου αιώνα που όταν αυτή δεν επιβεβαιωνόταν από τα γεγονότα προκαλούσε εντύπωση.¹¹³ Ο Robert Holloway συγγραφέας του έργου *Ο Φοίνικας των Σοδόμων (The Phoenix of Sodom)*, που αναφέρεται στα γεγονότα της επιδρομής στο molly house της οδού Vere το 1810, δείχνει να εντυπωσιάζεται από την αρρενωπότητα ορισμένων θαμώνων που χρησιμοποιούσαν θηλυκά ψευδώνυμα:

Είναι γενική αντίληψη, και πολύ φυσιολογική, ότι ο επιπολασμός αυτού του πάθους έχει ως αντικείμενο μόνο θηλυπρεπή ευαίσθητα όντα, αλλά αυτό φαίνεται να μην αληθεύει σύμφωνα με την αναφορά του Cook, και το αντίθετο είναι πιο αισθητό σε πολλά παραδείγματα, όπως το ότι η Fanny Murry, η Lucy Cooper και η Kitty Fisher, ενσαρκώνονται από έναν αθλητικό ναυτικό, έναν ηράκλειο θερμαστή και ένα σιδηρουργό. Ο τελευταίος από αυτά τα τέρατα έχει δύο γιούς, δύο πολύ όμορφους νεαρούς άνδρες, οι οποίοι περηφανεύεται πως είναι το ίδιο διεφθαρμένοι με τον ίδιο.¹¹⁴

Επομένως, αυτή η πεποίθηση συγκρούεται με την περιπλοκότητα της πραγματικότητας των ομοφυλοφιλικών πρακτικών.¹¹⁵

Όσον αφορά την παρενδυσία, αποτελεί ένα φαινόμενο που τουλάχιστον στην Αγγλία δεν περιορίζεται στον χώρο των molly houses, αλλά παρατηρείται και στους χορούς μεταμφιεσμένων και στο θέατρο.¹¹⁶ Παρότι η πρακτική του να ενσαρκώνουν άνδρες τους γυναικίους ρόλους στις παραστάσεις είχε εξασθενήσει από τη δεκαετία του 1860, παρέμενε ένα οικείο θέαμα. Όταν όμως η παρενδυσία εντοπιζόταν εκτός σκηνής προκαλούσε αντιδράσεις όπως στην περίπτωση των Boulton και Park, στην οποία θα αναφερθώ εκτενέστερα παρακάτω. Γόνοι της αστικής τάξης, ο Ernest Boulton, ο οποίος εργαζόταν ως βοηθός δικηγόρου, ακολουθώντας, όπως αναμενόταν, τα βήματα του πατέρα του, και ο Frederick William Park, που δεν είχε καταφέρει να εισέλθει με επιτυχία στον χώρο των επιχειρήσεων, όπως ο δικός του πατέρας, είχαν ξεκινήσει στα τέλη της δεκαετίας του 1860 να ντύνονται γυναίκες για χάρη του θεάτρου. Οι ίδιοι είχαν συμμετάσχει σε αρκετές παραστάσεις αναλαμβάνοντας τους

---

¹¹² Barry Reay, «Writing the Modern», *ό.π.*, σ. 226.

¹¹³ Jeffrey Weeks, *Sex, Politics*, *ό.π.*, σ. 125.

¹¹⁴ Ο James Cook που αναφέρει ο συγγραφέας υπήρξε ιδιοκτήτης της ταβέρνας White Swan, η οποία λειτουργούσε ως στέκι ομοφυλόφιλων. Robert Holloway, *The Phoenix of Sodom, or the Vere Street Coterie*, Λονδίνο, 1813, σ. 13.

¹¹⁵ Alan Sinfield, *The Wilde Century: Effeminacy, Oscar Wilde, and the Queer moment*, Νέα Υόρκη, Columbia University Press, 1994, σ. 42.

¹¹⁶ Nicholas C. Edsall, *Towards Stonewall*, *ό.π.*, σ. 11.

γυναικείους ρόλους, μάλιστα ο Boulton είχε μοιραστεί ένα φιλί με έναν εκ των συμπρωταγωνιστών του επί σκηνής χωρίς να υπάρξει κατακραυγή από τους θεατές ή τον τύπο της εποχής.¹¹⁷ Η «θηλυπρεπής» εμφάνιση τους σε δημόσιους χώρους και οι οφθαλμοφανείς σεξουαλικές προσεγγίσεις ανδρών που δεν ήταν δεκτικοί σε τέτοιες συμπεριφορές ήταν αυτό που τους έφερνε αντιμέτωπους με τις αρχές. Αν και η παρουσία παρενδυτικών ήταν ως ένα βαθμό ανεκτή στις περιοχές του West End στο κεντρικό Λονδίνο όπου η πορνεία ήταν εκτεταμένη και μακριά από τα βλέμματα της ευσεβούς κοινωνίας, οι εφημερίδες παρουσίαζαν την περίπτωση των Boulton και Park ως κάτι πρωτόκουστο και απαράδεκτο.¹¹⁸

Οι παρενδυτικοί μπορεί να εμφανίζονταν ως γυναίκες είτε για φετιχιστικούς λόγους είτε για την απόκτηση νέων ερωτικών εμπειριών ή επειδή συμμετείχαν σε παιχνίδια ρόλων εντός των ομοφυλοφιλικών κοινοτήτων, ενώ πολλοί από αυτούς φαίνεται να ένιωθαν να ασφυκτιούν από τους περιορισμούς που τους έθεταν τα πρότυπα ανδρισμού.¹¹⁹ Η εναρμόνιση με τα πρότυπα ανδρισμού όμως γινόταν αντιληπτή ως προϋπόθεση για την ευημερία και την ασφάλεια του έθνους.¹²⁰ Τα σεξουαλικά πάθη αποτελούσαν απειλή για το κοινωνικό οικοδόμημα, που βασιζόταν στον θεσμό του γάμου και της οικογένειας.¹²¹ Ήδη από τα τέλη του 18ου αιώνα, η Αγγλία γινόταν σταδιακά όλο και λιγότερο ανεκτική απέναντι στις σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ ανδρών. Πλέον οι άνδρες είχαν πάψει να ανταλλάσσουν φιλικά φιλιά, ώστε να μην παρεξηγηθούν. Ο γερμανός περιηγητής Johann von Archenholz έχοντας επισκεφτεί την Αγγλία σχολίαζε ότι: «οι αφύσικες απολαύσεις αντιμετώπιζονταν με μεγάλη απέχθεια από τους άνδρες. Σε καμία άλλη χώρα δεν αναφέρονται με μεγαλύτερη αποστροφή σε τέτοιες περιβόητες απολαύσεις».¹²²

---

¹¹⁷ Charles Upchurch, «Forgetting the Unthinkable: Cross-Dressers and British Society in the Case of the Queen vs. Boulton and Others», *Gender and History*, τ. 12/1 (2000), σ. 130-131.

¹¹⁸ Στο ίδιο, σ. 128-129.

¹¹⁹ Vern L. Bullough και Bonnie Bullough, *Cross Dressing, Sex, and Gender*, Φιλαδέλφεια, University of Pennsylvania Press, ³1995, σ. 194.

¹²⁰ Thaïs E. Morgan, «Victorian Effeminacies», στο Richard Dellamora (επιμ.), *Victorian Sexual Dissidence*, Σικάγο, Λονδίνο, The University of Chicago Press, 1999, σ. 111.

¹²¹ Nicholas C. Edsall, *Towards Stonewall*, ό.π., σ. 35.

¹²² David F. Greenberg, *The Construction*, ό.π., σ. 341-342.

Μέρος 2ο

Διαδικασίες και τόποι διαμόρφωσης της ομοφυλοφιλικής ταυτότητας

Στον δυτικό πολιτισμό, και εν προκειμένω στη Βρετανία, η κυρίαρχη ανδρική σεξουαλική ηθική κάθε κοινωνικής τάξης απέρριπτε τις ερωτικές σχέσεις μεταξύ ανδρών, καθιστώντας έτσι τον ηγεμονικό ανδρισμό απόλυτα ετεροφυλοφιλικό και ταυτόχρονα ομοφοβικό, καθώς, όπως υποστηρίζει η Connell, η ετεροσεξουαλικότητα αναπτύχθηκε παράλληλα με την ομοφοβία.¹²³ Οι αντιλήψεις της εποχής σχετικά με τη σεξουαλικότητα καθόριζαν τι ήταν φυσιολογικό και κοινωνικά αποδεκτό.¹²⁴ Η διαδικασία προσδιορισμού του «άλλου» στη Βρετανία υπήρξε μακρά και δεν είχε ολοκληρωθεί μέχρι τα μέσα του 20ού αιώνα. Μέσα σε αυτό το διάστημα, η ολοένα αυξανόμενη συνείδηση της ομοφυλόφιλης σεξουαλικότητας έγειρε αντιδράσεις και μία ανάγκη αυτοπροσδιορισμού δίνοντας έτσι ώθηση στην ανάπτυξη διακριτών σεξουαλικών πολιτισμών και ταυτοτήτων. Η εντεινόμενη κοινωνική ανησυχία και ο έλεγχος της σεξουαλικότητας δημιούργησαν τις συνθήκες με βάση τις οποίες τα αντικείμενα του ελέγχου ανέπτυξαν τη δική τους συνείδηση και ταυτότητα. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, τα μέλη των σεξουαλικών «υποπολιτισμών» (subcultures), συγκρότησαν διακριτά στέκια, διακριτή γλώσσα και διακριτό τρόπο ζωής.¹²⁵

Σε αυτή την ενότητα θα μας απασχολήσει ακριβώς αυτή η διαδικασία ανάπτυξης μίας διακριτής σεξουαλικής «υποκοουλτούρας» (subculture), αλλά και του προσδιορισμού και αυτοπροσδιορισμού των ανδρών που εντάσσονταν σε αυτή, με αφετηρία τη διαμόρφωση του νομικού πλαισίου.

2.1 Μορφές ελέγχου

2.1.1 Κρατική Νομοθεσία

Όπως υποστηρίζει ο Cook, η νομοθεσία συνιστά ένας από τους τρόπους που οι κοινωνίες ορίζουν το πρόπον και μη πρόπον στις σεξουαλικές σχέσεις, μπορούν να αντιληφθούν τα πάθη και τη συμπεριφορά τους, αλλά και ένας τρόπος με τον οποίο τα κράτη προσπαθούν να ελέγξουν την ηθική και την προσωπική ζωή των πολιτών τους. Από την άλλη, οι νόμοι δεν μπορούν ουσιαστικά να διαμορφώσουν ταυτότητες, όμως μέσω αυτών μπορεί να παρατηρήσει κανείς τις μεταβολές στις «υποκοουλτούρες»

---

¹²³ R. W. Connell, «A Very Straight Gay», *ό.π.*, σ. 736.

¹²⁴ Faramerz Dabhoiwala, *The Origins of Sex*, *ό.π.*, σ. 351.

¹²⁵ Jeffrey Weeks, *Sex, Politics*, *ό.π.*, σ. 133-134.

(subcultures), και τις αντιδράσεις απέναντι στις ομοφυλοφιλικές συμπεριφορές.¹²⁶ Εξάλλου, οι σχετικές νομοθετικές ρυθμίσεις στην Αγγλία του 19ου αιώνα, κυρίως μετά τη δεκαετία του 1820, αφουγκράζονταν τα ήθη των ανώτερων τάξεων και επομένως αποκαλύπτουν τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονταν ή όφειλαν να αντιλαμβάνονται τις σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ ανδρών.¹²⁷

Στις αρχές του 19ου αιώνα η κοινή γνώμη αποκτούσε μεγαλύτερη επίγνωση των περιστατικών σοδομίας, ενώ επικρατούσε ο φόβος ότι αυτά τα γεγονότα γίνονταν όλο και συχνότερα οδηγώντας έτσι στην ηθική και φυσική κατάπτωση του έθνους. Αυτή η ανησυχία κορυφώθηκε το 1810 μετά την υπόθεση της οδού Vere που κατέληξε στη σύλληψη ενός μεγάλου αριθμού ανδρών για απόπειρα διάπραξης σοδομίας, με πολλούς να καταδικάζονται σε έκθεση στον κύφωνα, και να λιντσάρονται από τον όχλο.¹²⁸ Η περίοδος που ακολούθησε μέχρι το 1885 χαρακτηρίστηκε από σημαντικές νομικές αλλαγές, ενώ πλέον οι συλλήψεις για σοδομία δεν ήταν αποτέλεσμα στοχευμένων επιδρομών σε χώρους συνάντησης των ομοφυλόφιλων ανδρών όπως τα molly houses, αλλά κυρίως αφορούσαν περιστατικά που προέκυπταν έπειτα από μία απλή συνάντηση δύο ανδρών, κατά την οποία ο ένας εξ αυτών είχε απορρίψει την ερωτική προσέγγιση του άλλου.¹²⁹ Η πρακτική των επιδρομών πλέον προκαλούσε αντιδράσεις, γεγονός που πιθανότατα συνδέεται με την αναπτυσσόμενη ιδεολογία της ιδιωτικότητας.¹³⁰

Η νομοθετική πράξη του 1533 επί βασιλείας Ερρίκου Η' (Buggery Act), που αντικατέστησε τον εκκλησιαστικό νόμο, συμπεριλάμβανε για πρώτη φορά τη σοδομία στην κρατική νομοθεσία. Σύμφωνα με αυτήν, κάθε πράξη σοδομίας είτε μεταξύ ετερόφυλων είτε μεταξύ ανδρών είτε μεταξύ ανθρώπων και ζώων υπαγόταν στην κατηγορία των «εγκλημάτων κατά της φύσης» και τιμωρούνταν με θανατική ποινή, κάτι που διατηρήθηκε στην Αγγλία και την Ουαλία μέχρι το 1861, ενώ στη Σκωτία καταργήθηκε μόλις το 1889. Συνεπώς, η νομοθεσία δε στρεφόταν κατά κάποιου συγκεκριμένου τύπου ανθρώπου, αλλά γενικότερα κατά των σεξουαλικών πρακτικών που δε στόχευαν στην αναπαραγωγή. Η αναφορά αποκλειστικά στις ανδρικές ομοφυλοφιλικές σχέσεις δε σημαίνει ότι η γυναικεία ομοφυλοφιλία ήταν ανεκτή.

---

¹²⁶ Matt Cook, «Law», στο H. G. Cocks και Matt Cook (επιμ.), *Palgrave Advances in the Modern History of Sexuality*, Μπείσινγκστούοκ, Νέα Υόρκη, Palgrave Macmillan, 2006, σ. 64-66.

¹²⁷ Charles Upchurch, *Before Wilde*, ό.π., σ. 83.

¹²⁸ Nicholas C. Edsall, *Towards Stonewall*, ό.π., σ. 55-56.

¹²⁹ H. G. Cocks, *Nameless Offences*, ό.π., σ. 22.

¹³⁰ Charles Upchurch, *Before Wilde*, ό.π., σ. 85.

Αντίθετα, οι λεσβιακές σχέσεις ήταν το ίδιο κατακριτέες και θεωρητικά μπορούσαν να διωχθούν από τον νόμο, παρότι η νομοθεσία δεν αναφερόταν σαφώς σε αυτές και επικεντρωνόταν κατά βάση στις υποθέσεις ανδρικής ομοφυλοφιλίας.¹³¹

Από το 1780 τόσο οι δημόσιες όσο και οι ιδιωτικές περιπτώσεις, ακόμη και αν ήταν συναινετικές, διώκονταν όλο και πιο συχνά. Ο έλεγχος των ομοφυλοφιλικών πρακτικών εντατικοποιήθηκε από τα τέλη του 18ου αιώνα,¹³² καθώς κάθε ομοφυλοφιλική πρακτική που δεν περιλάμβανε το πρωκτικό σεξ, όπως τα λεκτικά ή γραπτά ερωτικά καλέσματα, τα φιλιά και τα αγγίγματα, άρχισε να θεωρείται απόπειρα διάπραξης σοδομίας και επομένως εγκληματική πράξη.¹³³ Το νομοθέτημα του 1828 περί Αδικημάτων κατά του Ανθρώπου (The Offences against the Person Act), κατάργησε το αποδεικτικό της απέκκρισης σωματικών υγρών, που σύμφωνα με δικαστική απόφαση του 1781 ήταν απαραίτητο για την καταδίκη για σοδομία. Αυτή η παράμετρος μπορούσε μεν να διευκολύνει την καταδίκη κάποιου, αλλά το σημαντικότερο είναι ότι αποδέσμευσε τον νόμο από την εκκλησιαστική αντίληψη περί σπατάλης του σπέρματος και μη-αναπαραγωγικών σεξουαλικών πρακτικών, και τον συνέδεσε περισσότερο με την ηθική των ανώτερων κοινωνικών τάξεων. Επιπλέον, ο νόμος του 1828 δεν ποινικοποιούσε απλά τη σοδομία, αλλά και κάθε απόπειρα και προτροπή σε αυτή.¹³⁴

Παρόλες τις αλλαγές που εισήγαγε η συγκεκριμένη νομοθεσία δεν παρατηρούνται σημαντικές διαφοροποιήσεις στη δίωξη υποθέσεων σοδομίας. Ο αριθμός των υποθέσεων αυξανόταν σταθερά. Τη δεκαετία του 1820 τα ποινικά δικαστήρια της Αγγλίας και της Ουαλίας εκδίκαζαν κατά μέσο όρο 36 υποθέσεις ανά έτος, ενώ τη δεκαετία του 1830 ο αριθμός τους ανερχόταν στις 63.¹³⁵ Παράλληλα, εξακολουθούσε να είναι δύσκολο να αποδειχθούν οι κατηγορίες τόσο για σοδομία όσο και για προτροπή σε αυτήν, καθώς έπρεπε να υπάρχουν ικανοί μάρτυρες που να

---

¹³¹ Jeffrey Weeks, *Sex, Politics*, ό.π., σ. 122-123.

¹³² H. G. Cocks, *Nameless Offences*, ό.π., σ. 32-33.

¹³³ Αρκετές ομοφυλοφιλικές πρακτικές, πέραν του πρωκτικού σεξ, είχαν ήδη ποινικοποιηθεί από τον νόμο του 1533, αλλά η νομοθεσία δεν είχε εφαρμοστεί τόσο συστηματικά όσο στα τέλη του 18ου αιώνα. Στο ίδιο, σ. 32 του ίδιου, «Trials of character: the use of character evidence in Victorian sodomy trials», R. A. Melikan (επιμ.), *Domestic and International Trials, 1700-2000: The Trial in History, Volume II*, Μάντσεστερ, Νέα Υόρκη, Manchester University Press, 2003, σ. 38.

¹³⁴ του ίδιου, *Nameless Offences*, ό.π., σ. 32 Charles Upchurch, *Before Wilde*, ό.π., σ. 90-92.

¹³⁵ Charles Upchurch, *Before Wilde*, ό.π., σ. 92-93.

επιβεβαιώνουν την τέλεση της πράξης. Η εύρεση μαρτύρων βασιζόταν σε μεγάλο βαθμό στην ύπαρξη ή όχι συναίνεσης και στο αν η πράξη χαρακτηριζόταν δημόσια. Η έννοια του δημόσιου χαρακτήρα στην αγγλική νομοθεσία δεν είχε να κάνει με τον χώρο τέλεσης της πράξης, αλλά με την παρουσία ικανών μαρτύρων, δηλαδή προσώπων που δε συμμετείχαν στις σεξουαλικές πρακτικές ή συμμετείχαν χωρίς τη συγκατάθεση τους.¹³⁶

Λόγω της δυσκολίας ανεύρεσης στοιχείων, πολλές φορές οι κατηγορίες που απαγγέλλονταν ήταν πλημμεληματικού χαρακτήρα είτε επειδή η πράξη δε θεωρούνταν ολοκληρωμένη για το δικαστήριο είτε επειδή ο ειρηνοδίκης και οι ένορκοι δίσταζαν να συνηγορήσουν στη θανατική καταδίκη του κατηγορούμενου.¹³⁷ Στην πράξη, η θανατική ποινή σταμάτησε να επιβάλλεται από τη δεκαετία του 1830 και κανένας δεν εκτελέστηκε μετά το 1836.¹³⁸ Η πιο συνηθισμένη ποινή για σοδομία ήταν τα δέκα χρόνια φυλάκισης, ενώ για απόπειρα σοδομίας επιβαλλόταν διετής φυλάκιση. Αξίζει να σημειωθεί πως όποιος εκβίαζε έναν άνδρα ότι θα τον καταγγείλει για σοδομία μπορούσε να καταδικαστεί ο ίδιος σε επτά έως δέκα χρόνια εξορίας στις αποικίες. Η αυστηρότητα με την οποία αντιμετωπιζόνταν αυτές οι περιπτώσεις εκβιασμού δείχνει ότι οι ανώτερες τάξεις, που μπορούσαν ακόμη να ελέγξουν το νομικό σύστημα, φρόντιζαν να προστατευθούν από το σοβαρό πλήγμα που θα προκαλούσε μία κατηγορία για σεξουαλικές επαφές με άλλους άνδρες στο κύρος τους, είτε αυτή ίσχυε είτε όχι.¹³⁹ Από την άλλη, οι νεότεροι και φτωχότεροι άνδρες, οι οποίοι ήταν πιο πιθανό να χρηματιστούν για να σιωπήσουν, έρχονταν σε δυσμενή θέση, καθώς θα έπρεπε να αποδείξουν ότι δεν είχαν ζητήσει ούτε δεχθεί χρήματα από τον κατηγορούμενο.¹⁴⁰

Από τις αρχές του 19ου αιώνα εκφράστηκαν στο Λονδίνο προσπάθειες αμφισβήτησης της νομοθεσίας κατά της σοδομίας από μία μικρή ομάδα κοινοβουλευτικών. Η ύπαρξη της ομάδας αυτής επιβεβαιώνεται μέσα από το ποίημα *Don Leon*, το οποίο υποστήριζε τις ομοφυλοφιλικές πρακτικές και άλλα σεξουαλικά πάθη, και έχει αποδοθεί στον λόρδο Βύρωνα. Οι αναφορές στη διάταξη του Κοινοβουλίου και στα πρόσωπα που το συγκροτούσαν ενισχύει τη θέση ότι μέλη του

---

¹³⁶ H. G. Cocks, *Nameless Offences*, ό.π., σ. 34.

¹³⁷ Στο ίδιο, σ. 33.

¹³⁸ Jeffrey Weeks, *Sex, Politics*, ό.π., σ. 124 David F. Greenberg, *The Construction*, ό.π., σ. 354.

¹³⁹ Charles Upchurch, *Before Wilde*, ό.π., σ. 95.

¹⁴⁰ Στο ίδιο, σ. 97.

Κοινοβουλίου είχαν συνδράμει τουλάχιστον στη συγγραφή των σημειώσεων του έργου. Συγκεκριμένα, το *Don Leon* φαίνεται να αναφέρεται στην κοινοβουλευτική συζήτηση του 1825, που οδήγησε στην αναθεώρηση του νόμου του 1823 περί Εκβιαστικών Επιστολών (Threatening Letters Acts). Η τροπολογία του 1825 οδήγησε στη σύλληψη δεκάδων ανδρών στο Λονδίνο, ενώ το καλοκαίρι του 1825 τρία μέλη του Κοινοβουλίου, δύο συντηρητικοί και ένας φιλελεύθερος, τα οποία αναφέρονται στο έργο και πιθανόν συνδέονταν με τους συγγραφείς του, είτε διέφυγαν στο εξωτερικό είτε αυτοκτόνησαν εξαιτίας των κατηγοριών για ομοφυλοφιλικές πρακτικές. Τα επιχειρήματα που αναπτύσσονταν στο έργο υποστήριζαν τη φυσικότητα των ομοφυλοφιλικών σχέσεων, καθώς αποτελούσαν μία εγγενή προτίμηση του ανθρώπου, αλλά και την κατάργηση της θανατικής ποινής για τις υποθέσεις σοδομίας.¹⁴¹ Επιπλέον, το 1830, ο T. E. Baker, υποστηρικτής των νομικών μεταρρυθμίσεων, είχε απευθύνει επιστολή στο Υπουργείο Εσωτερικών, με την οποία υποστήριζε πως αν η σοδομία δεν αποτελούσε έγκλημα τότε δε θα προσέλκυε τόσο πολύ την προσοχή των ανθρώπων. Σύμφωνα με τον Baker, αν τα πολιτικά δικαστήρια και ο τύπος έδιναν λιγότερη προσοχή στις υποθέσεις σοδομίας, η συχνότητά τους θα μειωνόταν, καθώς αυτές οι πρακτικές δε θα ήταν γνωστές σε πολλούς.¹⁴²

Η αγγλική νομοθεσία δε φαίνεται να είχε επηρεαστεί ιδιαίτερα από τις αλλαγές στις οποίες είχαν προχωρήσει άλλα ευρωπαϊκά κράτη υπό την επιρροή των έργων του Μοντεσκιέ, *Το Πνεύμα των Νόμων* (1748), και του Μπεκαρία, *Περί Αδικημάτων και Ποινών* (1764), που διαπνεόμενα από τις αρχές του Διαφωτισμού προσπάθησαν να κατηγοριοποιήσουν τα αδικήματα και τις ποινές τους βάσει της σοβαρότητας τους. Το γεγονός αυτό οφείλεται στον γενικότερο δισταγμό των Άγγλων να προβούν σε αλλαγές ή να εισαγάγουν νέους κρατικούς θεσμούς που πίστευαν ότι θα περιορίζαν την ελευθερία των πολιτών.¹⁴³ Ωστόσο, μέσα στη δεκαετία του 1830 η επιβολή της θανατικής ποινής περιορίστηκε, και προς τα τέλη της ίδιας δεκαετίας τα αδικήματα που

---

¹⁴¹ Charles Upchurch, «Arguing Against Intolerance: Louisiana and Britain in the Early Nineteenth Century», στο Sean Brady και Mark Seymour (επιμ.), *From Sodomy Laws to Same-Sex Marriage: International Perspectives since 1789*, Λονδίνο, Bloomsbury Academic, 2019, σ. 36-37 του ίδιου, «The consequences of Dating Don Leon», στο Jongwoo Jeremy Kim και Christopher Reed (επιμ.), *Queer Difficulty in Art and Poetry: Rethinking the Sexed Body in Verse and Visual Culture*, Λονδίνο, Νέα Υόρκη, Routledge, 2017, σ. 30.

¹⁴² H. G. Cocks, *Nameless Offences*, ό.π., σ. 87 Sean Brady, *Masculinity and Male*, ό.π., σ. 55.

¹⁴³ Charles Upchurch, *Before Wilde*, ό.π., σ. 87-89.

επέφεραν τη θανατική ποινή μειώθηκαν κατά 90%, ενώ άρχισε να δίνεται μεγαλύτερη έμφαση στην επανένταξη ως στόχο της φυλάκισης.¹⁴⁴ Τα εγκλήματα κατά της φύσης όμως εξακολούθησαν να τιμωρούνται με θάνατο, καθότι η προσπάθεια του ουίγου λόρδου John Russell το 1841, να καταργηθεί η θανατική ποινή για αυτά τα αδικήματα δεν τελεσφόρησε εξαιτίας της ανεπαρκούς κοινοβουλευτικής στήριξης που συγκέντρωσε.¹⁴⁵

Γενικά, στην Αγγλία επικρατούσε η τάση να μη γίνονται σαφείς αναφορές στις ομοφυλοφιλικές πρακτικές ούτε από τον νόμο ούτε από τις εφημερίδες, οι οποίες κάλυπταν τις σχετικές υποθέσεις χρησιμοποιώντας ευφημισμούς και όρους όπως «απεχθές έγκλημα» και «αποκρουστικό» αδίκημα.¹⁴⁶ Κάποια αλλαγή στη σχετική νομοθεσία για την ευνοϊκότερη μεταχείριση των υποθέσεων σοδομίας πιθανόν να προσλαμβάνονταν από πολλούς ως αναγνώριση της ομοφυλοφιλίας, και για να αποφευχθεί αυτό έπρεπε να περιοριστεί ο δημόσιος λόγος. Όμως, παρά τους περιορισμούς το ενδιαφέρον του κοινού για αυτά τα ζητήματα παρέμενε αμείωτο, ειδικά όταν η σεξουαλική ανηθικότητα αφορούσε μέλη των ανώτερων τάξεων, ενώ τα ειρηνοδικεία μετατρέπονταν συχνά σε λαϊκά «θέατρα». Όταν δικαζόταν κάποιο επιφανές πρόσωπο, τότε οι δικαστικές αίθουσες και οι δρόμοι γύρω από τα δικαστήρια κατακλύζονταν από κόσμο. Σύμφωνα με τον Cocks, ένας από τους λόγους που οι ομοφυλοφιλικές πρακτικές αναδείχθηκαν σε κοινό μυστικό για την αγγλική κοινωνία ήταν η σύγκρουση ανάμεσα στις ιδεολογίες του φιλελευθερισμού για δημόσια διαφάνεια και στην ανάγκη ελέγχου της «αισχρότητας» στην εποχή της μαζικότητας του τύπου.¹⁴⁷ Μέχρι τη δεκαετία του 1840, ο έλεγχος των ομοφυλοφιλικών πρακτικών ήταν διστακτικός λόγω των δυσκολιών στις διώξεις τέτοιων υποθέσεων, της επιθυμίας να αποφευχθούν σχετικά σκάνδαλα και της γενικότερης ανοχής απέναντι στις ιδιωτικές υποθέσεις.¹⁴⁸

Κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, η Αγγλία θα γνωρίσει σημαντικές νομοθετικές αλλαγές σε σχέση με τις υποθέσεις σοδομίας, ξεκινώντας από το 1861, όταν ο νόμος περί Αδικημάτων κατά του Ανθρώπου κατήργησε τη θανατική ποινή για

---

¹⁴⁴ Charles Upchurch, *Before Wilde*, ό.π., σ. 90.

¹⁴⁵ Jeffrey Weeks, *Sex, Politics*, ό.π., σ. 124.

¹⁴⁶ H. G. Cocks, *Nameless Offences*, ό.π., σ. 81-82.

¹⁴⁷ Στο ίδιο, σ. 87-88.

¹⁴⁸ Jeffrey Weeks, *Sex, Politics*, ό.π., σ. 125-126.

αυτές τις υποθέσεις.¹⁴⁹ Το άρθρο 61 της νέας νομοθεσίας, που αφορούσε τη σοδομία και την κτηνοβασία, όριζε ότι:

Οποιοσδήποτε καταδικαζόταν για το απεχθές έγκλημα του πρωκτικού έρωτα, διαπραγμένο είτε με άνθρωπο είτε με οποιοδήποτε ζώο θα υπόκειται, στη διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου, σε ισόβια κάθειρξη μετά καταναγκαστικών έργων ή σε φυλάκιση τουλάχιστον δέκα ετών.¹⁵⁰

Επιπλέον, η συγκεκριμένη νομοθεσία διέκρινε τον βιασμό από τη σοδομία. Η σοδομία, δηλαδή το πρωκτικό σεξ, η κτηνοβασία, καθώς και η απόπειρα διάπραξης τους πλέον συμπεριλαμβάνονταν στην ξεχωριστή κατηγορία των «αφύσικων αδικημάτων» («unnatural offences»)¹⁵¹.

Μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα, οι αστυνομικές αρχές, οι νομικοί και ιατρικοί κύκλοι δεν είχαν αποκτήσει μία εμπεριστατωμένη εικόνα της ομοφυλοφιλίας και της ανδρικής πορνείας. Επομένως δεν υπήρχε μία συνολική νομοθεσία κατά της ομοφυλοφιλίας.¹⁵² Η αβεβαιότητα και οι αντικρουόμενες απόψεις περί ομοφυλοφιλίας είναι εμφανείς στην πολύκροτη υπόθεση των παρενδυτικών Ernest Boulton και Frederick Park. Το 1871, όταν οι δύο άνδρες κατηγορήθηκαν για συνομοσία με στόχο τη διάπραξη σοδομίας, οι απόψεις της αστυνομίας, του νόμου και της ιατρικής επιστήμης διέφεραν. Όπως αναφέρει ο Weeks, τα πρακτικά της δίκης δείχνουν μία ασυμφωνία ως προς την έννοια της ανδρικής ομοφυλοφιλίας, ενώ όσοι γιατροί κλήθηκαν να καταθέσουν δε συμφωνούσαν για το ποια είναι τα αποδεικτικά στοιχεία για τη διάπραξη σοδομίας. Το βασικό στοιχείο για τη δίωξη τους ήταν ότι προσέγγιζαν ερωτικά άνδρες υποδύομενοι τις γυναίκες.¹⁵³ Οι δικαστές και οι δικηγόροι αντιλαμβάνονταν τις ελλειπείς γνώσεις των νομικών και των ιατρών της χώρας πάνω στο ζήτημα της ομοφυλοφιλίας ως ένδειξη της ηθικής ακεραιότητας του νομικού συστήματος της Βρετανίας.¹⁵⁴ Ωστόσο, η υπόθεση έφερε στο προσκήνιο το ζήτημα της ανδρικής πορνείας, που μέχρι στιγμής αντιμετωπιζόταν ως πρόβλημα άλλων χωρών,

---

¹⁴⁹ Jeffrey Weeks, *Sex, Politics*, ό.π., σ. 126.

¹⁵⁰ <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/24-25/100/section/61/enacted> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 9.10.2021).

¹⁵¹ Dominic Janes, «Regarding Pratt and Smith, the Last Couple to be Hanged in Britain», στο Sean Brady και Mark Seymour (επιμ.), *From Sodomy Laws*, ό.π., σ. 46.

¹⁵² Jeffrey Weeks, «Inverts, Perverts», ό.π., σ. 117.

¹⁵³ του ίδιου, *Sex, Politics*, ό.π., σ. 124.

¹⁵⁴ H. G. Cocks, «Trials of character», ό.π., σ. 39.

όπως η Ελλάδα και η Ιταλία, ή ως φαινόμενο που εμφανίζεται σε εξωευρωπαϊκούς πολιτισμούς.¹⁵⁵

Η μεγαλύτερη ορατότητα της ανδρικής πορνείας συνέβαλε στον προσδιορισμό όλων των σεξουαλικών επαφών μεταξύ ανδρών ως εμπόριο (trade), ακόμη και όταν δεν υπήρχε κάποια δοσοληψία.¹⁵⁶ Συνεπώς, κοινωνικά, οι άνδρες ομοφυλόφιλοι εξισώνονταν με τις γυναίκες πόρνες, κάτι που πιστοποιείται και από το γεγονός, ότι σημαντικά θεσπίσματα που αφορούσαν τις σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ ανδρών αποτελούσαν τμήμα νόμων που στόχευαν στη ρύθμιση της γυναικείας πορνείας, όπως η αναθεώρηση του Ποινικού Κώδικα του 1885.¹⁵⁷

Το άρθρο 11 του αναθεωρημένου Ποινικού Κώδικα του 1885 με ισχύ σε ολόκληρο το Ηνωμένο Βασίλειο όριζε ως πλημμελήματα τις σεξουαλικές πράξεις προσβολής της δημοσίας αιδούς (gross indecency), οι οποίες τιμωρούνταν με φυλάκιση έως δύο χρόνια, με ή χωρίς καταναγκαστικά έργα, και αποτέλεσε σύμβολο της αντι-ομοφυλοφιλικής νομοθεσίας μέχρι τη σταδιακή αποποινικοποίηση των ομοφυλοφιλικών πρακτικών το 1967. Παρότι η τροπολογία Labouchère (Labouchère amendment), όπως έχει μείνει γνωστό το άρθρο 11, κατακρίθηκε και η ανάκλησή της υπήρξε στόχος κάθε αναθεωρητικής προσπάθειας μέχρι τη δεκαετία του 1960, η έρευνα έχει καταλήξει ότι η συμβολή της στην υπάρχουσα νομοθεσία δεν ήταν τόσο σημαντική.¹⁵⁸

Η νέα νομοθεσία έθετε υπό έλεγχο μία σειρά σεξουαλικών πρακτικών, που συμπεριλάμβαναν το πρωκτικό σεξ με άνδρες ή γυναίκες, την κτηνοβασία και την αμοιβαία αυτοϊκανοποίηση, και επομένως δεν προέβη στη διαμόρφωση μίας ειδικής νομικής κατηγορίας για τους άνδρες που συνευρίσκονταν ερωτικά με ομόφυλους τους. Ουσιαστικά, όπως υποστηρίζει και ο Brady, η εισαγωγή του άρθρου 11 δεν προσέθεσε

---

¹⁵⁵ Charles Upchurch, «Forgetting the Unthinkable», *ό.π.*, σ. 136. Εξάλλου, η ανδρική πορνεία σε αντίθεση με τη γυναικεία δεν υπήρξε ιδιαίτερα οργανωμένη μέχρι τα τέλη του 18ου αιώνα, ενώ τα αμιγώς ανδρικά πορνεία δεν ήταν γνωστά πριν το 1810, παρότι γνωρίζουμε την ύπαρξη χώρων όπου οι άνδρες μπορούσαν να συνευρεθούν ερωτικά με ομόφυλους τους ήδη από τις αρχές του 18ου αιώνα και η πρακτική της προσφοράς δώρων και γενικότερα ανταλλαγμάτων ήταν διαδεδομένη στη διάρκεια του 18ου αιώνα. Rictor Norton, «Recovering Gay History from the Old Bailey», *The London Journal*, τ. 30/1 (2005), σ. 39.

¹⁵⁶ Nicola J. Smith, *Capitalism's Sexual History*, Νέα Υόρκη, Oxford University Press, 2020, σ. 72.

¹⁵⁷ Jeffrey Weeks, «Inverts, Perverts», *ό.π.*, σ. 118.

¹⁵⁸ του ίδιου, *Sex, Politics*, *ό.π.*, σ. 126.

αρκετά νέα στοιχεία, αλλά μάλλον αποτέλεσε συνέχεια της υπάρχουσας νομοθεσίας.¹⁵⁹ Αυτό που δήλωνε ξεκάθαρα η νέα νομοθεσία, χωρίς ωστόσο να καινοτομεί, ήταν το αξιόποιο τόσο των δημόσιων όσο και των ιδιωτικών σεξουαλικών συμπεριφορών, ορίζοντας πως:

Όποιος άνδρας, δημόσια ή ιδιωτικά, διαπράττει ή συμμετέχει στη διάπραξη ή εξωθεί ή επιδιώξει να εξωθήσει οποιοδήποτε άνδρα σε οποιαδήποτε πράξη προσβολής της δημοσίας αιδούς θα είναι ένοχος για πλημμέλημα, και όντας καταδικασμένος γι' αυτό, θα υπόκειται στη διακριτική ευχέρεια σε φυλάκιση για διάστημα που δε θα ξεπερνά τα δύο έτη, με ή χωρίς καταναγκαστικά έργα.¹⁶⁰

Κατ' αυτόν τον τρόπο, διασφαλιζόταν ότι ακόμη και οι υποθέσεις στις οποίες δεν υπήρχαν τρίτα πρόσωπα για να επιβεβαιώσουν το γεγονός θα εκδικάζονταν. Πολλοί ήταν πρόθυμοι να καταθέσουν κατά του άλλου εμπλεκόμενου μέλους, οπότε οι ιδιωτικές υποθέσεις μπορούσαν να καταλήξουν σε καταδίκη τόσο συχνά όσο και οι δημόσιες.¹⁶¹

Αυτή η παράμετρος διαφοροποιούσε για ακόμη μία φορά τη Βρετανία από άλλα κράτη της ηπειρωτικής Ευρώπης. Στη Γαλλία, οι ιδιωτικές συναινετικές επαφές μεταξύ ανδρών δεν τιμωρούνταν ήδη από το 1805 με την εφαρμογή του Ναπολεόντειου Κώδικα, χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν υπήρχαν έμφυλα στερεότυπα και καταπίεση των ομοφυλόφιλων.¹⁶² Όσες χώρες είχαν επηρεαστεί από τον Ναπολεόντειο Κώδικα ήταν πιο ανεκτικές απέναντι στις ομοφυλοφιλικές συνευρέσεις. Η Αγγλία δεν είχε γνωρίσει όμως ούτε την γαλλική κατάκτηση ούτε μία επανάσταση που θα διεύρυνε σημαντικά τα δικαιώματα των πολιτών της.¹⁶³

Η πρόθεση του Labouchère με την εισήγηση του άρθρου 11, το οποίο επικυρώθηκε από το Κοινοβούλιο αργά το βράδυ με την παρουσία λίγων βουλευτών, ήταν να διευκολύνει τη διαδικασία δίωξης τέτοιων υποθέσεων ορμώμενος από μία αναφορά πάνω στην ανδρική πορνεία που του είχε σταλεί από τον δημοσιογράφο και θερμό υποστηρικτή των εκστρατειών κοινωνικής καθαρότητας (Social Purity Movement), W. T. Stead. Αν και ο ακριβής λόγος που οδήγησε στη σύνταξη αυτού του

---

¹⁵⁹ Sean Brady, *Masculinity and Male*, ό.π., σ. 97.

¹⁶⁰ <https://sourcebooks.fordham.edu/pwh/englaw.asp> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 11.10.2021).

¹⁶¹ Charles Upchurch, *Before Wilde*, ό.π., σ. 93.

¹⁶² Sean Brady, *Masculinity and Male*, ό.π., σ. 114.

¹⁶³ Στο ίδιο, σ. 27.

νομικού άρθρου δεν έχει αποσαφηνιστεί ακόμη,¹⁶⁴ οι διαστάσεις που είχε λάβει η υπόθεση των Boulton και Park και η εμπλοκή του φιλελεύθερου λόρδου Arthur Clinton πρώην μέλους του Κοινοβουλίου, ο οποίος υπήρξε ζευγάρι με τον Boulton, αλλά πέθανε πριν εκδικαστεί η υπόθεση, πρέπει να συνέβαλε εξίσου σε αυτή την απόφαση του Labouchère.¹⁶⁵

Ο νέος νόμος δεν ήταν τόσο καταπιεστικός όσο ο ίδιος ο νόμος για τη σοδομία που επέβαλε ακόμη ισόβια κάθειρξη στους καταδικασμένους. Ωστόσο, συνάντησε την αντίθεση μίας μερίδας του Κοινοβουλίου λόγω του αξιόποινου τόσο των δημόσιων όσο και των ιδιωτικών υποθέσεων.¹⁶⁶ Ο George Cavendish Bentinck που εμφανίζεται ως πελάτης του πορνείου της οδού Cleveland αναφέρεται ως Συντηρητικός και μέλος του Κοινοβουλίου, το οποίο είχε αντιταχθεί στην αναθεώρηση του Ποινικού Κώδικα του 1885.¹⁶⁷ Συνεπώς, μπορούμε να υποθέσουμε ότι η αντίθεση ορισμένων μελών του Κοινοβουλίου βασιζόταν τόσο στην ανάγκη προστασίας της ιδιωτικότητας και της ατομικής ελευθερίας των άγγλων πολιτών όσο και στις σεξουαλικές προτιμήσεις των ίδιων ή των ανδρών του κύκλου τους.

Τα δικαστικά τεκμήρια που αφορούν περιπτώσεις προσβολής της δημοσίας αιδούς ξεκινούν από το 1893, γεγονός που δείχνει ότι η εφαρμογή του άρθρου 11 δεν ήταν άμεση. Στο διάστημα 1893-1898 καταγράφηκαν στην Αγγλία 161 υποθέσεις σοδομίας, 314 απόπειρες σοδομίας και 323 υποθέσεις προσβολής της δημοσίας αιδούς με κατά μέσο όρο τις μισές να καταλήγουν στην καταδίκη των κατηγορούμενων.¹⁶⁸ Το πρόβλημα με αυτά τα δεδομένα είναι ότι σε αυτά δε γίνεται διάκριση ανάμεσα στις ομοφυλοφιλικές πρακτικές και στην κτηνοβασία, παρότι φαίνεται πως στις πόλεις η σοδομία ταυτιζόταν με τις σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ ανδρών, ενώ η κτηνοβασία ήταν αρκετά σπάνια στα τέλη του 19ου αιώνα. Μόλις το 1892 το υπουργείο Εσωτερικών επιδίωξε να διακρίνει τις δύο σεξουαλικές παραβατικές συμπεριφορές αντιμετωπίζοντας σημαντικές δυσκολίες, καθώς στα έγγραφα δεν αναγράφονταν πάντα οι απαραίτητες λεπτομέρειες ώστε να γίνει η διάκριση.¹⁶⁹

---

¹⁶⁴ Jeffrey Weeks, *Sex, Politics*, ό.π., σ. 126.

¹⁶⁵ Nicholas C. Edsall, *Towards Stonewall*, ό.π., σ. 112-113.

¹⁶⁶ Jeffrey Weeks, *Sex, Politics*, ό.π., σ. 126-127.

¹⁶⁷ Morris B. Kaplan, *Sodom on the Thames*, ό.π., σ. 201.

¹⁶⁸ Sean Brady, *Masculinity and Male*, ό.π., σ. 99.

¹⁶⁹ Στο ίδιο, σ. 100.

Στην πράξη, ο νόμος του 1885 δεν εφαρμόστηκε με συνέπεια. Η εφαρμογή του ποίκιλλε ανάλογα με το εκάστοτε αστυνομικό τμήμα, την επιρροή των υπεύθυνων επιτροπών για την αστυνόμευση μίας περιοχής, το γενικότερο κλίμα που επικρατούσε στην κοινωνία και τη δυναμική των εκστρατειών κοινωνικής καθαρότητας.¹⁷⁰ Επιπλέον, φαίνεται ότι αρκετά μέλη των ενόρκων δίσταζαν να κρίνουν με βάση τον νόμο του 1885, ενώ, μέχρι τις αρχές του 20ού αιώνα, η αστυνομία εξακολουθούσε να παραβλέπει ορισμένες ιδιωτικές υποθέσεις.¹⁷¹ Παράλληλα, οι κυβερνητικοί νομικοί αξιωματούχοι προτιμούσαν αυτές οι υποθέσεις να αντιμετωπίζονται με προσοχή. Το 1889 ο διευθυντής της Εισαγγελίας επεσήμαινε τα οφέλη από την αποφυγή της «αχρείαστης δημοσιότητας» των υποθέσεων προσβολής της δημοσίας αιδούς και από την αποποινικοποίηση των σεξουαλικών σχέσεων μεταξύ ενήλικων ανδρών, οι οποίοι ικανοποιούσαν «τις αφύσικες προτιμήσεις τους ιδιωτικά».¹⁷²

Όταν όμως η νομοθεσία εφαρμοζόταν, αυτό γινόταν με αυστηρότητα όπως στην περίπτωση του Όσκαρ Ουάιλντ το 1895. Η πίεση από τις εκστρατείες της κοινωνικής καθαρότητας και από τα δημοσιεύματα του τύπου δεν επέτρεπαν στην κυβέρνηση των Φιλελευθέρων να διακινδυνεύει τη συγκάλυψη μίας υπόθεσης, όταν μάλιστα αφορούσε επιφανείς προσωπικότητες. Έτσι, παρότι η πρώτη δίκη του Ουάιλντ έληξε χωρίς σαφή ετυμηγορία, η κυβέρνηση προχώρησε σε δεύτερη, ώστε να μην κατηγορηθεί για ολιγωρία εξαιτίας της αναφοράς του ονόματος δύο φιλελεύθερων πρωθυπουργών στα πρώτα στάδια των διαδικασιών, οι οποίοι όμως δε σχετίζονταν με την υπόθεση. Η στάση της κοινωνίας, της κυβέρνησης, αλλά και η προκλητική συμπεριφορά του ίδιου του Ουάιλντ οδήγησαν τελικά στην καταδίκη του.¹⁷³

Οι έντονες αντιδράσεις στην υπόθεση του Ουάιλντ φανέρωναν το χάσμα που είχε δημιουργηθεί στην αγγλική κοινωνία το τελευταίο τέταρτο του 19ου αιώνα. Εκείνοι που φοβούνταν τον ηθικό ξεπεσμό και τον κλονισμό των κοινωνικών αρχών υποστήριζαν με μεγαλύτερη αυστηρότητα τα παραδοσιακά πρότυπα συμπεριφοράς, την ώρα που τα κανονιστικά πρότυπα αμφισβητούνταν και περιφρονούνταν ανοιχτά από άλλους.¹⁷⁴ Από ένα άρθρο της εφημερίδας *News of the World* τον Μάιο του 1895

---

¹⁷⁰ Jeffrey Weeks, «Inverts, Perverts», *ό.π.*, σ. 118.

¹⁷¹ του ίδιου, *Sex, Politics*, *ό.π.*, σ. 127.

¹⁷² του ίδιου, «Inverts, Perverts», *ό.π.*, σ. 119.

¹⁷³ Nicholas C. Edsall, *Towards Stonewall*, *ό.π.*, σ. 116-118.

¹⁷⁴ Στο ίδιο, σ. 110.

φαίνεται ότι ένα μέρος του κοινού στο δικαστήριο αποδοκίμασε την απόφαση του δικαστή αναφωνώντας «Ντροπή!». ¹⁷⁵ Η ριζοσπαστική εφημερίδα *Reynold's* δημοσίευσε μετά την καταδίκη του Ουάιλντ μια σειρά επιστολών που είχε λάβει και που εξέφραζαν την απογοήτευση των αποστολέων τους για την απόφαση του δικαστηρίου, καθώς και τη στήριξη τους προς τον συγγραφέα. ¹⁷⁶ «Μία γυναίκα χωρίς σημασία» υπογράφει μία από τις επιστολές που δημοσιεύθηκαν στην εφημερίδα τον Ιούνιο του 1895, με την οποία επιθυμούσε να εκφράσει τη συμπάθεια της προς τον «άτυχο Όσκαρ Ουάιλντ»:

Επειδή δεν πιστεύω ότι είναι ένοχος, ακόμη και τώρα. Δε βρίσκω λόγια αρκετά βαριά για να εκφράσω τη δική μου απέχθεια και την αποστροφή μου και τον αποτροπιασμό μου για τέτοιους αισχρούς και τιποτένιους υποτιθέμενους άνδρες όπως οι κύριοι Parker, Wood, Atkins, και Σία (μάρτυρες κατηγορίας στις δίκες του Ουάιλντ). ¹⁷⁷

Η ύπαρξη αυτών των επιστολών, που αν κρίνουμε από τις υπογραφές των αποστολέων τους, πρέπει να είχαν γραφθεί τόσο από γυναίκες όσο και από άνδρες, αποδεικνύει, ότι, παρά τον γενικότερο θυμό και τον πανικό της κοινωνίας, υπήρχε μία μερίδα του κόσμου που έβλεπε θετικά τον Ουάιλντ και την υποστήριξη του προς το ομοερωτικό πάθος.

Η νέα νομοθεσία στοχεύοντας κατά κύριο λόγο στον έλεγχο της πορνείας έκανε τον δημόσιο χώρο ακόμα πιο επικίνδυνο, και επομένως η ίδια η πορνεία έλαβε έναν πιο ιδιωτικό χαρακτήρα. Ταυτόχρονα, διαμόρφωσε τις σχέσεις μεταξύ όσων αντιλαμβάνονταν τον εαυτό τους ως ομοφυλόφιλο και όσων εκπορνεύονταν, αυξάνοντας τις πιθανότητες του εκφοβισμού και της βίας. ¹⁷⁸ Το γεγονός ότι η πλειονότητα των υποθέσεων για εγκλήματα κατά της φύσης που εμφανίζονται στα αρχεία του υπουργείου Εσωτερικών το 1892 αφορούν μόνο ενήλικους άνδρες, μπορεί να αποτελέσει μία ένδειξη ότι οι άνθρωποι αντιλαμβάνονταν όλο και περισσότερο την ομοφυλοφιλία τους. ¹⁷⁹

---

¹⁷⁵ Chris White, *Nineteenth-Century Writings on Homosexuality: A Sourcebook*, Λονδίνο, Routledge, 1999, σ. 59-60.

¹⁷⁶ Matt Cook, *London and the Culture of Homosexuality, 1885-1914*, Κέμπριτζ, Νέα Υόρκη, Cambridge University Press, 2003, σ. 70-71.

¹⁷⁷ Το όνομα με το οποίο υπογράφει η αναγνώστρια της εφημερίδας παραπέμπει στο ομώνυμο θεατρικό έργο του Ουάιλντ, *A Woman of No Importance*. *Wilde Trials International News Archive*, https://dhil.lib.sfu.ca/wilde/view.html?f=rnj_957 (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 5.1.2022).

¹⁷⁸ Jeffrey Weeks, «Inverts, Perverts», *ό.π.*, σ. 118 Matt Cook, «Law», *ό.π.*, σ. 65.

¹⁷⁹ Sean Brady, *Masculinity and Male*, *ό.π.*, σ. 96.

Το 1898 οι ομοφυλοφιλικές πρακτικές βρέθηκαν ξανά στο στόχαστρο με μία νέα νομοθεσία που βασικά αφορούσε τη γυναικεία πορνεία. Ο νόμος περί Αγυρτείας (Vagrancy Act) του 1898, αρχικά στόχευε στη φυλάκιση όσων ζούσαν από τα έσοδα της γυναικείας πορνείας, αλλά τελικά αναδείχθηκε σε μία ακόμη μέθοδο ελέγχου των σεξουαλικών επαφών μεταξύ ανδρών, καθώς αφορούσε και όσους εκδίδονταν ή γενικά χρηματιζόνταν για να προσφέρουν σεξουαλικές υπηρεσίες.¹⁸⁰ Αυτή η νομοθεσία κρίνοντας τους ανθρώπους αυτούς ως «αλήτες», ουσιαστικά συνέδεε επίσημα τις ομοφυλοφιλικές πρακτικές με την οικονομική κατάσταση του ατόμου και εξέφραζε την πεποίθηση των ανώτερων τάξεων ότι οι οικονομικά ασθενέστεροι ήταν πιο επιρρεπείς στις σεξουαλικές ακολασίες.¹⁸¹

Για τον έλεγχο των ομοφυλοφιλικών πρακτικών χρησιμοποιήθηκαν και νόμοι που θεωρητικά δεν αφορούσαν τον έλεγχο της σεξουαλικότητας, όπως οι νόμοι για την ηχορύπανση ή τη διατάραξη της κοινής ησυχίας. Το 1894 ο Arthur Marley ένας διασκεδαστής σε μουσικά κέντρα, που υποδούταν τη γυναίκα, και ο John Severs ένας υπάλληλος καπνοπωλείου, φτάνοντας σε ένα πάρτι στην πλατεία Fitzroy στο κεντρικό Λονδίνο ντυμένοι με γυναικεία ενδύματα, συνελήφθησαν και τους επιβλήθηκε πρόστιμο για διατάραξη δημοσίας τάξης.¹⁸² Το εύρος των νόμων που μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν για τη σύλληψη των υπόπτων για ομοφυλοφιλία, έδινε μία μεγαλύτερη ευελιξία στις αρχές για τη δίωξη που θα ασκούσαν και την τιμωρία που θα επέβαλαν.¹⁸³ Αυτό επιβεβαιώνει τη θέση του Upchurch ότι οι νομοθετικές αλλαγές του 19ου αιώνα οδήγησαν σε ένα σύστημα μικρότερων ποινών μετά την κατάργηση της θανατικής ποινής και της έκθεσης στον κύφωνα, οι οποίες όμως επιβάλλονταν συχνότερα.¹⁸⁴

2.1.2 Κοινωνικός έλεγχος

Παράλληλα με τον επίσημο έλεγχο της σεξουαλικότητας μέσα από τη νομοθεσία, παρατηρείται και ένας ανεπίσημος έλεγχος που ασκείται από τον ίδιο τον κοινωνικό

---

¹⁸⁰ Ο νόμος περί Αγυρτείας του 1898 όριζε ότι όποιος άνδρας ενσυνείδητα ζούσε εν μέρει ή εξ ολοκλήρου χάρη στα έσοδα γυναικών πορνών, ή προσέφερε ο ίδιος σεξουαλικές υπηρεσίες έναντι αμοιβής, θα θεωρούνταν «απατεώνας» και «αλήτης». Jeffrey Weeks, «Inverts, Perverts», *ό.π.*, σ. 117.

¹⁸¹ Seth Koven, *Slumming: Sexual and Social Politics in Victorian London*, Πρίνστον, Οξφόρδη, Princeton University Press, 2006, σ. 73.

¹⁸² Matt Cook, *London and the Culture*, *ό.π.*, σ. 45-46.

¹⁸³ Στο ίδιο, σ. 46.

¹⁸⁴ Charles Upchurch, *Before Wilde*, *ό.π.*, σ. 7.

περίγυρο. Γενικότερα, το κράτος δίσταζε να επέμβει στις υποθέσεις ομοφυλοφιλικών πρακτικών, τουλάχιστον μέχρι τη δεκαετία του 1850. Δεν υπήρχε ακόμη ούτε το απαραίτητο ανθρώπινο δυναμικό ούτε τα εργαλεία που χρειαζόνταν για να εφαρμοστούν οι νέες μέθοδοι αστυνόμευσης που είχαν αναπτυχθεί στις αρχές του αιώνα, με την εδραίωση της Μητροπολιτικής Αστυνομικής Υπηρεσίας του Λονδίνου το 1829, και να συνδράμουν στη δίωξη αυτών των συμπεριφορών, ενώ και η πολιτική της Βρετανίας ήταν να αντιμετωπίζονται με προσοχή τέτοιες υποθέσεις. Επομένως, οι πολίτες εξακολουθούσαν να παίζουν σημαντικό ρόλο στη διερεύνηση των υποθέσεων σοδομίας.¹⁸⁵

Η πίεση και ο έλεγχος που μπορούσε να ασκήσει η κοινωνία αποτυπώνονται σε συγκεκριμένες περιπτώσεις για τις οποίες πληροφορούμαστε από τον τύπο της εποχής. Ο John Richard Seymour, ένας άνδρας ευγενικής καταγωγής από το χωριό του Ramsbury στη νοτιοδυτική Αγγλία, κατηγορήθηκε τον Μάρτιο του 1828 μαζί με τον υπηρέτη του Charles Macklin για απόπειρα διάπραξης «αφύσικου αδικήματος», ή, όπως γράφει η εφημερίδα *Bath Chronicle and Weekly Gazette*, για «αδίκημα αποτρόπαιας φύσεως», τονίζοντας έτσι περισσότερο την ανηθικότητα της πράξης των δύο ανδρών. Σύμφωνα με την εφημερίδα *Morning Chronicle*, η κοινωνία της κομητείας του Wiltshire παρακολουθούσε την εξέλιξη αυτής της υπόθεσης με ιδιαίτερο ενδιαφέρον, καθώς ο Seymour εκπροσωπούσε «μία παλαιά και αξιοσέβαστη οικογένεια» της περιοχής.¹⁸⁶

Η υπόθεση βασίστηκε εξ ολοκλήρου στην καταγγελία και τις μαρτυρίες του υπηρετικού προσωπικού της οικίας των Seymour. Σύμφωνα με τη μαρτυρία μίας εκ των υπηρετριών, της Phoebe Hopkins, όπως αυτή αποτυπώνεται σε άρθρο της *Morning*

---

¹⁸⁵ H. G. Cocks, *Nameless Offences*, ό.π., σ. 20. Σε αντίθεση με το παλιό σύστημα αστυνόμευσης, το οποίο βασιζόταν στη δράση ημι-απασχολούμενων αστυφυλάκων και φυλάκων (watchmen), η νέα Μητροπολιτική Αστυνομία διέθετε ένστολους αστυφύλακες, οι οποίοι περιπολούσαν πιο οργανωμένα καθορισμένες περιοχές της πόλης του Λονδίνου, ώστε να προλαμβάνεται το έγκλημα και να διασφαλίζεται η σύλληψη των υπόπτων. Clive Emsley, *Crime and Society in England, 1750–1900*, Χάρλοου, Pearson Education, ³2005, σ. 221.

¹⁸⁶ Rictor Norton (επιμ.), «The Case of John Richmond Seymour, 1827–29», *Homosexuality in Nineteenth-Century England: A Sourcebook*, 10 Φεβρουαρίου 2015, ενημερωμένο στις 13 Φεβρουαρίου 2015

<https://rictornorton.co.uk/eighteen/1828seym.htm#:~:text=http%3A//rictornorton.co.uk/eighteen/1828seym.htm> (ημερομηνία τελευταία πρόσβασης 29.12.2021).

Chronicle, τον Ιούλιο του 1825 το προσωπικό είχε αποφασίσει να παρακολουθήσει με βάρδιες τους δύο άνδρες, αφότου είχε αντιληφθεί την παράνομη σχέση τους. Έχοντας δει και επιβεβαιώσει τις σχέσεις των δύο ανδρών, απευθύνθηκαν στη σύζυγο του κ. Seymour. Τελικά, ο Macklin απολύθηκε και το ζήτημα θα μπορούσε να θεωρηθεί λήξαν, αλλά η υπηρέτρια δεν επιθυμούσε να συνεχίσει να εργάζεται για τους Seymour μετά από αυτά τα γεγονότα. Η λύση ήταν το νοικοκυριό να μετακομίσει στην πόλη του Worthing στη νοτιοανατολική Αγγλία, όπως και έγινε. Όμως, οι φήμες για τις σεξουαλικές σχέσεις του κ. Seymour είχαν διαδοθεί και ο ίδιος προσπαθώντας να υπερασπιστεί το όνομα της οικογένειάς του επέστρεψε στο Ramsbury, όπου δημοσίευσε μέσω της τοπικής εφημερίδας ένα κείμενο στο οποίο το προσωπικό εμφανιζόταν να εκφράζει ενυπόγραφα τη μεταμέλειά του για τη διάδοση αυτών των «σκανδαλωδών» φημών. Σύμφωνα με τα λεγόμενα της Phoebe Hopkins, το προσωπικό είχε όντως υπογράψει ένα κείμενο, το οποίο ο κ. Seymour ισχυριζόταν «ότι θα έσωνε το σπίτι του από το να καεί ολοσχερώς και την οικογένειά του από την καταστροφή», αλλά ένα κενό φύλλο χαρτιού σκέπαζε το κείμενο. Επομένως, όταν η Hopkins διάβασε το κείμενο στην εφημερίδα, συνειδητοποίησε ότι το περιεχόμενό του ήταν διαφορετικό από αυτό που νόμιζε ότι είχε υπογράψει και πρότεινε στον κ. Seymour να το αλλάξει, αλλά εκείνος την παρακάλεσε να μην το κάνει.¹⁸⁷ Αυτή η κίνηση έθιγε ευθέως το ήθος του προσωπικού και το ανάγκασε ουσιαστικά να προχωρήσει στην επίσημη καταγγελία του κ. Seymour.

Η υπόθεση αυτή προέρχεται από την αγγλική ύπαιθρο δείχνοντας ότι αυτές οι περιπτώσεις δε συνιστούν αποκλειστικό φαινόμενο των πόλεων, ενώ αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα για το πώς αντιμετωπίζονταν και ελέγχονταν οι ομοφυλοφιλικές συμπεριφορές στις αρχές του 19ου αιώνα. Μία ιδιωτική συνέντευξη δύο ανδρών, που διαφορετικά μπορεί να μην είχε καταλήξει σε καταδίκη, βρέθηκε να απασχολεί τη δικαιοσύνη κατόπιν καταγγελίας τρίτων και όχι κατόπιν αστυνομικής παρέμβασης. Είναι σημαντικό ότι το νοικοκυριό προσπάθησε αρχικά να διευθετήσει το ζήτημα ιδιωτικά, πιθανότατα για να αποφευχθεί ένα ενδεχόμενο κοινωνικό σκάνδαλο. Ωστόσο, φαίνεται ότι οι φήμες είχαν αρκετή δυναμική, ιδίως για τους άνδρες των ανώτερων κοινωνικών τάξεων, και το κύρος του κ. Seymour είχε πληγεί σημαντικά ήδη πριν τις επίσημες καταγγελίες εναντίον του. Το γεγονός ότι ο ίδιος ήταν ένας πλούσιος ευγενής θα μπορούσε να του εξασφαλίσει μία ευνοϊκότερη

---

¹⁸⁷ Rictor Norton (επιμ.), «The Case of John», *ό.π.*

αντιμετώπιση από το δικαστήριο και να λειτουργήσει αποτρεπτικά για τους υπηρέτες και τις υπηρέτριες που δεν τον κατήγγειλαν, παρά μόνο όταν το ζήτημα δεν μπορούσε πια να επιλυθεί με κάποια ιδιωτική συμφωνία και αφού το ήθος τους είχε θιχτεί από τους ισχυρισμούς του κυρίου τους, ο οποίος στη συνέχεια τους κατηγόρησε επίσημα για συνομοσία εναντίον του.

Οι φήμες και το κουτσομπολιό μπορούσαν να ασκήσουν έλεγχο στις ανθρώπινες συμπεριφορές και αναπαρήγαν τις κοινωνικές αντιλήψεις της εποχής. Στην περίπτωση του Όσκαρ Ουάιλντ, όπως και σε άλλες περιπτώσεις, οι φήμες για τη σεξουαλικότητα του κυκλοφορούσαν στο Λονδίνο πολύ πριν τη δίωξη του. Οι ερωτικές του περιπέτειες με νεαρούς εκδιδόμενους σε ακριβά ξενοδοχεία και με τους εραστές του από τις ανώτερες τάξεις σε ενοικιαζόμενα δωμάτια ήταν ήδη γνωστές. Η εφημερίδα *Pall Mall Gazette* δημοσίευε άρθρα για την πολύ στενή σχέση του συγγραφέα με τον νεαρό λόρδο Alfred Douglas, τρίτο γιό του μαρκησίου του Queensberry που φοιτούσε στην Οξφόρδη. Η ρομαντική σχέση ανάμεσα στους δύο άνδρες ήταν γνωστή στους πνευματικούς κύκλους της πόλης και από ό,τι φαίνεται και στις ίδιες τις αρχές. Όταν διεξάγονταν οι δίκες του Ουάιλντ, ο Sir Edward Hamilton, έμπιστος συνεργάτης του πρωθυπουργού λόρδου Salisbury σημείωνε στο ημερολόγιό του ότι η αστυνομία ήταν ενήμερη για τις ερωτικές ατασθαλίες του συγγραφέα.¹⁸⁸

Η ίδια η εμφάνιση του Ουάιλντ προκαλούσε σχόλια ήδη από τη δεκαετία του 1870, καθότι η «θηλυπρεπής» δημόσια εικόνα που είχε υιοθετήσει ανταποκρινόταν στα βικτωριανά στερεότυπα περί ομοφυλοφιλίας. Οι μπούκλες στα μαλλιά του, τα φανταχτερά του ενδύματα με τους μεγάλους χαλαρούς γιακάδες, τα πολύχρωμα φουλάρια, οι βελουδίνες ρεντιγκότες και οι ψηλές κάλτσες μέχρι το γόνατο αποτελούσαν συχνά αντικείμενο σάτιρας από τον George du Maurier, σκιτσογράφο του περιοδικού *Punch*, το οποίο εξέφραζε κυρίως την αστική ηθική. Ο τελευταίος χλεύαζε την επιτηδευμένη εμφάνιση, τη θηλυπρέπεια και τις πορσελάνες του Ουάιλντ, ενώ και οι υπόλοιποι αρθρογράφοι του περιοδικού τον αποκαλούσαν «Mary-Ann», χρησιμοποιώντας έναν από τους ευφημισμούς της εποχής για τους ομοφυλόφιλους, στους οποίους θα αναφερθώ σε διακριτή ενότητα παρακάτω. Γενικά, ο Ουάιλντ είχε δημιουργήσει αμφιβολίες σχετικά με τη σεξουαλικότητά του καθώς ο ίδιος από τη μία ήταν παντρεμένος με δύο παιδιά και από την άλλη κυκλοφορούσε δημόσια φορώντας

---

¹⁸⁸ Ari Adut, «A theory of Scandal: Victorians, Homosexuality and the Fall of Oscar Wilde», *American Journal of Sociology*, τ. 111/1 (2005), σ. 227-228.

μία μπουτονιέρα με πράσινο γαρύφαλλο, που ήταν το σύμβολο των γάλλων ομοφυλόφιλων. Μέχρι την επίσημη καταγγελία εναντίον του το 1895, η ομοφυλοφιλία του παρέμενε μία εικασία και ο ίδιος θεωρούνταν γενικά μία εκκεντρική προσωπικότητα χωρίς αυτό να επηρεάζει ιδιαίτερα το κύρος της οικογένειας του παρά τους εύλογους φόβους της συζύγου του.¹⁸⁹

Αντίθετα, οι εργατικές κοινότητες φαίνεται ότι σε ορισμένες περιπτώσεις αντιδρούσαν έντονα και τιμωρούσαν με τον δικό τους τρόπο τους άνδρες που κατηγορούνταν για σοδομία.¹⁹⁰ Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα του αιδεσιμότατου John Church, ο οποίος, αφότου κρίθηκε ένοχος για απόπειρα σοδομίας κατά του δεκαεννιάχρονου υπηρέτη Adam Foreman τον Αύγουστο του 1817 από το δικαστήριο του Croydon στο νότιο Λονδίνο, γνώρισε την οργή των συμπολιτών του. Η νομική καταδίκη του Church δεν ήταν αρκετή για την κοινότητα και ένας μεγάλος αριθμός ανθρώπων είχε συγκεντρωθεί έξω από το σπίτι του, για να του πετάξει λάσπη και να κάψει ένα ομοίωμα του από άχυρο.¹⁹¹ Οι αντιδράσεις αυτές καθιστούν σαφές ότι η τοπική κοινότητα δεν ανεχόταν τέτοιου είδους συμπεριφορές. Αν λάβουμε υπόψη και τις αντιδράσεις του πλήθους στις περιπτώσεις έκθεσης των καταδικασμένων στον κύφωνα, φαίνεται ότι ο προπηλακισμός και το λιντσάρισμα συνιστούσαν συνηθισμένες πρακτικές, με τις οποίες η κοινωνία τιμωρούσε άτυπα τους κατηγορούμενους για σοδομία κυρίως κατά το πρώτο μισό του 19ου αιώνα.

Το ποσοστό των ανδρών της εργατικής τάξης που κατήγγελλε άνδρες των ανώτερων τάξεων ήταν ιδιαίτερα υψηλό μέσα στον 19ο αιώνα, παρότι η νομοθεσία ευνοούσε κατά βάση τους πλουσιότερους, οι οποίοι μπορούσαν να ισχυριστούν ότι οι κατηγορίες αποτελούσαν σκευωρία, με στόχο την απόσπαση χρημάτων.¹⁹² Ο κοινωνικός ζήλος κατά της σοδομίας συνδεόταν με τη διεφθαρμένη αριστοκρατία και την εύνοια της κυβέρνησης απέναντι σε ορισμένες κοινωνικές τάξεις. Το σκάνδαλο της οδού Cleveland, που έμεινε γνωστό ως τα σκάνδαλα του West End, μία περιοχή του Λονδίνου που στη δεκαετία του 1880 αναδείχθηκε σε δημοφιλές μέρος για την εύρεση ερωτικών συντρόφων, επιβεβαίωσε αυτή τη σύνδεση, καθώς οι αριστοκράτες πελάτες,

---

¹⁸⁹ Ari Adut, «A theory of Scandal », *ό.π.*, σ. 227.

¹⁹⁰ Charles Upchurch, *Before Wilde*, *ό.π.*, σ. 45.

¹⁹¹ Rictor Norton, «Rev. John Church, England's First Gay Minister», *Gay History and Literature*, <http://rictornorton.co.uk/church.htm> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης: 16.10.2021).

¹⁹² Charles Upchurch, *Before Wilde*, *ό.π.*, σ. 94.

όντας πρόθυμοι να ξοδέψουν χρήματα για να ικανοποιήσουν τις επιθυμίες τους, πολιορκούσαν τους νέους της εργατικής τάξης που πάσχιζαν να βελτιώσουν τις συνθήκες ζωής τους.¹⁹³ Με αφορμή το σκάνδαλο της οδού Cleveland, στο οποίο φαίνεται να εμπλέκονταν άνδρες της αγγλικής αριστοκρατίας, όπως ο λόρδος Arthur Somerset και ο κόμης του Euston, η ριζοσπαστική και προσφιλής στην εργατική τάξη εφημερίδα *Reynold's* δημοσίευσε, τον Δεκέμβριο του 1889, ένα άρθρο με τίτλο «Προς τη διεφθαρμένη αριστοκρατία μας» («To our corrupt aristocracy»). Ο αρθρογράφος της εφημερίδας στηλίτευε την ανηθικότητα της αριστοκρατίας, αλλά και της ίδιας της κυβέρνησης, η οποία επέτρεπε στους άνδρες των ανώτερων τάξεων να εκμεταλλεύονται τα αγόρια της εργατικής τάξης, γράφοντας:

Η αριστοκρατία, κυβερνήτες μας, μπορεί να διαπράττει ατιμώρητη εγκλήματα, για τα οποία οι απλοί πολίτες τιμωρούνται αυστηρά. Επομένως, είναι ξεκάθαρο ότι οι νόμοι έχουν φτιαχτεί από τις ανώτερες τάξεις για να καταπιέσουν τις μάζες. Πού είναι, αναρωτιέμαι, οι χιλιάδες οργανώσεις της χώρας, όταν η εγκληματική ανηθικότητα των ανώτερων τάξεων προστατεύεται από τις αρχές; [...] Να περιμένουμε ότι μέσα στο επόμενο διάστημα θα υπάρχει προσκολλημένος στο γραφείο κάθε συντηρητικού υπουργού, όπως είναι προσκολλημένος στον σάχη της Περσίας, ένας νεαρός σύντροφος[...];¹⁹⁴

Από την άλλη, η γενικότερα κακή σχέση της εργατικής τάξης με τις αστυνομικές δυνάμεις, εξαιτίας της προσπάθειας της αστυνομίας, κυρίως μετά το 1829, να διατηρήσει την τάξη στους δρόμους της πόλης, παρεμβαίνοντας έτσι στις καθημερινές συνήθειες των εργατικών γειτονιών,¹⁹⁵ πιθανόν να απέτρεπε τους εργάτες από το να καταγγείλουν αμέσως κάποιο περιστατικό στην αστυνομία. Για αυτό, φαίνεται ότι κάποιοι προτιμούσαν να αντιμετωπίζουν τις υποθέσεις τους με πιο παραδοσιακές και

---

¹⁹³ Morris B. Kaplan, *Sodom on the Thames*, ό.π., σ. 205.

¹⁹⁴ Η αναφορά του αρθρογράφου στον σάχη της Περσίας ενδεχομένως συνδέεται με τη γενικότερη πεποίθηση, που επικρατούσε στην Αγγλία, ότι οι ομοφυλοφιλικές πρακτικές εντοπιζόνταν κυρίως σε εξωευρωπαϊκούς πολιτισμούς. Rictor Norton (επιμ.), «The Cleveland Street Scandal», *Homosexuality in Nineteenth-Century England: A Sourcebook*, 28 Ιουλίου 2020, τροποποιήθηκε στις 10 Αυγούστου 2020, <http://rictornorton.co.uk/eighteen/1889clev.htm> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 14.1.2022).

¹⁹⁵ Η αστυνομία είχε στόχο τη δημιουργία ασφαλών και «καθαρών» δημόσιων χώρων, γι' αυτό συχνά διέλυε τις συναθροίσεις των ανδρών της εργατικής τάξης στους δρόμους ή έξω από τις παμπ, ενώ στόχευε και στον περιορισμό της «εξωνομικής βίας», στην οποία οι εργάτες κατέφευγαν συχνά για να διευθετήσουν τις υποθέσεις τους, με αποτέλεσμα να προκαλεί την απέχθεια και σε ορισμένες περιπτώσεις την αντίδρασή της εργατικής τάξης. J. Carter Wood, «Self-Policing and the Policing of the Self: Violence, Protection and the Civilizing Bargain in Britain», *Crime, Histoire & Sociétés / Crime, History & Societies*, τ. 7/1 (2003), σ. 118-120.

ανεπίσημες μεθόδους, κάτι που συνήθως σήμαινε την προσωπική διαπραγμάτευση του ζητήματος. Όμως, αυτή η πρακτική που για τους άνδρες της εργατικής τάξης συνιστούσε έναν τρόπο επίλυσης των διαφορών τους με τους άλλους, μπορούσε να θεωρηθεί προσπάθεια εκβιασμού του κατηγορούμενου, αν τελικά η υπόθεση έπαιρνε τον δρόμο της δικαιοσύνης, με αποτέλεσμα οι ίδιοι να κινδυνεύουν να κατηγορηθούν και να τιμωρηθούν για εκβιασμό.¹⁹⁶

2.2 Λέξεις και ταυτότητες

Η μελέτη της γλώσσας και των λέξεων που χρησιμοποιεί μία κοινωνία τόσο στον καθημερινό όσο και στον επιστημονικό της λόγο για να περιγράψει τη συμπεριφορά, αλλά και τους ίδιους τους άνδρες οι οποίοι συνευρίσκονταν ερωτικά με ομόφυλούς τους μπορεί να συμβάλει στην κατανόηση των κοινωνικών αντιλήψεων περί ομοφυλοφιλίας εκείνης της εποχής και του τρόπου με τον οποίο διαμορφώθηκε σταδιακά μέσα στον 19ο αιώνα μία ομοφυλοφιλική ταυτότητα.

Ο πιο συνηθισμένος όρος περιγραφής των ομοφυλοφιλικών πρακτικών στον δημόσιο λόγο ήταν ο όρος «σοδομία», προερχόμενος από τον γνωστό βιβλικό μύθο των Σοδόμων και Γομόρρων, που συχνά επιστρατευόταν για την εξήγηση της ομοφυλοφιλίας. Ωστόσο, όπως έχει αναφερθεί και παραπάνω, ο όρος κάλυπτε ένα ευρύ φάσμα συμπεριφορών, οι οποίες δεν ήταν απαραίτητα σεξουαλικές, και επομένως δεν αποτελούσε ταυτόσημη έννοια της ομοφυλοφιλίας.¹⁹⁷ Από τον 11ο αιώνα, η σοδομία χρησιμοποιήθηκε για τους αιρετικούς, τους ειδωλολάτρες, τους επαναστάτες και γενικότερα για όποιον απειλούσε την καθεστηκυία τάξη πραγμάτων. Επιπλέον, συνδέθηκε και με διαφορετικές σεξουαλικές πρακτικές όπως το πρωκτικό σεξ.¹⁹⁸ Την περίοδο της Αναγέννησης, οι «σοδομιστές» αποτυπώνονταν ως τέρατα, η ανηθικότητα των οποίων ισοδυναμούσε με αποκήρυξη του θεού και της φύσης,¹⁹⁹ όταν όμως ο όρος ανέκυψε εκ νέου τον 18ο αιώνα δε δήλωνε απλά τους αμαρτωλούς. Οι ηθικολόγοι, οι πολιτικοί και οι αρθρογράφοι άρχιζαν να αντιλαμβάνονται τους «σοδομιστές», γνωστούς στην Αγγλία και ως «εκείνοι που μισούν τις γυναίκες» («womanhaters»), ως

---

¹⁹⁶ Charles Upchurch, *Before Wilde*, ό.π., σ. 98.

¹⁹⁷ H. G. Cocks, «Homosexuality between Men», ό.π., σ. 874. Gert Hekma, «Same-Sex Relations among Men in Europe, 1700-1990», στο Franz Eder, Gert Hekma και Lesley A. Hall (επιμ.), *Sexual Cultures in Europe: Themes in Sexuality*, Μάντσεστερ, Manchester University Press, 1999, σ. 79.

¹⁹⁸ Peter Ackroyd, *Queer City: Gay London from the Romans to the Present Day*, Νέα Υόρκη, Abrams Press, 2018, σ. 1.

¹⁹⁹ David F. Greenberg, *The Construction*, ό.π., σ. 335.

άνδρες οι οποίοι υιοθετούσαν μία διακριτή σεξουαλική ταυτότητα, δεν ενδιαφέρονταν για τη σεξουαλική επαφή με γυναίκες, ενώ χαρακτηρίζονταν ως θηλυπρεπείς και δειλοί.²⁰⁰

Παρόλα αυτά, ακόμη και μέσα στον 19ο αιώνα, οι όροι «σοδομία» και «σοδομιστής» ούτε είχαν αποκτήσει μία πιο συγκεκριμένη ερμηνεία ούτε αναφέρονταν πάντοτε σε έναν άνδρα με μία συγκεκριμένη σεξουαλική ταυτότητα, αλλά αφορούσαν περισσότερο τις περιστασιακές ομοφυλοφιλικές συνενυρέσεις.²⁰¹ Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση του George Osborn, ο οποίος κέρδιζε χρήματα συμμετέχοντας σε σοδομικές πρακτικές και το 1886 καταδικάστηκε για εκβιασμό. Η αστυνομία αντιλαμβανόταν αυτή του τη συμπεριφορά όχι ως κομμάτι της ταυτότητας του, αλλά ως αποτέλεσμα του χαμηλού κοινωνικού του υποβάθρου και της φτώχειας, ενώ ο γάμος του Osborn και η απόκτηση του πρώτου του παιδιού μετά την αποφυλάκιση του θεωρήθηκαν ως αυτά που τον απέκοψαν από τον πρότερο ανήθικο βίο του.²⁰² Επομένως, η σοδομία δε δήλωνε απαραίτητα μία ξεχωριστή σεξουαλική ταυτότητα, καθώς μπορούσε να αποτελεί ένα ξεστράτισμα ή μία αναγκαστική λύση ώστε κάποιος να κερδίσει τα προς το ζην.

Πολλοί από τους όρους που χρησιμοποιήθηκαν στην καθομιλουμένη για τους άνδρες που συνευρίσκονταν ερωτικά με ομόφυλούς τους φανέρωναν τη σύνδεση της ομοφυλοφιλίας με τη θηλυπρέπεια στη συνείδηση της αγγλικής κοινωνίας. Από τον 18ο αιώνα είχε καθιερωθεί ο όρος «molly»,²⁰³ που αναφερόταν σε μία κατηγορία ανδρών, οι οποίοι χαρακτηρίζονταν από τη «θηλυπρέπειά» τους, τις επισκέψεις τους στα ομώνυμα στέκια ομοφυλόφιλων, τα molly houses, και το μίσος τους προς τις γυναίκες.²⁰⁴ Η λέξη είναι πιθανόν να προέρχεται από το λατινικό «molles», που είχε την έννοια του μαλακού, αλλά χρησιμοποιούνταν και για τους «θηλυπρεπείς» άνδρες οι οποίοι αναλάμβαναν τον «παθητικό» ρόλο (passive role), όταν συνευρίσκονταν ερωτικά με άλλους άνδρες στην αρχαία Ρώμη. Η κλασική παιδεία που λάμβαναν οι γόνοι της αγγλικής ελίτ πιθανόν να ευνόησε την υιοθέτηση αυτού του όρου.

---

²⁰⁰ Anna Clark, *Desire*, ό.π., σ. 140.

²⁰¹ H. G. Cocks, «Homosexuality between Men», ό.π., σ. 875.

²⁰² του ίδιου, *Nameless Offences*, ό.π., σ. 92-93.

²⁰³ Peter Ackroyd, *Queer City*, ό.π., σ. 2-3.

²⁰⁴ H. G. Cocks, «Homosexuality between Men», ό.π., σ. 869.

Διαφορετικά, ο όρος θα μπορούσε απλά να προέρχεται από το αντίστοιχο γυναικείο υποκοριστικό, «Molly».²⁰⁵

Τον 18ο αιώνα ως mollies αναφέρονταν αρχικά οι γυναίκες πόρνες. Η υιοθέτηση του όρου και για την περιγραφή των «θηλυπρεπών» ανδρών εγκαινίασε μία εφεξής συνήθη πρακτική, σύμφωνα με την οποία οι όροι που είχαν χρησιμοποιηθεί για τις γυναίκες πόρνες χρησιμοποιούνταν μετά από ένα διάστημα και για τους «θηλυπρεπείς» άνδρες.²⁰⁶ Ο όρος «molly» δε χρησιμοποιήθηκε σχεδόν καθόλου μέσα στον 19ο αιώνα και αντικαταστάθηκε από άλλα γυναικεία ονόματα, όπως Marry-Ann και Margery. Τα ονόματα αυτά και το ουσιαστικό rooff (λουλού), αναφέρονταν κυρίως στους άνδρες παρενδυτικούς, στους «θηλυπρεπείς», αλλά και πιο συγκεκριμένα στους άνδρες που εκδίδονταν είτε στους δρόμους είτε σε κάποιο πορνείο.²⁰⁷ Παράλληλα, τα νεαρά αγόρια που ενέδιδαν στις σεξουαλικές προσεγγίσεις των ανδρών αποκαλούνταν «πεταλούδες» («butterflies»)²⁰⁸

Η σοδομία και η θηλυπρέπεια αποτελούσαν απειλή για την κοινωνική ισορροπία με βάση τα επικρατούντα πρότυπα και συνδέονταν σε μεγάλο βαθμό με το ομοερωτικό πάθος, αλλά δε γίνονταν αντιληπτές ως ξεχωριστές σεξουαλικές ταυτότητες. Οι διάφοροι χαρακτηρισμοί, όπως «σοδομιστής», «ελευθεριάζων», «θηλυπρεπής» και «άσωτος», χρησιμοποιήθηκαν, κυρίως από όσους κατέκριναν αυτές τις πρακτικές, ενώ όσοι άνθρωποι προσπάθησαν να κατανοήσουν αυτή τη συμπεριφορά ή συχνά και τον ίδιο τους τον εαυτό είτε τους οικειοποιήθηκαν είτε τους μετέβαλαν.²⁰⁹

Στο εσωτερικό των ομοφυλοφιλικών «υποπολιτισμών» (subcultures), υπήρχε διαφωνία για το αν η ομοφυλοφιλία αποτελούσε μία έκφανση της ανδρικής ταυτότητας. Παρόλα αυτά, ο John Addington Symonds, ένας από τους πρώτους που ασχολήθηκαν με το ζήτημα της ομοφυλοφιλίας στην Αγγλία καθότι και ο ίδιος απολάμβανε τη συντροφιά των ανδρών, είχε κατακρίνει τον Όσκαρ Ουάιλντ ως θηλυπρεπή και νοσηρό. Παρότι υπήρχε ο φόβος να χαρακτηριστούν εκφυλισμένοι, οι περισσότεροι άνδρες

---

²⁰⁵ Anna Clark, *Desire*, ό.π., σ. 148.

²⁰⁶ Randolph Trumbach, «London», στο David Higgs (επιμ.), *Queer Cities: Gay Urban Histories since 1600*, Λονδίνο, Νέα Υόρκη, Routledge, 1999, σ. 92. Ο όρος γκέι, που ουσιαστικά αντικατέστησε τον όρο ομοφυλόφιλος στα τέλη της δεκαετίας του 1960, είχε χρησιμοποιηθεί τον 19ο αιώνα για τις γυναίκες πόρνες. Jeffrey Weeks, *The Languages of Sexuality*, Αμπνγκτον, Νέα Υόρκη, Routledge, 2011, σ. 63.

²⁰⁷ H. G. Cocks, «Homosexuality between Men», ό.π., σ. 872.

²⁰⁸ Peter Ackroyd, *Queer City*, ό.π., σ. 164.

²⁰⁹ Morris B. Kaplan, *Sodom on the Thames*, ό.π., σ. 267-268.

ομοφυλόφιλοι επιθυμούσαν τη διεύρυνση της έννοιας του ανδρισμού ώστε να συμπεριλαμβάνει και τους ίδιους, προκαλώντας έτσι μεγαλύτερη ανησυχία στους ετεροφυλόφιλους υποστηρικτές της κανονιστικής αρρενωπότητας.²¹⁰ Γενικότερα, οι νέοι όροι που διαμορφώθηκαν κυρίως κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα εξέφραζαν και τις πεποιθήσεις όσων τους πρότειναν.

Στις πραγματείες που υποστήριζαν την ανδρική ομοφυλοφιλία χρησιμοποιούνταν όροι όπως παιδαγωγική παιδευαστία, ελληνιστική αγωγή, ρομαντική φιλία και σοδομική αντίδραση, ενώ ονομάτιζαν αυτή την σεξουαλική κλίση με διάφορους όρους όπως σωκρατική και αρκαδική.²¹¹ Είναι εμφανές ότι πολλοί είχαν επηρεαστεί από τα παραδείγματα της αρχαιότητας και της κλασικής γραμματείας που τους προσέφεραν επιχειρήματα για τη φυσικότητα αυτού του είδους των σεξουαλικών συμπεριφορών. Αντίστοιχα, η έννοια της φιλίας ήταν αμφίσημη εμπεριέχοντας και μία ερωτική διάσταση ήδη από την πρώιμη νεότερη περίοδο. Η ρομαντική φιλία υπήρξε κεντρική στην κουλτούρα κυρίως των ελίτ, η οποία ανεχόταν την ελεύθερη έκφραση της τρυφερότητας μεταξύ των ανδρών,²¹² αλλά και των γυναικών.²¹³ Τέτοιου είδους σχέσεις συνέχισαν να αναπτύσσονται και μέσα στον 19ο αιώνα. Ο Όσκαρ Ουάιλντ, προσπαθώντας να αποκρούσει τις κατηγορίες που του είχαν απαγγελθεί για σοδομία, είχε υποστηρίξει πως οι σχέσεις του με τους νεαρούς άνδρες ήταν φιλικές. Όμως, καθώς το ζήτημα της ομοφυλοφιλίας απασχολούσε όλο και περισσότερο, τα όρια ανάμεσα στις ομοφυλοφιλικές πρακτικές και τη φιλία μεταξύ ανδρών αποδεικνύονταν όλο και πιο δυσδιάκριτα.²¹⁴

Ο John Addington Symonds, ποιητής, κριτικός λογοτεχνίας και ιστορικός καταπατήστηκε με το ζήτημα της ομοφυλοφιλίας στα έργα του χρησιμοποιώντας διάφορους όρους προερχόμενους από τις μελέτες της σεξολογίας, όπως η «αναστροφή του φύλου» (sexual inversion), και η έννοια του «ουράνιου» («Uranian»),²¹⁵ την οποία εισήγαγε ο Γερμανός Karl Heinrich Ulrichs, εμπνευσμένος από το *Συμπόσιον* του

---

²¹⁰ Nicholas C. Edsall, *Towards Stonewall*, ό.π., σ. 153-154.

²¹¹ Morris B. Kaplan, *Sodom on the Thames*, ό.π., σ. 268.

²¹² Barry Reay, «Writing the Modern», ό.π., σ. 217-218.

²¹³ Για τις ρομαντικές φιλίες μεταξύ γυναικών βλ. Lillian Faderman, *Surpassing the Love of Men: Romantic Friendship and Love Between Women from the Renaissance to the Present*, Νέα Υόρκη, Quill, 1981.

²¹⁴ Barry Reay, «Writing the Modern», ό.π., σ. 218-219.

²¹⁵ Nicholas C. Edsall, *Towards Stonewall*, ό.π., σ. 105.

Πλάτωνα. Ο Ulrichs χρησιμοποίησε αυτόν τον όρο για να περιγράψει τους άνδρες που έλκονταν από ομόφυλους τους, με στόχο να αποφύγει τις αρνητικά φορτισμένες έννοιες του σοδομιστή και του παιδεραστή.²¹⁶ Επιπλέον στην Αγγλία, ο Edward Carpenter, ποιητής και φιλόσοφος που επίσης συνέγραψε έργα για την ομοφυλοφιλία όντας και ο ίδιος ανοιχτά ομοφυλόφιλος, υιοθετούσε μεν τον όρο «ουράνιου», αλλά απέρριπτε τη θέση του Ulrichs για την ύπαρξη μίας θηλυκής ψυχής στο σώμα των ανδρών «ουράνιων» και δημιούργησε τον όρο του ομογενούς έρωτα (homogenic love).²¹⁷ Στα έργα του Symonds και του Carpenter συναντάται και ο όρος «συντροφικότητα» (comradeship), που πιθανόν προερχόταν από την αρχαιοελληνική έννοια της ανδρικής συντροφικότητας, την οποία είχαν γνωρίσει κατά τη διάρκεια των σπουδών τους στην Οξφόρδη και στο Κέμπριτζ αντίστοιχα,²¹⁸ αλλά και από το έργο του σύγχρονού τους, αν και μεγαλύτερου σε ηλικία, αμερικανού ποιητή Walter Whitman, τον οποίον θαύμαζαν. Η έμφαση του Whitman στη συντροφικότητα, που φανερώνεται μέσα από το ποίημα του, «Αυτή η στιγμή λαχτάρας και στοχασμού» («This moment yearning and thoughtful»):

Και μου φαίνεται πως αν γνώριζα αυτούς τους άνδρες
θα δενόμουν μαζί τους όπως δένομαι με τους άνδρες της δικής μου γης,
Ω ξέρω ότι θα γινόμασταν σύντροφοι και εραστές,
Ξέρω ότι θα ήμουν ευτυχισμένος μαζί τους.²¹⁹

καθώς και ο θαυμασμός του προς τους άνδρες της εργατικής τάξης είχαν επηρεάσει τους άγγλους θαυμαστές του.²²⁰

Αυτός καθαυτός ο όρος «ομοφυλοφιλία» παρουσιάστηκε για πρώτη φορά το 1869 στη Γερμανία μέσα από δύο ανώνυμα φυλλάδια που είχαν δημοσιευτεί στη Λειψία από τον ουγγρικής καταγωγής αυστριακό δημοσιογράφο Karl Maria Kertbeny, ο οποίος δήλωνε «σεξουαλικά φυσιολογικός». Ο νέος όρος χρησιμοποιήθηκε στα πλαίσια της ανεπιτυχούς πολιτικής εκστρατείας του Kertbeny κατά της ποινικοποίησης του ομοφυλοφιλικού σεξ από την τότε νεοσύστατη Βόρεια Γερμανική Συνομοσπονδία. Αυτό που διαφοροποιούσε τον όρο «ομοφυλοφιλία» από τους υπόλοιπους όρους που

---

²¹⁶ David F. Greenberg, *The Construction*, ό.π., σ. 408.

²¹⁷ Nicholas C. Edsall, *Towards Stonewall*, ό.π., σ. 108.

²¹⁸ Sean Brady, *Masculinity and Male*, ό.π., σ. 178, 204.

²¹⁹ <https://whitmanarchive.org/published/LG/1891/poems/64> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 26.10.2021).

²²⁰ H. G. Cocks, *Nameless Offences*, ό.π., σ. 169.

είχαν προηγηθεί ήταν ότι δε στόχευε στο να ερμηνεύσει αυτή τη σεξουαλική συμπεριφορά ή να τη συνδέσει με τις ψυχιατρικές και ιατρικές θεωρίες, καθώς ο ίδιος ο Kertbeny διαφωνούσε με τις έννοιες της «αναστροφής του φύλου» και του «τρίτου φύλου».²²¹ Συγκεκριμένα, η ομοφυλοφιλία αναφερόταν στο σεξουαλικό συναίσθημα που εκφραζόταν προς άτομα του ίδιου φύλου με εκείνον που το εξέφραζε, με όποιον τρόπο και αν αυτό εκφραζόταν, δηλαδή είτε η σεξουαλική σχέση ήταν ιεραρχική είτε ισότιμη, είτε βασιζόταν στην εναλλαγή των έμφυλων ρόλων ή όχι, είτε ήταν πνευματική είτε φυσική. Επομένως, ο όρος, όπως τον προσδιόριζε ο Kertbeny, αφορούσε και τους δύο συντρόφους, ανεξάρτητα από το αν ήταν παθητικοί ή ενεργητικοί, αν υιοθετούσαν θεωρητικά θηλυπρεπή χαρακτηριστικά ή ακολουθούσαν τα κανονιστικά πρότυπα του ανδρισμού, μειώνοντας έτσι τη σημασία του φύλου και των έμφυλων ρόλων στην κατηγοριοποίηση των σεξουαλικών πρακτικών και των υποκειμένων.²²²

Η απόδοση του όρου στα αγγλικά οφείλεται στον αμερικανό νευρολόγο Charles Gilbert Chaddock ο οποίος το 1892 μετέφρασε από τα γερμανικά το έργο του Kraft-Ebbing *Psychopathia Sexualis*.²²³ Στην Αγγλία, ο όρος χρησιμοποιήθηκε σταδιακά από τη δεκαετία του 1890 και η υιοθέτηση του αποτέλεσε σημαντικό βήμα για την προώθηση της σύγχρονης αντίληψης του ομοφυλόφιλου ως ξεχωριστής προσωπικότητας.²²⁴ Ωστόσο, σύμφωνα με τον Ackroyd, ακόμη και στις αρχές του 20ού αιώνα ο όρος παρέμενε τεχνικός και όχι ιδιαίτερα διαδεδομένος,²²⁵ ενώ ο άγγλος γιατρός Havelock Ellis, συγγραφέας μίας από τις σημαντικότερες πραγματείες σεξολογίας στη χώρα, με τίτλο *Αναστροφή του Φύλου (Sexual Inversion)*, αντιλαμβανόταν τον όρο ως «μία βάρβαρη, υβριδική λέξη», η οποία όμως, όπως

---

²²¹ Η έννοια της «αναστροφής του φύλου» συνιστά μία εγγενή κατάσταση, στην οποία ένας άνθρωπος επιδεικνύει χαρακτηριστικά και συμπεριφορές, που θεωρητικά δεν αρμόζουν στο δικό του φύλο, αλλά στο αντίθετο, ενώ η έννοια του «τρίτου φύλου» προβλέπει την ύπαρξη ενός ενδιάμεσου φύλου, πέρα του γυναικείου και του ανδρικού. Halperin David M., *How to Do*, ό.π., σ. 128-131.

²²² Στο ίδιο, σ. 132.

²²³ Peter Ackroyd, *Queer City*, ό.π., σ. 3.

²²⁴ Jeffrey Weeks, *Sex, Politics*, ό.π., σ. 29.

²²⁵ Peter Ackroyd, *Queer City*, ό.π., σ. 3-4.

δηλώνει στις υποσημειώσεις της εισαγωγής του έργου του, ήταν «βολική, και πλέον χρησιμοποιείται ευρέως».²²⁶

Η διαμόρφωση του όρου πιθανόν επηρεάστηκε από τον όρο αμφιφυλόφιλος (bisexual), που χρησιμοποιήθηκε στη βοτανολογία την πρώτη δεκαετία του 19ου αιώνα για τα φυτά με αναπαραγωγικά όργανα και των δύο φύλων.²²⁷ Ο Δαρβίνος είχε χρησιμοποιήσει τον όρο αμφιφυλοφιλία το 1869 στο έργο του *Παραλλαγές στην Εξήμερωση των Ζώων και των Φυτών (The Variations of Animals and Plants under Domestication)*, όπου υποστήριζε ότι εκείνη ευθυνόταν για τα κληρονομικά χαρακτηριστικά. Τα λανθάνοντα χαρακτηριστικά του αντίθετου φύλου μπορούσαν να μεταβιβαστούν στις επόμενες γενιές τόσο στα ζώα όσο και στα φυτά. Αυτή η ιδέα θεωρήθηκε χρήσιμη από τους σεξολόγους που στα τέλη του 19ου αιώνα ερευνούσαν τις καταβολές της ομοφυλοφιλίας, η οποία πλέον θεωρούνταν μία εκ των σεξουαλικών παρεκκλίσεων και επομένως αντικείμενο επιστημονικής έρευνας.²²⁸ Συνεπώς, παρότι ο όρος «ομοφυλοφιλία» παρουσιάστηκε και χρησιμοποιήθηκε αρχικά ως μία πιο ουδέτερη έννοια αποδεσμευμένη από τα στοιχεία της αμαρτίας, του εκφυλισμού και της διαστροφής, τελικά έφερε μαζί του ένα στίγμα και ορισμένες προκαταλήψεις.²²⁹

Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι οι κοινότητες των ομοφυλόφιλων του Λονδίνου είχαν αναπτύξει μία ιδιαίτερη γλώσσα επικοινωνίας, το ιδίωμα *rolari* ή *parlare*, που είχε επηρεαστεί σε μεγάλο βαθμό από τη γλώσσα του θεάτρου και του τσίρκου.²³⁰ Αν λάβουμε υπόψη την υπόθεση των παρενδυτικών Boulton και Park, οι οποίοι συμμετείχαν σε θεατρικές παραστάσεις, αλλά και το γεγονός ότι, σύμφωνα με τον συγγραφέα του οδηγού πόλης *Yokel's Preceptor*, ο οποίος αναφέρεται στη δράση των παρενδυτικών και των εκδιδόμενων ανδρών στην πόλη του Λονδίνου, «υπάρχουν πολλοί τέτοιοι τύποι στον χώρο του θεάτρου», μπορούμε να υποθέσουμε ότι αρκετοί άνδρες ομοφυλόφιλοι ασχολήθηκαν με το θέατρο, κάτι που δικαιολογεί και τις

---

²²⁶ Ellis Havelock και John Addington Symonds, *Sexual inversion*, Λονδίνο, Wilson and Macmillan, 1897, σ. 1.

²²⁷ Wayne R. Dynes (επιμ.), *Encyclopedia of Homosexuality: Volume 1*, Άμπινγκτον, Νέα Υόρκη, Routledge, 2016, σ. 555.

²²⁸ Jeffrey Weeks, *The Languages*, ό.π., σ. 14, 129.

²²⁹ Στο ίδιο, σ. 84.

²³⁰ του ίδιου, *Sex, Politics*, ό.π., σ. 137.

επιρροές της polari από το ιδίωμα του θεάτρου.²³¹ Το ιδίωμα polari συνδύαζε στοιχεία από πολλές διαφορετικές γλώσσες και διαλέκτους, κυρίως κοινωνικών ομάδων που για διαφορετικούς λόγους η καθεμία θεωρούνταν περιθωριοποιημένες, όπως η γλώσσα ρομανί και η διάλεκτος Cockney του ανατολικού Λονδίνου.²³² Η δημιουργία αυτού του ιδιώματος αφορούσε τη δημόσια συμπεριφορά και όχι τόσο τη σεξουαλική δραστηριότητα των ομοφυλόφιλων ανδρών, και εξυπηρετούσε την ελεύθερη επικοινωνία μεταξύ τους. Ο Weeks παρατηρεί μία διαδεδομένη και συχνά διεθνή αργκό των ομοφυλόφιλων στα τέλη του 19ου αιώνα που συνεπαγόταν και την ύπαρξη μίας διάχυτης και οργανωμένης «υποκοουλτούρας» (subculture).²³³ Η ύπαρξη ενός ιδιώματος που ενίσχυε το αίσθημα του «ανήκειν» σε μία ιδιαίτερη «υποκοουλτούρα» (subculture), σε συνδυασμό με τους γλωσσικούς νεωτερισμούς φανερώνουν και την ανάπτυξη της αντίληψης της ομοφυλοφιλίας ως ξεχωριστής ταυτότητας, παρότι η έννοια της σεξουαλικής ταυτότητας εμφανίστηκε θεωρητικά μόλις τη δεκαετία του 1970, κυρίως μέσα από τη δράση του δεύτερου φεμινιστικού κινήματος και του κινήματος της απελευθέρωσης των ομοφυλόφιλων.²³⁴

2.3. Χώροι και τρόποι ανάπτυξης ομοφυλοφιλικών συμπεριφορών

Ο αστικός χώρος αποτελεί σημαντικό στοιχείο της εμπειρίας και της ταυτότητας των ομοφυλόφιλων, και πολλά αστικά κέντρα έχουν συνδεθεί με την ανάπτυξη των ομοφυλοφιλικών «υποπολιτισμών» (subcultures). Ήδη από το 1600, πόλεις όπως η Φλωρεντία, η Βενετία και η Ρώμη προσέλκυαν τους άνδρες με ομοφυλοφιλικές προτιμήσεις. Τον 19ο και τον 20ό αιώνα οι πόλεις εξακολούθησαν να αποτελούν πόλο έλξης για τους ανθρώπους με «αποκλίνουσες» συμπεριφορές και για όσους αναζητούσαν νέες εμπειρίες και απολαύσεις. Το γεγονός αυτό οφειλόταν στις περισσότερες ευκαιρίες που μπορούσαν να προσφέρουν οι πόλεις σε σύγκριση με τις κωμοπόλεις και τα χωριά. Όσοι συνέρρεαν στις πόλεις θεωρητικά ξέφευγαν από την αυστηρότητα, που ενδεχομένως βίωναν αλλού, και μέσα στις αναπτυσσόμενες «υποκοουλτούρες» (subcultures), των πόλεων έβρισκαν ένα φιλικό περιβάλλον για να εκφραστούν. Επιπλέον, ο μεγάλος πληθυσμός που συγκεντρωνόταν στις πόλεις

---

²³¹ Rictor Norton (επιμ.), «A Few Words about Margerites, c.1855», *Homosexuality in Nineteenth-Century England: A Sourcebook*, <https://rictornorton.co.uk/eighteen/yokel.htm> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 15.1.2022).

²³² Peter Ackroyd, *Queer City*, ό.π., σ. 184.

²³³ Jeffrey Weeks, *Sex, Politics*, ό.π., σ. 137-138.

²³⁴ του ίδιου, *The Languages*, ό.π., σ. 186.

προσέφερε έναν βαθμό ανωνυμίας και συνάμα μεγαλύτερη ασφάλεια, ιδίως στις χώρες όπου οι ομοφυλοφιλικές συμπεριφορές διώκονταν.²³⁵ Οι ομοφυλοφιλικές «υποκουλτούρες» (subcultures), αναπτύχθηκαν και εξελίχθηκαν μέσα στον αστικό χώρο, όμως ο βαθμός της ανάπτυξης, ο χρόνος εμφάνισης, το πλαίσιο οργάνωσης και η ορατότητά τους διέφερε ανάλογα με την κουλτούρα της εκάστοτε πόλης, αλλά και της χώρας.²³⁶

Η ύπαρξη μίας ομοφυλοφιλικής «υποκουλτούρας» (subculture), φανερώνεται ήδη από τον 17ο αιώνα στην πόλη του Λονδίνου, από την οποία προέρχονται και τα περισσότερα στοιχεία για τη δραστηριότητα των ανδρών που συνευρίσκονταν ερωτικά με ομόφυλους τους στην Αγγλία.²³⁷ Εξάλλου, η Αγγλία υπήρξε από τις πρώτες χώρες που βίωσαν μία ραγδαία αστικοποίηση κυρίως από τα μέσα του 18ου αιώνα, και συγκεκριμένα ο πληθυσμός του Λονδίνου ανερχόταν περίπου σε ένα εκατομμύριο κατοίκους το 1800, αριθμός σχεδόν διπλάσιος από εκείνον του προηγούμενου αιώνα, γεγονός που την καθιστούσε την πολυπληθέστερη ευρωπαϊκή πόλη.²³⁸ Οι μικρότερες πόλεις της αγγλικής υπαίθρου δε γνώρισαν ανάλογη ανάπτυξη αυτή την περίοδο. Καθώς ο πλούτος από τις αποικίες συνέρρεε στις πόλεις και πολλοί αγρότες, που είχαν χάσει τη γη τους μετά την εντατικοποίηση των περιφράξεων από τα μέσα του 18ου αιώνα, μετανάστευαν στις πόλεις αναζητώντας εργασία, το Λονδίνο και άλλες βιομηχανικές πόλεις αναπτύχθηκαν σημαντικά.²³⁹

Στις μεγάλες πόλεις ήταν θεωρητικά πιο εύκολο οι ομοφυλοφιλικές σχέσεις να παραμείνουν κρυφές από την οικογένεια και τον κοινωνικό περίγυρο, κάτι πολύ σημαντικό κυρίως για την περίοδο πριν το 1861, όταν οι κατηγορίες για σοδομία μπορούσαν να επιφέρουν τη θανατική ποινή. Αντίθετα, οι επαρχιακές πόλεις δεν παρείχαν ανάλογη ανωνυμία και ασφάλεια. Εντούτοις, παρατηρούνται, έστω και υποτυπώδη, δίκτυα ομοφυλόφιλων ακόμη και σε αυτές. Τον 18ο αιώνα στο Μπαθ στην

---

²³⁵ Robert Aldrich, «Homosexuality and the City: An Historical Overview», *Urban Studies*, τ. 41/9 (2004), σ. 1719-1721.

²³⁶ Στο ίδιο, σ. 1731.

²³⁷ Nicholas C. Edsall, *Towards Stonewall*, ό.π., σ. 7.

²³⁸ C. M. Law, «The Growth of Urban Population in England and Wales, 1801-1911», *Transactions of the Institute of British Geographers*, τ. 41 (1967), σ. 125-126. Randolph Trumbach, «London», ό.π., σ. 89.

²³⁹ David F. Greenberg, *The Construction*, ό.π., σ. 330.

κομητεία του Somerset φαίνεται ότι υπήρχαν ασφαλή σημεία και στέκια για τους άνδρες που αναζητούσαν τη συντροφιά άλλων ανδρών.²⁴⁰

Στις αρχές του 18ου αιώνα, οι αναπτυσσόμενες αστικές οικονομίες προσέφεραν περισσότερες ευκαιρίες για ερωτικές συναντήσεις μεταξύ ανδρών. Καταρχάς, οι άνδρες στην πόλη βασίζονταν κυρίως στην έμμισθη εργασία τους και δε στόχευαν πάντοτε στον γάμο και στη δημιουργία του δικού τους αγροκτήματος ή της δικής τους επιχείρησης. Επομένως, υπήρχε ένας σημαντικός αριθμός εργένηδων και μεταναστών εργατών που μπορεί να συγκατοικούσαν με άλλους άνδρες ή να διέμεναν μόνοι τους, καθιστώντας έτσι την εικόνα των ανδρών που μένουν μαζί λιγότερο ασυνήθιστη.²⁴¹ Η κατοχή ενός ιδιωτικού χώρου προσέφερε μία ελευθερία και μία ανεξαρτησία.²⁴² Η οικονομική ευχέρεια ενός άνδρα μπορούσε να του εξασφαλίσει ένα χώρο άνεσης και σχετικής ιδιωτικότητας, αλλά το αστικό περιβάλλον δεν ήταν απόλυτα ασφαλές για κανέναν. Επομένως, δύσκολα οι ερωτικές συνενυρέσεις των ανδρών λάμβαναν χώρα σε κάποιο σπίτι, καθώς οι εργατικές κατοικίες ήταν κατά βάση μικρές και στέγαζαν αρκετά άτομα, στα αστικά νοικοκυριά υπήρχαν πάντα τα βλέμματα των υπηρετών, αλλά και της υπόλοιπης οικογένειας, ενώ ακόμη και για όσους έμεναν μόνοι τους η πρόσκληση ενός άγνωστου άνδρα στο σπίτι τους αποτελούσε ρίσκο είτε γιατί κάποιος γείτονας θα τους έβλεπε και θα τους κατήγγελλε είτε γιατί κάποιος από τους δύο άνδρες θα κατέφευγε στην αστυνομία, όπως στην περίπτωση του John M'Dougal. Σύμφωνα με δημοσιεύματα της εφημερίδας *Weekly Dispatch* και των *Times* το 1850, ο M'Dougal, ένας εικοσάχρονος υπάλληλος του Υπουργείου Πολέμου, είχε προσκαλέσει στο σπίτι του έναν νεαρό άνδρα, τον Thomas Dolamore μετά τη γνωριμία τους στην οδό Strand στο κέντρο του Λονδίνου. Η κατάληξη αυτής της γνωριμίας δεν ήταν θετική, καθώς ο Dolamore μόλις αντιλήφθηκε τις προθέσεις του M'Dougal έφυγε προσβεβλημένος για να καλέσει έναν αστυφύλακα.²⁴³

Συνεπώς, οι άνδρες προτιμούσαν χώρους όπου η ταυτότητά τους μπορούσε να παραμείνει κρυφή. Οι μεγάλες πόλεις όπως το Λονδίνο διέθεταν καφέ, μπουραρίες, πάρκα, δημόσια λουτρά και ουρητήρια, σιδηροδρομικούς σταθμούς, εμπορικές στοές,

---

²⁴⁰ David F. Greenberg, *The Construction*, ό.π., σ. 330.

²⁴¹ Anna Clark, *Desire*, ό.π., σ. 137.

²⁴² Michelle Perrot, *The Bedroom: An Intimate History*, Νιου Χέιβεν, Λονδίνο, Yale University Press, 2018, σ. 59.

²⁴³ Charles Upchurch, *Before Wilde*, ό.π., σ. 64-65.

μουσεία, γκαλερί, γυμναστήρια, εστιατόρια, θέατρα και πολυσύχναστους δρόμους, όπου μπορούσαν να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες για μία ερωτική προσέγγιση.²⁴⁴ Ο οδηγός της πόλης με τίτλο *Yokel's Preceptor* (1855), για τα μπαρ που σέρβιραν τζιν και τις αίθουσες παιγνίων στο Λονδίνο, που όπως είδαμε συμπεριλάμβανε στοιχεία για τη δραστηριότητα των «Margeries», δηλαδή των παρενδυτικών και των εκδιδόμενων ανδρών, για να μπορεί ο αναγνώστης να αναγνωρίσει αυτά τα «τέρατα», αναφέρει το εμπορικό τετράγωνο της οδού Regent, τη Fleet-street, τη Strand και την περιοχή του Holborn ως στέκια αυτών των ανδρών στο κέντρο του Λονδίνου. Σύχναζαν στα φουαγιέ των θεάτρων, στα καφέ και στα καταστήματα κορνιζών, όπου ανάμεναν ευκαιρίες για να προσεγγίσουν ερωτικά περαστικούς. Μάλιστα σε ορισμένες μπυραρίες στην περιοχή του Charing Cross είχαν τοποθετηθεί προειδοποιητικές ταμπέλες «Προσοχή Σοδομιστές!».²⁴⁵

Στο ποίημα *Don Leon*, που όπως είδαμε παραπάνω εξυμνούσε τον έρωτα μεταξύ ανδρών, η ομοφυλοφιλική δραστηριότητα συνδέεται μεταξύ άλλων σε μεγάλο βαθμό με το Hyde Park.²⁴⁶ Πράγματι, τα πάρκα αποτελούσαν συχνό σημείο συνάντησης τόσο για τα ομόφυλα όσο και για τα ετερόφυλα ζευγάρια, παρότι δεν ήταν ένας ιδιωτικός και ασφαλής χώρος, αφού εύκολα μπορούσε κανείς να γίνει αντιληπτός από τους περαστικούς. Ωστόσο, εκεί μπορούσαν να προκύψουν νέες γνωριμίες και συνενυρέσεις με ανταλλάγματα. Ένας ευπρεπής κύριος κάτοχος δημόσιου αξιώματος είχε εντοπιστεί να τριγυρνά στη στήλη του δούκα του Γιορκ στο πάρκο του St. James τα μεσάνυχτα πριν τελικά παρενοχλήσει έναν φρουρό. Γενικότερα, οι στρατιώτες, όπως και οι άνδρες της εργατικής τάξης, ήταν συχνά αποδέκτες τέτοιων προσεγγίσεων, που μπορεί να συνοδεύονταν από χρηματική αμοιβή και να κατέληγαν σε καταγγελίες για παρενόχληση ή για απόπειρα εξαπάτησης, καθώς ορισμένοι εκμεταλλεύονταν αυτές τις συναντήσεις για να αποσπάσουν χρήματα από άνδρες των ανώτερων κοινωνικών τάξεων.²⁴⁷ Η συχνότητα των ομοφυλοφιλικών δραστηριοτήτων στα πάρκα του Λονδίνου ανάγκασαν το 1808 τον υπουργό Εσωτερικών να προτείνει να κλειδώνονται τα βράδια.²⁴⁸

---

²⁴⁴ Peter Ackroyd, *Queer City*, ό.π., σ. 181.

²⁴⁵ Rictor Norton (επιμ.), «A Few Words», ό.π.

²⁴⁶ Matt Cook, *London and the Culture*, ό.π., σ. 14.

²⁴⁷ Charles Upchurch, *Before Wilde*, ό.π., σ. 66-68.

²⁴⁸ Randolph Trumbach, «London», ό.π., σ. 103.

Σεξουαλικές επαφές μεταξύ ανδρών μαρτυρούνται και μέσα στα δημόσια ουρητήρια που ανεγέρθηκαν στο κέντρο του Λονδίνου στα μέσα του 19ου αιώνα, όταν πλέον η δημόσια ούρηση αποτελούσε ένα όλο και πιο ακατάλληλο θέαμα για τις ευπρεπείς γυναίκες. Αρχικά, τα περισσότερα ουρητήρια εξυπηρετούσαν ένα άτομο, ενώ υπήρχαν και μεγαλύτερα που διέθεταν χώρο για έξι, αλλά τη δεκαετία του 1870 τα ουρητήρια είχαν αναβαθμιστεί, έτσι ώστε να εξυπηρετούν κατά μέσο όρο τέσσερα άτομα. Γενικά, τα δημόσια ουρητήρια βρίσκονταν μακριά από κατοικημένες περιοχές, στο κέντρο των λεωφόρων και σε εγκαταλελειμμένα κοιμητήρια, ενώ από το 1885 στο Σίτυ του Λονδίνου υπήρχαν και υπόγεια ουρητήρια.²⁴⁹ Ως χώρος τα ουρητήρια ήταν αποκλειστικά ανδρικός και θεωρητικά μπορούσε να προσφέρει μία σχετική ιδιωτικότητα. Η σχεδόν συνεχής παρουσία ανδρών σε αυτούς τους χώρους έδινε αρκετές ευκαιρίες για γνωριμίες, ενώ μέσω του βλέμματος μπορούσε κανείς να διστανθεί το ενδιαφέρον κάποιου άλλου άνδρα. Τα ουρητήρια που αναφέρονται πιο συχνά στις πηγές είναι όσα βρίσκονταν κοντά στα πάρκα και στα θέατρα της πόλης και στην περιοχή του West End.²⁵⁰ Ο ζωγράφος Simeon Solomon, γόνος προεξέχουσας εβραϊκής οικογένειας του Λονδίνου είχε συλληφθεί το 1873 στα δημόσια ουρητήρια της Stamford Place στο West End μαζί με τον εξηντάχρονο ιπποκόμο, George Roberts και καταδικάστηκε για απόπειρα διάπραξης σοδομίας.²⁵¹

Τα τρένα, τα λεωφορεία και οι νέοι μεγάλοι σιδηροδρομικοί σταθμοί προσφέρονταν για νέες συναντήσεις και ευκαιριακές σεξουαλικές συνενυρέσεις. Ο συγγραφέας Count Stenbock είχε γνωρίσει ένα δεκαεξάχρονο αγόρι σε ένα λεωφορείο στην οδό Piccadilly στα τέλη της δεκαετίας του 1880. Η πλατεία Piccadilly ήταν γνωστή για τα αγόρια που εκπορνεύονταν εκεί και για την παρουσία ομοφυλόφιλων ανδρών που αναζητούσαν ερωτικούς συντρόφους. Το 1889 ο εκδιδόμενος Jack Saul κυκλοφορούσε στην πλατεία μοιράζοντας κάρτες για το πορνείο της οδού Cleveland, όπου εργαζόταν, και για αυτό είχε χαρακτηριστεί «αρπακτικό της Piccadilly» από την εφημερίδα *Illustrated Police News*. Την ίδια φήμη είχε αποκτήσει και η οδός Oxford, η οποία εκείνη την περίοδο φημιζόταν και για τα μαγαζιά ρούχων και υφασμάτων,

---

²⁴⁹ Randolph Trumbach, «London», *ό.π.*, σ. 106.

²⁵⁰ Charles Upchurch, *Before Wilde*, *ό.π.*, σ. 69.

²⁵¹ Carolyn Conroy, «Mingling with the Ungodly: Simeon Solomon in Queer Victorian London», στο Simon Avery και Katherine M. Graham (επιμ.), *Sex, Time, Place: Queer Histories of London, c. 1850 to the Present*, Λονδίνο, Νέα Υόρκη, Bloomsbury Academic, 2016, σ. 187.

γεγονός που ίσως συνδέεται με τον υψηλό αριθμό αναφορών για υποθέσεις παρενδυσίας στην περιοχή κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα.²⁵²

Γενικά, φαίνεται ότι οι εμπορικοί δρόμοι και οι στοές συνδέθηκαν με την ομοφυλοφιλική δραστηριότητα και την παρενδυσία. Οι παρενδυτικοί Ernest Boulton και Frederick Park, στους οποίους έχουμε αναφερθεί παραπάνω, σύχναζαν τα απογεύματα στη στοά Burlington Arcade στο West End μαζί με άλλους παρενδυτικούς και ομοφυλόφιλους. Συνήθιζαν να περνούν μπροστά από τα καταστήματα κοιτώντας επίμονα και προκλητικά άλλους άνδρες, τους οποίους φλέρταραν.²⁵³ Στις βιτρίνες των μαγαζιών παρατηρούνται συχνά τέτοιου είδους προσεγγίσεις. Ο Benjamin Smith βρισκόταν μπροστά από τη βιτρίνα ενός καταστήματος με οπτικά, όταν ένας άνδρας που στεκόταν ήδη εκεί άρχισε να τον παρατηρεί και να τον αγγίζει με άσεμνο τρόπο. Οι καταστηματάρχες γνώριζαν αυτές τις πρακτικές και προσπαθούσαν να τις αποτρέψουν. Ο κ. Fores, ιδιοκτήτης καταστήματος στην οδό Sackville στο κέντρο του Λονδίνου προσπάθησε να νουθετήσει μόνος του έναν άνδρα που προέβαινε σε τέτοιες πρακτικές έξω από το μαγαζί του για πάνω από δεκαέξι χρόνια, καθώς, όπως τον είχαν ενημερώσει δύο ειρηνοδίκες, στους οποίους είχε απευθυνθεί, η μαρτυρία του δεν ήταν αρκετή για να ασκηθεί δίωξη εναντίον του συγκεκριμένου άνδρα.²⁵⁴

Τη δεκαετία του 1840, οπότε το West End αναφέρεται όλο και πιο συχνά ως χώρος επιτέλεσης ομοφυλοφιλικών δραστηριοτήτων, οι άνδρες που αναζητούσαν την ερωτική συντροφιά των ομοφύλων τους συγκεντρώνονταν και στις περιοχές του Soho και του Covent Garden. Από εκείνη την περίοδο, η παρουσία των molly houses είχε αρχίσει να φθίνει και οι τελετές παρωδίες που παρατηρούνταν στο πλαίσιο τους φαίνεται ότι είχαν εγκαταλειφθεί. Εφεξής, η ομοφυλοφιλική δραστηριότητα συνδέθηκε περισσότερο με τις μουσικές και χορευτικές εκδηλώσεις, που διοργανώνονταν σε θέατρα και μουσικές αίθουσες (music halls). Στο πλαίσιο αυτών των εκδηλώσεων και ιδίως των χορών μεταμφιεσμένων (drag balls), μπορούσε ευκολότερα να δικαιολογηθεί η θηλυπρέπεια στην εμφάνιση και στη συμπεριφορά των ανδρών, παρότι η αστυνομία είχε παρέμβει σε χώρους που φιλοξενούσαν τέτοιες εκδηλώσεις, όπως το 1851 στο Λονδίνο και το 1880 στο Μάντσεστερ με την υποψία της υπόθαλψης σοδομιστών. Συγκεκριμένα στο Μάντσεστερ, οι μισοί εκ των παρευρισκόμενων ήταν ντυμένοι

---

²⁵² Matt Cook, *London and the Culture*, ό.π., σ. 25-26.

²⁵³ Charles Upchurch, «Forgetting the Unthinkable», ό.π., σ. 132.

²⁵⁴ του ίδιου, *Before Wilde*, ό.π., σ. 71-72.

γυναίκες, ενώ όλοι για να εισέλθουν έπρεπε να πουν το συνθηματικό «αδερφή» («Sister»), με θηλυκότητα. Όσοι από εκείνους που είχαν ντυθεί γυναίκες συνελήφθησαν ήταν άνδρες της εργατικής τάξης, αρκετοί από τους οποίους εργάζονταν ως οικιακοί βοηθοί.²⁵⁵

Χοροί, μουσικές και καλλιτεχνικές εκδηλώσεις φιλοξενούνταν και στους κήπους αναψυχής (pleasure gardens), του Λονδίνου. Οι χώροι αυτοί αποτέλεσαν σημαντικό κομμάτι της νυχτερινής ζωής της πόλης και συνδέθηκαν τόσο με τη γυναικεία όσο και με την ανδρική πορνεία. Από το ημερολόγιο του δικηγόρου Arthur Munby πληροφορούμαστε για τη διοργάνωση ενός χορού στο Camberwell στο νότιο Λονδίνο, το 1864, στον οποίο παρευρίσκονταν άνδρες ντυμένοι γυναίκες:

Έτυχε να δω μία διαφήμιση για έναν χορό μεταμφιεσμένων απόψε σε κάποιον κήπο αναψυχής στο Camberwell, με εισιτήριο εισόδου ένα σελίνι. Ποιους θα προσέλκυε ένας τέτοιος χορός; Ήταν μία ωραία έναστρη βραδιά, και βρήκα αυτή τη δικαιολογία να κάνω μία βόλτα, και να πάω να δω [...] αρκετοί νέοι ήταν λεπτομερώς μεταμφιεσμένοι σε γυναίκες διάφορων τύπων· κάποιοι ήταν τόσο καλοί, που μόνο από τη φωνή τους φαινόταν ότι δεν είναι κορίτσια -και όμορφα κορίτσια.²⁵⁶

Οι κήποι αναψυχής του Vauxhall στο Lambeth νότια του Τάμεση είχαν επίσης συνδεθεί με τη νυχτερινή διασκέδαση της πόλης, την εκκεντρικότητα και την κοινωνικοποίηση ατόμων διαφορετικής κοινωνικής τάξης. Οι κήποι ήταν σχεδιασμένοι με ελικοειδή μονοπάτια ανάμεσα στα δέντρα που προσφέρονταν για ρομαντικές και σεξουαλικές συναντήσεις, ενώ όσοι εκπορνεύονταν σύχναζαν σε εκείνα τα σημεία αναζητώντας επίδοξους πελάτες. Τα σκοτεινά μονοπάτια (Dark Walks), όπως αποκαλούνταν όσα δε διέθεταν φωτισμό, είχαν συνδεθεί με την επιτέλεση του ομοερωτικού πάθους²⁵⁷ και γενικότερα με τη «σεξουαλικοποίηση της διασκέδασης».²⁵⁸ Το 1825 οι κήποι του Vauxhall είχαν γίνει τόσο γνωστοί για αυτού του είδους τις πρακτικές, ώστε οι τοπικοί άρχοντες επέβαλαν τον φωτισμό όλων των μονοπατιών, και μία δεκαετία αργότερα η φήμη των κήπων άρχισε σταδιακά να φθίνει.²⁵⁹

---

²⁵⁵ H. G. Cocks, «Homosexuality between Men», *ό.π.*, σ. 872.

²⁵⁶ Derek Hudson, *Munby, man of two worlds: The life and diaries of Arthur J. Munby, 1828-1910*, Βοστόνη, Gambit, 1972, σ. 187-188.

²⁵⁷ Simon Avery, «Structuring and Interpreting Queer Spaces of London», στο Simon Avery και Katherine M. Graham (επιμ.), *Sex, Time, Place*, *ό.π.*, σ. 4-5.

²⁵⁸ Penelope J. Corfield, *Vauxhall: Sex and Entertainment*, Λονδίνο, History & Social Action Publications, 2012, σ. 21.

²⁵⁹ Simon Avery, «Structuring and Interpreting Queer», *ό.π.*, σ. 5.

Όπως παρατηρεί ο Upchurch, από τη δεκαετία του 1830 τα απλά καφέ και οι μπουραρίες, που δεν απευθύνονταν αποκλειστικά σε άνδρες με ομοφυλοφιλικές προτιμήσεις παρουσιάζονταν συχνότερα στα άρθρα των εφημερίδων της εποχής ως χώροι συνεύρεσης των ομοφυλόφιλων. Ο ποιητής Augustus Corder συνελήφθη να ερωτοτροπεί στις τουαλέτες της μπουραρίας Grapes στο Clerkenwell στο κέντρο του Λονδίνου μαζί με έναν οδηγό άμαξας, όταν ένας θαμώνας αντιλήφθηκε ότι κάτι ύποπτο συνέβαινε στην εξωτερική τουαλέτα της μπουραρίας.²⁶⁰ Αντίστοιχα μέρη παρατηρούνται και στο Sheffield στη βόρεια Αγγλία όπως το καφέ της οδού Scotland, που διαχειριζόταν ο Edward Carpenter και οι σοσιαλιστές φίλοι του.²⁶¹

Από την άλλη, εξακολουθούσαν να υπάρχουν μπουραρίες που λειτουργούσαν ως ανδρικά πορνεία, όπως αυτό της οδού Vere, σε πολλές περιοχές του Λονδίνου: στη Strand, στην Blackman Street στο Southwark, στην Drury Lane και στο Broadway στο Westminster.²⁶² Τέτοιου τύπου μπουραρίες παρατηρούνται και εκτός του Λονδίνου. Σύμφωνα με άρθρο της εφημερίδας *Hampshire Telegraph and Sussex Chronicle* τον Φεβρουάριο του 1862, ο John Phillips, ιδιοκτήτης της μπουραρίας Evening Star στο Portsmouth στη νότια Αγγλία κατηγορήθηκε ότι διατηρούσε πορνείο («disorderly house»), και «επέτρεπε στους ανθρώπους να συναντιούνται εκεί με ανήθικους σκοπούς».²⁶³

Η ανάπτυξη του West End κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα το ανέδειξε ως το σεξουαλικοποιημένο τμήμα του Λονδίνου και το πιο δημοφιλές σημείο για όσους άνδρες αναζητούσαν την ερωτική συντροφιά των ομοφύλων τους.²⁶⁴ Οι δρόμοι είχαν γεμίσει με σύγχρονα καφέ, εστιατόρια και ξενοδοχεία, ενώ νέα θέατρα ανεγέρθηκαν στη λεωφόρο Shaftesbury και στην περιοχή του Charing Cross. Αυτές οι εξελίξεις προσέλκυαν περισσότερους επισκέπτες προσφέροντας νέες απολαύσεις, αλλά και ανησυχίες για τον τρόπο διασκέδασης των Λονδρέζων. Τα νέα ξενοδοχεία χρησιμοποιήθηκαν για ομοφυλοφιλικές πρακτικές. Στις αρχές του 1890, το ξενοδοχείο Victoria στη λεωφόρο Northumberland και το Anderton's Hotel στην οδό Fleet

---

²⁶⁰ Charles Upchurch, *Before Wilde*, ό.π., σ. 69-70.

²⁶¹ Helen Smith, *Masculinity, Class*, ό.π., σ. 67.

²⁶² Randolph Trumbach, «London», ό.π., σ. 103.

²⁶³ Rictor Norton (επιμ.), «Newspaper Reports, 1860s», *Homosexuality in Nineteenth-Century England: A Sourcebook*, <http://rictornorton.co.uk/eighteen/1860news.htm> 24 Ιουνίου 2012, ενημερωμένο στις 6 Δεκεμβρίου 2018 (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 29.12.2021).

²⁶⁴ Matt Cook, *London and the Culture*, ό.π., σ. 14.

χρησιμοποιήθηκαν από τον Freddie Atkins και τον James Burton, που οδηγούσαν εκεί τα υποπήφια θύματά τους για να τους εκβιάσουν και να τους αποσπάσουν χρήματα.²⁶⁵

Τα θέατρα θεωρούνταν συχνά ως φιλελεύθεροι και ριζοσπαστικοί χώροι, όπου τα πρότυπα της σεξουαλικότητας αμφισβητούνταν.²⁶⁶ Οι παρενδυτικοί Boulton και Park σύχναζαν στα θέατρα Haymarket, Surrey, Strand και στο Alhambra τις περισσότερες φορές με γυναικεία ενδύματα, μακιγιάζ και συνοδευόμενοι από άλλους άνδρες ντυμένους είτε θηλυπρεπώς είτε ανδροπρεπώς. Η διαχυτικότητα που επιδείκνυαν φανερά, γελώντας δυνατά μεταξύ τους, αγγίζοντας ο ένας τον άλλον στο πρόσωπο και στο πηγούνι και κοιτάζοντας προκλητικά άλλους άνδρες εκτός της παρέας τους, είχε ως αποτέλεσμα την επίπληξη και κάποιες φορές την εκδίωξή τους από τους υπεύθυνους των θεάτρων.²⁶⁷ Τη δεκαετία του 1880, οι χοροί που οργανώνονταν στο θέατρο Empire στην πλατεία Leicester του West End είχαν συνδεθεί με την πορνεία και τους άνδρες ομοφυλόφιλους. Ο Όσκαρ Ουάιλντ μαζί με τον αγαπημένο του λόρδο Alfred Douglas είχαν παραβρεθεί σε έναν τέτοιο χορό και σύμφωνα με τη μαρτυρία ενός παρευρισκόμενου οι δύο άνδρες είχαν καθίσει αγκαλιασμένοι.²⁶⁸

Οι ομοφυλοφιλικές πρακτικές μεταξύ ανδρών στα δημόσια λουτρά των πόλεων παρέμεινε μία σημαντική εμπειρία για τους ομοφυλόφιλους ακόμη και τον 20ό αιώνα. Από τη δεκαετία του 1860 παρατηρείται μία αναβίωση των ατμόλουτρων (χαμάμ), στις πόλεις της Αγγλίας. Ορισμένα ατμόλουτρα απευθυνόταν σε όλα τα κοινωνικά στρώματα, ειδικά εκείνα που είχαν κατασκευαστεί από τον σκωτσέζο διπλωμάτη, David Urquhart, ο οποίος συνέβαλε σημαντικά στην αναβίωση των ατμόλουτρων και επιθυμούσε να διατηρήσει αυτή την ανάμειξη των κοινωνικών τάξεων, που παρατηρούσε στα αρχαία λουτρά. Επομένως, στα ατμόλουτρα μπορούσαν να συνυπάρξουν άνδρες διαφορετικών κοινωνικών τάξεων, απογυμνωμένοι από τα σύμβολα της κοινωνικής τάξης τους όπως τα ρούχα.²⁶⁹ Τα ατμόλουτρα της οδού

---

²⁶⁵ Matt Cook, *London and the Culture*, ό.π., σ. 23, 27.

²⁶⁶ Στο ίδιο, σ. 29.

²⁶⁷ Charles Upchurch, «Forgetting the Unthinkable», ό.π., σ. 132.

²⁶⁸ Rohan McWilliam, *London's West End: Creating the Pleasure District, 1800-1914*, Οξφόρδη, Oxford University Press, 2020, σ. 234-235.

²⁶⁹ Mark Turner, *Backward Glances: Cruising Queer Streets in London and New York*, Λονδίνο, Reaktion Books, 2004, σ. 74-76.

Jermyn είχαν συνδεθεί με την ομοφυλοφιλική δραστηριότητα,²⁷⁰ αφού ο συγκεκριμένος δρόμος ήταν γενικότερα γνωστός για αυτές τις πρακτικές. Από την αρχή της λειτουργίας τους, στις αρχές της δεκαετίας του 1860, τα χαμάμ της Jermyn προσέλκυαν έναν μεγάλο αριθμό επισκεπτών και τη δεκαετία του 1890 είχαν πλέον αναδειχθεί σε δημοφιλές σημείο συνάντησης των στρατιωτικών φρουρών (Guardsmen), που συχνά συμπλήρωναν το εισόδημα τους προσφέροντας ερωτικές υπηρεσίες, και των θαυμαστών τους.²⁷¹

Στον αγγλικό Βορρά, στο Sheffield, υπήρχαν επίσης λουτρά όπου οι άνδρες μπορούσαν να συνευρεθούν ερωτικά όπως αυτά της οδού Glossop, αλλά και αθλητικοί σύλλογοι και πισίνες. Σε αυτούς τους αποκλειστικά ανδρικούς χώρους κοινωνικοποίησης ενδυναμώνονταν οι σχέσεις φιλίας και συνεκτικότητας, καθώς η γύμνια του σώματος δημιουργούσε ένα περιβάλλον εμπιστοσύνης και άνεσης. Παράλληλα, όσοι άνδρες έβλεπαν ερωτικά τους ομόφυλούς τους μπορούσαν να παρατηρούν το ανδρικό σώμα χωρίς ντροπή και χωρίς να προκαλούν πάντα υποψίες, καθώς και να αναπτύξουν ερωτικές σχέσεις με κάποιον άλλον άνδρα.²⁷² Στο Λονδίνο, τα νέα γήπεδα αντισφαίρισης, κρίκετ και ποδοσφαίρου, οι αθλητικοί σύλλογοι και οι πισίνες αποτελούσαν πιθανούς χώρους επιτέλεσης ομοφυλοφιλικών δραστηριοτήτων, αφού έδιναν τη δυνατότητα στους άνδρες να συγκροτούν ομάδες και να γυμνάζονται μαζί. Ο ποιητής George Ives, μετέπειτα μέλος της Βρετανικής Εταιρείας για τη Μελέτη της Ψυχολογίας του Σεξ (British Society for the Study of Sex Psychology), σύχναζε σε πισίνες που γνώριζε ότι προσέλκυαν άνδρες της εργατικής τάξης όπως στο Whitechapel στο ανατολικό Λονδίνο, και στις λίμνες του Hampstead στο βορειοδυτικό Λονδίνο, παρατηρώντας τα ανδρικά γυμνά σώματα.²⁷³ Αξίζει να σημειωθεί ότι ο John A. Symonds είχε προτείνει τη δημιουργία ειδικών χώρων εντός των πάρκων για τους ομοφυλόφιλους, τους οποίους αποκαλούσε «spoonitoria», μία πρόταση που είχε στηρίξει και ο Ives.²⁷⁴

Για πολλά μέλη των ανώτερων κοινωνικών τάξεων οι ευκαιρίες που προσέφερε ο κοσμοπολιτισμός του West End ενισχύονταν από τα ομοκοινωνικά περιβάλλοντα,

---

²⁷⁰ Matt Cook, «“A New City of Friends”: London and Homosexuality in the 1890s», *History Workshop Journal*, τ. 56/1 (2003), σ. 36.

²⁷¹ Mark Turner, *Backward Glances*, ό.π., σ. 76-78.

²⁷² Helen Smith, *Masculinity, Class*, ό.π., σ. 66-67.

²⁷³ Matt Cook, *London and the Culture*, ό.π., σ. 35-37.

²⁷⁴ Peter Ackroyd, *Queer City*, ό.π., σ. 200.

που παρείχαν μία προστασία σε όσους συμμετείχαν σε ομοφυλοφιλικές πρακτικές, όπως οι σύλλογοι, τα δωμάτια των εργένηδων στην οδό Pall Mall και στη St James', που είχαν αναπτυχθεί από τη δεκαετία του 1830.²⁷⁵ Επιπλέον, υπήρχαν σύλλογοι που είχαν δημιουργηθεί λόγω του κοινού ενδιαφέροντος των μελών τους στα ζητήματα της σεξουαλικότητας και της ομοφυλοφιλίας. Τα μέλη του συλλόγου Cannibal, που ιδρύθηκε το 1863 από τον άγγλο εξερευνητή Richard Burton, ασχολούνταν με την πορνογραφική λογοτεχνία, που μπορεί να είχε και ομοφυλοφιλικό περιεχόμενο και οργάνωναν συναντήσεις στο γαλλο-ιταλικό εστιατόριο Bertolini's στην πλατεία Leicester, όπου συζητούσαν ελεύθερα θέματα γύρω από την ομοκοινωνικότητα και την ομοφυλοφιλία. Τα μέλη του μπορούσαν να μιλούν ελεύθερα για όλα τα θέματα γύρω από το σεξ και «να καταναλώνουν ο ένας τον άλλον», κάτι που ενείχε σεξουαλικές υποδηλώσεις.²⁷⁶

Τα ομοκοινωνικά ιδρύματα όπως τα οικοτροφεία, τα πανεπιστήμια, οι φυλακές και οι στρατιωτικές μονάδες θεωρούνταν από πολλούς συγγραφείς που ασχολούνταν με το θέμα της ομοφυλοφιλίας χώροι σεξουαλικού πειραματισμού και υπερβολής, παρότι ο Carpenter, ο Ives και ο Havelock Ellis ήταν πιο διστακτικοί απέναντι σε αυτή την ιδέα.²⁷⁷ Η σεξουαλική δραστηριότητα ήταν κομμάτι της φοίτησης στα οικοτροφεία, καθώς υπάρχουν μαρτυρίες μικρότερων αγοριών που είχαν παρενοχληθεί από μεγαλύτερους μαθητές ή καθηγητές των σχολείων τους.²⁷⁸ Συνήθως, οι μεγαλύτεροι μαθητές αποτελούσαν πρότυπα για τους νεώτερους, οι οποίοι όφειλαν να εκπληρώνουν κάποια θελήματα για τους ανώτερους τους. Τα θελήματα αυτά πιθανόν να ήταν σεξουαλικού χαρακτήρα, κάτι που θα μπορούσε να εξηγήσει γιατί ο όρος «fagging», που χρησιμοποιούταν τον 19ο αιώνα για να περιγράψει τις σχέσεις εξουσίας μεταξύ των μαθητών, αργότερα συναντάται ως όρος της αργκό (fag/faggot) για τον άνδρα ομοφυλόφιλο.²⁷⁹

Η εφημερίδα *Reynold's* είχε προχωρήσει σε μία σύνδεση των σεξουαλικών σκανδάλων με ευρύτερες κοινωνικές τάσεις όπως η ανηθικότητα στα οικοτροφεία. Η

---

²⁷⁵ Matt Cook, *London and the Culture*, ό.π., σ. 29.

²⁷⁶ Silvia Antosa, «Cannibal London: Racial Discourses, Pornography and Male-Male Desire in Late-Victorian Britain», στο Simon Avery και Katherine M. Graham (επιμ.), *Sex, Time, Place*, ό.π., σ. 153-156.

²⁷⁷ Matt Cook, *London and the Culture*, ό.π., σ. 75.

²⁷⁸ Nicholas C. Edsall, *Towards Stonewall*, ό.π., σ. 154.

²⁷⁹ Vern L. Bullough και Bonnie Bullough, *Cross Dressing*, ό.π., σ. 177.

τοποθέτηση της εφημερίδας σχετικά με την εκπαίδευση στα οικοτροφεία υπήρξε αφετηρία ενός δημόσιου διαλόγου, με τους αναγνώστες να επιβεβαιώνουν την κατάσταση που επικρατούσε σε αυτά. Πολλοί αναγνώστες περιέγραφαν τις δικές τους εμπειρίες, τα προβλήματα που αντιμετώπισαν στη συνέχεια της ζωής τους εξαιτίας της ανοχής που είχαν επιδείξει ως μαθητές και τη βοήθεια που τους παρείχε η θρησκεία, η συζυγική ευτυχία και ο υπνωτισμός ώστε να τα αντιμετωπίσουν.²⁸⁰

Η μελέτη της αρχαιοελληνικής γραμματείας τόσο στα οικοτροφεία όσο και στα πανεπιστήμια ενθάρρυνε ομοφυλοφιλικές πρακτικές όπως η «παιδεραστία», δηλαδή οι ερωτικές σχέσεις μεταξύ ενήλικων ανδρών-παιδαγωγών και έφηβων αγοριών-μαθητών. Το 1873 ο Symonds συνέγραψε την πραγματεία *Ένα Πρόβλημα στα Ελληνικά Ηθη* (*A Problem in Greek Ethics*), με την οποία ανέλυε για πρώτη φορά τις σεξουαλικές επαφές μεταξύ ανδρών στην αρχαιοελληνική κοινωνία. Ο τρόπος που προσέγγιζε το συγκεκριμένο ζήτημα ήταν φανερά επηρεασμένος από την κλασική παιδεία που είχε λάβει στο κολλέγιο Balliol της Οξφόρδης, όπου το διάστημα 1850-1860 ο παιδαγωγός Benjamin Jowett είχε αλλάξει το εκπαιδευτικό πρόγραμμα και παρουσίαζε στους φοιτητές του όλα τα φιλοσοφικά και ιστορικά στοιχεία των κλασικών έργων, αποδεδειγμένα από τα βικτωριανά ήθη. Αν και ο Jowett ένιωθε την ανάγκη να τονίσει ότι η «παιδεραστία» ήταν «το μεγαλύτερο κακό της ζωής στην αρχαία Ελλάδα», ο Symonds όπως και άλλοι φοιτητές είχαν γνωρίσει σε μεγάλο βαθμό αυτό το φαινόμενο χάρη στη διδασκαλία του. Η νέα προσέγγιση του Jowett είχε ως αποτέλεσμα τη δημιουργία αγνών και εξιδανικευμένων σχέσεων μεταξύ φοιτητών και καθηγητών του κολλεγίου.²⁸¹

Επιπλέον, οι μεταρρυθμίσεις του 1854 στο σύστημα απόδοσης υποτροφιών στην Οξφόρδη, που αύξησαν τον αριθμό των μη κληρικών φοιτητών, επέτρεπαν στους απόφοιτους να διδάξουν εκεί χωρίς να κατέχουν κάποιον τίτλο της Αγγλικανικής Εκκλησίας. Με αυτόν τον τρόπο, το ομοκοινωνικό περιβάλλον του αγγλικανισμού είχε αντικατασταθεί από την ομοκοινωνική συντροφικότητα που προωθούσε η αρχαιοελληνική γραμματεία.²⁸² Σύμφωνα με τον Hilliard, και η ίδια η Αγγλικανική Εκκλησία προσέφερε στους ομοφυλόφιλους τη δυνατότητα να εκφραστούν με έναν συμβολικό τρόπο. Τη δεκαετία του 1830, το κίνημα της Οξφόρδης προώθησε μεταξύ

---

²⁸⁰ Morris B. Kaplan, *Sodom on the Thames*, ό.π., σ. 252, 256.

²⁸¹ Sean Brady, *Masculinity and Male*, ό.π., σ. 176-178.

²⁸² Στο ίδιο, σ. 178.

άλλων και τη διαμόρφωση στενών σχέσεων αδελφοσύνης μεταξύ των ανδρών, αντίστοιχων με εκείνες που αναπτύσσονταν στα οικοτροφεία και τα πανεπιστήμια. Η έμφαση που δινόταν στην αγαμία και στην εδραίωση σχέσεων αδελφοσύνης είναι πιθανόν να προσέλκυε τους νεαρούς άνδρες που έτρεφαν ερωτικά συναισθήματα για τα άτομα του ίδιου φύλου, καθώς έτσι έβρισκαν μία εναλλακτική στον γάμο. Ωστόσο, όπως αναφέρει ο Hilliard, η ύπαρξη σεξουαλικών σχέσεων σε αυτές τις περιπτώσεις είναι δύσκολο να επιβεβαιωθεί, αφού δεν καταγράφονταν.²⁸³

Το 1878 με μία ανοιχτή επιστολή ο υπέρμαχος του μεταρρυθμιστικού προγράμματος των φυλακών, William Tallack επεσήμανε στον συνταγματάρχη Edmund du Cane τον κίνδυνο διάπραξης του εγκλήματος κατά της φύσης από τους άνδρες και τα νεαρά αγόρια στις φυλακές. Ο ίδιος ισχυριζόταν πως ένας πρώην αστυνομικός τον είχε πληροφορήσει για τις κρυφές συναντήσεις των κατάδικων μακριά από τα βλέμματα των φρουρών και για τα γυναικεία ονόματα που είχαν αποδώσει οι φρουροί σε όσους άνδρες είχαν διαπράξει αυτό το έγκλημα. Την αμέσως επόμενη χρονιά, οι φυλακισμένοι χωρίστηκαν σε τμήματα, σε μία προσπάθεια να προστατευθούν οι νέοι φυλακισμένοι από την ανηθικότητα εκείνων που είχαν καταδικαστεί για «αφύσικο αδίκημα», καθώς οι σεξουαλικές επαφές αποτελούσαν κομμάτι της ζωής στη φυλακή.²⁸⁴ Από το 1879 μέχρι τη δεκαετία του 1920, τα στοιχεία για τις σεξουαλικές σχέσεις εντός των φυλακών περιορίζονται σε λίγες αναφορές στα απομνημονεύματα των ίδιων των κρατούμενων.²⁸⁵ Ένας κρατούμενος των ανδρικών φυλακών Wormwood Scrubs στο δυτικό Λονδίνο περιέγραφε:

Η σκηνή που αντίκρισα την πρώτη μέρα στο «Scrubs» ήταν απλά απαράδεκτη. Καθώς οι λεπτομέρειες είναι ακατάλληλες για να δημοσιευθούν, θα πω μόνο ότι αν αυτό το περιστατικό είχε συμβεί έξω από τους τοίχους της φυλακής, οι πρωταγωνιστές του θα είχαν κατηγορηθεί για προσβολή δημοσίας αιδούς.²⁸⁶

---

²⁸³ David Hilliard, «Unenglish and Unmanly: Anglo-Catholicism and Homosexuality», *Victorian Studies*, τ. 25/2 (1982), σ. 184-186.

²⁸⁴ Ben Benthell, «Defining “Unnatural Crime”: Sex and the English Convict System, 1850-1900», στο Sean Brady και Mark Seymour (επιμ.), *From Sodomy Laws*, ό.π., σ. 57-58.

²⁸⁵ Στο ίδιο, σ. 67.

²⁸⁶ *The Mark of the Broad Arrow; or the Life of a Convict by No. 77*, Λονδίνο, R.A. Everett & Co., 1903, σ. 213-214.

Παρότι για τους υπεύθυνους των φυλακών τέτοιου είδους σχέσεις δεν εντοπίζονται στα ιδρύματά τους, οι φυλακές παρέμειναν ένας χώρος επιτέλεσης ομοφυλοφιλικών συμπεριφορών.²⁸⁷

Εξίσου φημισμένα για τις παράνομες σεξουαλικές δραστηριότητες που διαπράττονταν εντός τους ήταν οι ξενώνες για τους φτωχούς εργάτες στο Λονδίνο, τα Rowton Houses του Whitechapel, του King's Cross και του Newington Butts. Μάλιστα, σύμφωνα με τον Ackroyd, κάποιοι εύποροι κύριοι φαίνεται να μεταμφιέζονταν σε άστεγους για να αποκτήσουν πρόσβαση σε αυτούς τους χώρους. Στην εφημερίδα *Pall Mall Gazette* δημοσιεύθηκαν τον Ιανουάριο του 1866 τρία άρθρα με τον τίτλο «Μια νύχτα στο Πτωχοκομείο» («A Night in the Workhouse»), από τον αρθρογράφο Frederick Greenwood, μέσα από τα οποία φαίνεται ότι και τα πτωχοκομεία αποτελούσαν χώρους επιτέλεσης ομοφυλοφιλικών πρακτικών. Ο Greenwood επισκέφτηκε το πτωχοκομείο του Lambeth και περιέγραφε το μέρος ως ένα ανδρικό πορνείο σχεδιασμένο για τους «χειρότερους» πειρασμούς των φτωχών, καθώς παρατηρούσε τους νεαρούς άστεγους να επιδίδονται σε διάφορες σεξουαλικές δραστηριότητες στις κουκέτες του πτωχοκομείου. Αντίστοιχα άρθρα που δημοσιεύθηκαν και σε άλλες εφημερίδες, όπως η *Daily News*, παρουσιάζουν παρόμοιες καταστάσεις.²⁸⁸ Σύμφωνα με την εφημερίδα *Western Times*, το 1833 ο πενήντάχρονος Thomas Morrison και ο τριανταεξάχρονος Frederick Mandry καταδικάστηκαν σε θάνατο για διάπραξη «εγκλήματος κατά της φύσης» στο πτωχοκομείο Stoke Damerel στο Devon.²⁸⁹

---

²⁸⁷ Ben Benthell, «Defining “Unnatural Crime”», *ό.π.*, σ. 67.

²⁸⁸ Peter Ackroyd, *Queer City*, *ό.π.*, σ. 185-186.

²⁸⁹ Rictor Norton (επιμ.), «Newspaper Reports, 1833», *Homosexuality in Nineteenth-Century England: A Sourcebook*, <http://rictornorton.co.uk/eighteen/1833news.htm> 5 Φεβρουαρίου, ενημερωμένο στις 31 Μαΐου 2019 και στις 15 Απριλίου 2020 (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 29.12.2021).

Μέρος 3ο

Ιατρικοί Λόγοι

Σύμφωνα με τον Φουκώ, η ανάδυση του ζητήματος της σεξουαλικότητας στη Δύση χρονολογείται ήδη από τον 17ο αιώνα και παρότι εξακολουθούσε να αποτελεί ένα θέμα ταμπού, ο ίδιος πιστεύει ότι η συζήτηση γύρω από τη σεξουαλικότητα αυξήθηκε παρά μειώθηκε μέσα στον 19ο αιώνα.²⁹⁰ Αυτή την περίοδο, η σεξουαλικότητα μελετήθηκε τόσο στο πλαίσιο της βιολογίας της αναπαραγωγής όσο και της ιατρικής. Ο δυτικός πολιτισμός, όπως γράφει ο Φουκώ, είναι ο μοναδικός που δε δημιούργησε μία τέχνη του έρωτα ανάλογη του κινεζικού, του ινδουιστικού ή του ρωμαϊκού πολιτισμού, αλλά μία επιστήμη της σεξουαλικότητας (*scientia sexualis*), δηλαδή μία μορφή «γνώσης-δύναμης» γύρω από το σεξ.²⁹¹

Από τον 18ο αιώνα, η ιατρική, η οποία υπό την επιρροή των αρχών του Διαφωτισμού αποκτούσε έναν όλο και πιο επιστημονικό χαρακτήρα, άρχισε να ενδιαφέρεται για τα ζητήματα της αναπαραγωγής και της σεξουαλικής υγιεινής. Οι ειδικοί έθεσαν τον χώρο της κρεβατοκάμαρας στο μικροσκόπιο της επιστημονικής μελέτης, και στο κέντρο μίας ζωής «αρμονικού πάθους» που στόχευε στην αναπαραγωγή.²⁹² Τον 19ο αιώνα η συζήτηση γύρω από τη σεξουαλικότητα στην Ευρώπη πυροδοτήθηκε από τα ζητήματα δημόσιας υγείας που ανέκυψαν από την ανάγκη περιορισμού της εξάπλωσης των σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων μέσω του ελέγχου της πορνείας, αλλά και από τη θεωρία της εξέλιξης του Δαρβίνου, που έδινε έμφαση στην αναπαραγωγή και συνεπώς στην ετεροφυλοφιλία. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η ομοφυλοφιλία έπρεπε να καταπολεμηθεί και όσοι είχαν μία έμφυτη τάση προς αυτή θα έπρεπε να μάθουν να ελέγχουν τα πάθη τους.²⁹³

Ιδιαίτερα στα τέλη του 19ου αιώνα, παρατηρείται ένας ζήλος για την επιστημονική κατηγοριοποίηση των διαφορετικών μορφών σεξουαλικής συμπεριφοράς, ανάλογα με τα χαρακτηριστικά και τα αίτιά τους.²⁹⁴ Βάσει αυτών των νέων ιατρικών μοντέλων, οι άνθρωποι μπόρεσαν να προσδιορίσουν τους εαυτούς τους και να τους εντάξουν στο πλαίσιο μίας σεξουαλικής κατηγορίας. Ωστόσο, η συμβολή

---

²⁹⁰ Michel Foucault, *The History of Sexuality*, ό.π., σ. 64.

²⁹¹ Στο ίδιο, σ. 54-58.

²⁹² Michelle Perrot, *The Bedroom*, ό.π., σ. 53.

²⁹³ Gert Hekma, «Same-Sex Relations», ό.π., σ. 86-87.

²⁹⁴ Jeffrey Weeks, *Sex, Politics*, ό.π., σ. 29.

των κοινωνικών εξελίξεων, των σεξουαλικών «υποπολιτισμών» (subcultures), και της αναπτυσσόμενης συνείδησης της ομοφυλοφιλίας στη διαμόρφωση της ταυτότητας του ομοφυλόφιλου δε θα πρέπει να παραγνωρίζεται. Η ιατρική και η σεξολογία κατέληξαν σε μία κατηγοριοποίηση των σεξουαλικών συμπεριφορών μέσα από την παρατήρηση ατομικών περιπτώσεων αλλά και της κοινωνίας στο σύνολό της,²⁹⁵ συμβάλλοντας έτσι όχι μόνο στον αυτοπροσδιορισμό των ανθρώπων αλλά και στη διάκρισή τους από όσους θεωρούνταν «κανονικοί».²⁹⁶

Συνεπώς, είναι χρήσιμο να δούμε πώς αναπτύχθηκε η ιατρική σκέψη γύρω από τα σεξουαλικά ζητήματα στην Αγγλία, και πώς αυτή επηρέασε την εμπειρία των ομοφυλόφιλων, καθώς, όπως θα δούμε, οι ιατρικές θεωρίες χρησιμοποιήθηκαν από τον John A. Symonds και τον Edward Carpenter για να υποστηρίξουν την ομοφυλοφιλία, θέτοντας έτσι τα θεμέλια του σύγχρονου ομοφυλοφιλικού κινήματος στην Αγγλία.²⁹⁷

3.1 Η ομοφυλοφιλία από τη σκοπιά της ιατρικής

Η ιατρική προσέγγιση της ομοφυλοφιλίας οδήγησε σε μία ιδεολογική μετάβαση, καθώς οι αντιλήψεις που θεωρούσαν τις ομοφυλοφιλικές δραστηριότητες αμαρτία έδιναν σταδιακά τη θέση τους σε εκείνες που τις αντιμετώπιζαν ως συνέπεια κάποιας πάθησης ή ψυχικής ασθένειας. Οι προγενέστερες αντιλήψεις περί αμαρτίας και ανηθικότητας δεν εγκαταλείφθηκαν παντελώς μέσα στον 19ο αιώνα, αλλά συνδέονταν πλέον στενά με τις αναπτυσσόμενες επιστημονικές θεωρίες, ενώ η ανάπτυξη της σεξολογίας κυρίως στα τέλη του αιώνα καλλιέργησε βαθμιαία την αντίληψη της ομοφυλοφιλίας ως γνωρίσματος μίας συγκεκριμένης ομάδας ανθρώπων.²⁹⁸

Οι ιατρικές θεωρίες έγιναν γενικά αποδεκτές καθότι εξέφραζαν τις ευρύτερες πολιτισμικές ανησυχίες της κοινωνίας απέναντι στις ομοφυλοφιλικές συμπεριφορές και προσπάθησαν, τουλάχιστον αρχικά, να επιβεβαιώσουν ήδη παγιωμένες αντιλήψεις. Οι πρώτες προσπάθειες βιολογικής εξήγησης των αποκλινοσών σεξουαλικών συμπεριφορών, στις οποίες ανήκε και η ομοφυλοφιλία, εντάσσονταν στο πλαίσιο της γενικότερης επιστημονικής μελέτης που στόχευε να επιβεβαιώσει την υπάρχουσα κοινωνική αντίληψη. Παράλληλα, στα πρώτα στάδια της, η σεξολογία επιδίωξε να

---

²⁹⁵ George Chauncey Jr., «From Sexual Inversion», *ό.π.*, σ. 114-115 · Jeffrey Weeks, «Ζητήματα Ταυτότητας», στο Κώστας Γιαννακόπουλος (επιμ.), *Σεξουαλικότητα: Θεωρίες και Πολιτικές της Ανθρωπολογίας*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2006, σ. 153-154.

²⁹⁶ Jeffrey Weeks, «Ζητήματα», *ό.π.*, σ. 147.

²⁹⁷ Nicholas C. Edsall, *Towards Stonewall*, *ό.π.*, σ. 100.

²⁹⁸ Jeffrey Weeks, *Sex, Politics and Society*, *ό.π.*, σ. 129.

αιτιολογήσει την κατωτερότητα των γυναικών έναντι των ανδρών επιβεβαιώνοντας τον βιολογικό της χαρακτήρα.²⁹⁹

Μέχρι τα μέσα του 19ου αιώνα, οι ψυχίατροι δεν είχαν ασχοληθεί ιδιαίτερα με τα ζητήματα της σεξουαλικότητας. Καθώς τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα συνδέονταν με απρεπείς συμπεριφορές, οι γιατροί δεν τα είχαν μελετήσει επαρκώς. Το ίδιο ίσχυε και στην περίπτωση της αυτοϊκανοποίησης που αποτέλεσε περισσότερο αντικείμενο των παιδαγωγών και των κομπογιαννιτών παρά των γιατρών, που επιθυμούσαν να διατηρήσουν το κύρος της επιστήμης τους. Γι' αυτό, η σεξουαλικότητα τους ενδιέφερε μόνο ως έκφραση φρενοβλάβειας: ερωτομανίας, νυμφομανίας (για τις γυναίκες), και σατυρίασης (για τους άνδρες), αλλά και στο πλαίσιο της εγκληματολογίας. Τα σεξουαλικά αδικήματα κινούσαν το ενδιαφέρον των επιστημόνων που συνέτασσαν σχετικές πραγματείες, οι οποίες αφορούσαν και περιπτώσεις σοδομίας.³⁰⁰ Ήδη πάντως τον 17ο αιώνα, οι ευρωπαίοι δικαστές καλούσαν ειδικούς ιατροδικαστές ή ψυχιάτρους, ώστε να συμβάλλουν στη διαλεύκανση των υποθέσεων σοδομίας υποδεικνύοντας την ύπαρξη ή μη σημαδιών διείσδυσης.³⁰¹

Η θεωρία ότι αυτές οι σεξουαλικές παρεκκλίσεις υπήρχαν εκ γενετής σε κάποιους ανθρώπους και για αυτό θα έπρεπε να θεωρούνται προβλήματα της ανθρώπινης φύσης αναπτύχθηκε για πρώτη φορά από τον γάλλο ψυχίατρο Claude François Michéa στα μέσα του 19ου αιώνα. Ο τρόπος με τον οποίο ανέλυσε το ζήτημα ο Michéa έθεσε τις βάσεις για την αναγνώριση μίας ξεχωριστής ταυτότητας και για τη βιολογική εξήγηση της συμπεριφοράς των ανδρών που έλκονταν από τους ομόφυλούς τους. Σε αντίθεση με τη θεωρία της σοδομίας που αφορούσε τις σεξουαλικές πρακτικές και τις συνέπειές τους, οι ιατρικές πραγματείες περί ομοφυλοφιλίας που επηρεάστηκαν από τη θέση του Michéa ενδιαφέρονταν για την κατηγοριοποίηση αυτών των συμπεριφορών και για τους παράγοντες που τις προκαλούσαν.³⁰²

Οι έννοιες της παρεκκλίνουσας σεξουαλικής συμπεριφοράς και της σεξουαλικής διαστροφής εντάχθηκαν στο λεξιλόγιο της ιατρικής και της σεξολογίας στα τέλη του 19ου αιώνα ως αποτέλεσμα της προσπάθειας κατηγοριοποίησης των σεξουαλικών

---

²⁹⁹ George Chauncey Jr., «From Sexual Inversion», *ό.π.*, σ. 116-117.

³⁰⁰ Gert Hekma, «“A Female Soul in a Male Body”: Sexual Inversion as Gender Inversion in Nineteenth-Century Sexology», στο Gilbert Herdt (επιμ.), *Third Sex, Third Gender: Beyond Sexual Dimorphism in Culture and History*, Νέα Υόρκη, Zone Books, 1996, σ. 214-215.

³⁰¹ David F. Greenberg, *The Construction*, *ό.π.*, σ. 401.

³⁰² Gert Hekma, «“A Female Soul”», *ό.π.*, σ. 215-216.

συμπεριφορών. Στον κατάλογο των παρεκκλίσεων βρισκόταν και η ομοφυλοφιλία, με τους επιστήμονες να μελετούν αν αποτελούσε συνέπεια βιολογικής ανωμαλίας, επίκτητης ή εγγενούς, ψυχικού τραύματος, ηθικής κατάπτωσης, ή απλά μία προσωπική επιλογή.³⁰³ Αυτό που πρωτίστως απασχολούσε τους ψυχιάτρους ήταν η δομή της προσωπικότητας όσων εκδήλωναν αυτές τις παρεκκλίνουσες σεξουαλικές συμπεριφορές και η θεραπεία τους. Μέσα στη δεκαετία του 1890, είχαν αναπτυχθεί ορισμένες μέθοδοι θεραπείας όπως ο υπνωτισμός, αν και υπήρχαν ακόμη σεξολόγοι που δυσπιστούσαν απέναντι σε αυτές τις πρακτικές της ψυχιατρικής και εξακολούθησαν να αντιμετωπίζουν τις σεξουαλικές διαστροφές ως βιολογικές ανωμαλίες.³⁰⁴ Αυτή η προσπάθεια θεραπείας των ομοφυλόφιλων πιθανόν να σχετίζεται με την έννοια της «πρακτικής συμπόνοιας», που εμφανίστηκε στα μέσα του 19ου αιώνα επηρεασμένη από την ανάπτυξη της ιατρικής και της πειραματικής επιστήμης, και όριζε ότι όποιος κατείχε τη γνώση για να ανακουφίσει τους ανθρώπους θα ήταν ανήθικο να μην τη χρησιμοποιήσει.³⁰⁵

Πριν το 1914, η σεξολογία αναπτύχθηκε μέσα από διαφορετικές οδούς και ακολουθώντας διαφορετικές κατευθύνσεις σε κάθε χώρα. Στη Γαλλία, αναπτύχθηκε στο πλαίσιο της προώθησης της ετεροφυλόφιλης κανονικότητας έναντι των απειλητικών σεξουαλικών παρεκκλίσεων λόγω των χαμηλών ποσοστών γεννήσεων, που απειλούσαν την ευημερία του έθνους. Στον γερμανόφωνο χώρο, η σεξολογία συνδέθηκε με τα ρεφορμιστικά κινήματα τα οποία στόχευαν στην αναθεώρηση ή και στην κατάργηση των νόμων κατά της ομοφυλοφιλίας. Στην Αγγλία, που μας ενδιαφέρει εδώ, η σεξολογία βρέθηκε αρχικά στο περιθώριο των ιατρικών κύκλων.³⁰⁶

Ο ιατρικός λόγος γύρω από το σεξ δεν ήταν ευρέως γνωστός στην Αγγλία, ενώ και η στάση της ιατρικής παρέμενε εχθρική απέναντι στις απόψεις που υποτιμούσαν τη σημασία του ηθικού παράγοντα στο ζήτημα των σεξουαλικών σχέσεων μεταξύ ανδρών. Οι νέες ιατρικές αντιλήψεις επηρέαζαν μόνον όσους μορφωμένους τις αναζητούσαν, και δε φαίνεται να αποτυπώθηκαν στις κρατικές πρακτικές και λειτουργίες μέχρι τον 20ό αιώνα.³⁰⁷ Επιπλέον, η ιατρική εξέταση των κατηγορούμενων

---

³⁰³ Jeffrey Weeks, *The Languages*, ό.π., σ. 129.

³⁰⁴ Chris Waters, «Sexology», στο H. G. Cocks και Matt Cook (επιμ.), *Palgrave Advances*, ό.π., σ. 45.

³⁰⁵ Rob Boddice, *The Science of Sympathy: Morality, Evolution, and Victorian Civilization*, Ουρμπάνα, Σικάγο, Σπρίνγκφιλντ, University of Illinois Press, 2016, σ. 9-11.

³⁰⁶ Chris Waters, «Sexology», ό.π., σ. 45-46.

³⁰⁷ Charles Upchurch, *Before Wilde*, ό.π., σ. 187-188.

για σοδομία δεν υπήρξε μία συνηθισμένη πρακτική, καθώς η δυνατότητα των ιατρών να εξετάσουν τα στοιχεία της σοδομίας θα μπορούσε να μεταφραστεί ως δημόσια παραδοχή της εξάπλωσής της στον αγγλικό χώρο. Ο χειρουργός James Thomas Paul που συνεργαζόταν με τη μητροπολιτική αστυνομία και αυτοβούλως εξέτασε τους παρενδυτικούς Boulton και Park για σοδομία, παρότι του είχε ζητηθεί απλά να επιβεβαιώσει το φύλο των δύο ανδρών, είχε βασιστεί εν μέρει στο έργο του γάλλου ιατρού Tardieu, ο οποίος είχε αναπτύξει μία θεωρία για την αναγνώριση σημαδιών σοδομίας στον πρωκτό των κατηγορούμενων. Η μέθοδός του προκάλεσε την αντίδραση του δικαστηρίου, που αμφισβήτησε έντονα και τελικά απέρριψε τη μαρτυρία του. Αυτή η εξέλιξη πιθανόν αποθάρρυνε τη μελέτη των τεκμηρίων της σοδομίας στην Αγγλία, ενώ μετά από αυτό το περιστατικό δεν παρουσιάστηκαν ξανά ιατρικά στοιχεία σε δίκες σοδομίας.³⁰⁸

Φαίνεται ότι οι ιατρικές πραγματείες της ηπειρωτικής Ευρώπης δεν ήταν ούτε διαδεδομένες ούτε ιδιαίτερα ευπρόσδεκτες, ενώ μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα και η εγχώρια επιστημονική παραγωγή σχετικά με τις σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ ανδρών δε φαίνεται ανάλογη των άλλων ευρωπαϊκών κρατών. Κι αυτό παρότι στην Αγγλία υπήρχαν οι επιστημονικές προϋποθέσεις για τη μελέτη και την κατανόηση αυτού του φαινομένου. Η επιστημονική σκέψη της χώρας είχε λόγου χάρη αναδείξει αμφιλεγόμενα ζητήματα όπως η ανάγκη περιορισμού του πληθυσμού, που είχε θέσει το 1798 ο Μάλθους στο έργο του *Δοκίμιο περί της Αρχής του Πληθυσμού (Essay on the Principle of Population)*. Αν και ο Μάλθους δεν είχε αναφερθεί στις ομοφυλοφιλικές σχέσεις, υποστήριζε γενικά ότι οι μη αναπαραγωγικές σεξουαλικές πρακτικές όπως η αυτοϊκανοποίηση μπορούσαν να χρησιμεύσουν στον έλεγχο των γεννήσεων. Η προβληματική που έθεσε ο Μάλθους απασχόλησε τους Βρετανούς, αλλά δεν οδήγησε σε μία μεγαλύτερη ανοχή απέναντι στις μη αναπαραγωγικές σεξουαλικές επαφές, καθώς η λύση που προωθούνταν ήταν η αποχή και ο αυτοέλεγχος ακόμη και στα πλαίσια του γάμου.³⁰⁹

Αντίστοιχα, *Η καταγωγή του Ανθρώπου και η Βάσει Φύλου Επιλογή (The Descent of Man and Selection in Relation to Sex)*, του Δαρβίνου έθεσε το 1871 τις βάσεις για τη μελέτη της σεξουαλικότητας ως «φυσικού» και όχι παθολογικού φαινομένου.³¹⁰ Η

---

³⁰⁸ Sean Brady, *Masculinity and Male*, ό.π., σ. 132-137.

³⁰⁹ Στο ίδιο, σ. 122-123.

³¹⁰ Στο ίδιο, σ. 123.

θεωρία της εξέλιξης του Δαρβίνου σε συνδυασμό με το γενικότερο κλίμα αμφισβήτησης των θρησκευτικών πεποιθήσεων στην Αγγλία στη διάρκεια του 19ου αιώνα συνέβαλε στην ανάλυση της σεξουαλικότητας έξω από το πλαίσιο της παραδοσιακής ηθικής, ως αντικείμενο της επιστημονικής έρευνας και της κοινωνικής πολιτικής.³¹¹ Παρότι η μελέτη της σεξουαλικότητας, και δε των σεξουαλικών σχέσεων μεταξύ ανδρών, ως «φυσικό» φαινόμενο δεν έγινε αποδεκτή στη Βρετανία μέχρι τον 20ό αιώνα, χρησιμοποιήθηκε από τους σεξολόγους της ηπειρωτικής Ευρώπης στην προσπάθεια τους να υποστηρίξουν την ανωμαλία των θεωρούμενων ως σεξουαλικών παρεκκλίσεων, όπως η ομοφυλοφιλία, και το αντίθετο. Τη δεκαετία του 1870, ο γερμανός νομικός και δημοσιογράφος Karl Ulrichs είχε επηρεαστεί από το έργο του Δαρβίνου και τη θέση του ότι η θηλυπρέπεια και ο ανδρισμός μεταβάλλονται μέσα στον χρόνο ανάλογα με τις ανάγκες επιβίωσης και διαίωσισης των ειδών. Στηριζόμενος σε αυτό, ο Ulrichs και όσοι τον ακολούθησαν υποστήριξαν την αποποινικοποίηση των σεξουαλικών επαφών μεταξύ ανδρών, αφού αυτές αποτελούσαν ένα φυσιολογικό φαινόμενο και μία εγγενή κατάσταση.³¹²

Οι πραγματείες της ηπειρωτικής Ευρώπης που είχαν επηρεαστεί από τις θεωρίες του Δαρβίνου φαίνεται ότι πέρασαν σχεδόν απαρατήρητες και δεν προκάλεσαν συζητήσεις στη Βρετανία, η οποία προκειμένου να διατηρήσει τη σταθερότητα και την κοινωνική της συνοχή αντιτασσόταν ή αδιαφορούσε για τις ιδέες των επιστημόνων της και διατρέφονε την ηθική της ανωτερότητα έναντι των άλλων ευρωπαϊκών χωρών, ακόμη και στο πεδίο της σεξουαλικότητας.³¹³ Η πλειοψηφία των άγγλων γιατρών δυσκολευόταν να ανταπεξέλθει στο πρότυπο ζωής ενός αστού και για αυτό πιθανόν επέλεγε να στηρίζει τις προσπάθειες της πολιτικής εξουσίας να ασκήσει πίεση σε σεξουαλικές συμπεριφορές όπως η ομοφυλοφιλία. Από την άλλη, οι επιφανείς γιατροί της εποχής προσπαθώντας να προσδώσουν μεγαλύτερο κύρος στον κλάδο τους επιθυμούσαν να συνδεθούν με την προώθηση μίας συντηρητικής σεξουαλικότητας.³¹⁴

Ωστόσο, ήδη από το πρώτο μισό του 19ου αιώνα, είχαν εκφραστεί ορισμένες διαφορετικές αντιλήψεις περί ομοφυλοφιλίας στη Βρετανία. Το 1838 ο σκωτσέζος ψυχίατρος Alexander Morison στο έργο του *Η Φυσιολογία των Ψυχικών Διαταραχών*

---

³¹¹ Nicholas C. Edsall, *Towards Stonewall*, ό.π., σ. 101.

³¹² Sean Brady, *Masculinity and Male*, ό.π., σ. 123-124.

³¹³ Στο ίδιο, σ. 124.

³¹⁴ David F. Greenberg, *The Construction*, ό.π., σ. 402-403.

(*The Physiognomy of Mental Diseases*), υποστήριξε ότι οι ομοφυλοφιλικές πρακτικές δεν προέκυπταν πάντοτε από την ανηθικότητα κάποιου, αλλά μπορούσαν να αποτελούν κάποιο είδος διαταραχής. Σύμφωνα με τον ίδιο, αυτός ο «αφύσικος πόθος» ήταν αποτέλεσμα μίας όχι τόσο ασυνήθιστης διαταραχής, η οποία, βάσει της εμπειρίας του, επιβεβαιωνόταν από την ύπαρξη και άλλων ενδείξεων διαταραχής, που συνυπήρχαν με αυτή την «αφύσικη ροπή».³¹⁵

Βέβαια, η μελέτη αυτή δεν οδήγησε σε μια διαφορετική προσέγγιση των ομοφυλοφιλικών πρακτικών. Η άποψη, ότι η υπέρ του δέοντος σεξουαλική επαφή με γυναίκες προκαλούσε μία φυσική εξουθένωση στους άνδρες και την επιθυμία πειραματισμού με άλλα σεξουαλικά αντικείμενα, ώστε να ικανοποιηθεί η ερωτική επιθυμία, εμφανιζόταν συχνά στις ιατρικές πραγματείες της εποχής.³¹⁶ Γενικότερα, μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα, στον ιατρικό λόγο επικρατούσε ακόμη η θεωρία του William Acton, ο οποίος τη δεκαετία του 1860 είχε υποστηρίξει ότι οι ομοφυλοφιλικές πρακτικές συνεπάγονταν την έλλειψη αυτοελέγχου όσων τις εφάρμοζαν και επηρέαζαν σημαντικά την υγεία των ανθρώπων. Παράλληλα, υπήρχαν και κάποιοι υποστηρικτές των θεωριών που προέρχονταν από την ηπειρωτική Ευρώπη, αλλά δίσταζαν να τις αναλύσουν εκτενώς.³¹⁷

Τα βρετανικά επιστημονικά περιοδικά όπως το *Journal of Mental Science (JMS)*, το *The Lancet* και το *British Medical Journal* αναφέρονταν στις ευρωπαϊκές γραμματείες στις αρχές της δεκαετίας του 1880. Παρόλα αυτά, η μετάφραση του περίφημου έργου του γερμανού ψυχιάτρου Richard von Krafft-Ebing, *Psychopathia Sexualis* (1886), κυκλοφόρησε μόλις οχτώ χρόνια μετά την πρώτη έκδοση του, συνοδευόμενη από μία πολυσέλιδη μελέτη πάνω στα «αντίστροφα σεξουαλικά ένστικτα», και έτυχε χλιαρής υποδοχής από τον ιατρικό τύπο. Σύμφωνα με τον Cook, η χρήση λατινικών όρων στο έργο βοήθησε στην καλύτερη αντιμετώπισή του από τους ιατρικούς κύκλους, αν και το *JMS* θα προτιμούσε μία έκδοση εξ ολοκλήρου στα λατινικά, ώστε να περιοριστεί ακόμη περισσότερο το κοινό στο οποίο απευθυνόταν το έργο.³¹⁸

---

³¹⁵ H. G. Cocks, «Trials of character», ό.π., σ. 40. Αναφέρεται στο Sir Alexander Morison, *The Physiognomy of Mental Diseases*, Λονδίνο, 1838.

³¹⁶ Charles Upchurch, *Before Wilde*, ό.π., σ. 191.

³¹⁷ Στο ίδιο, σ. 195.

³¹⁸ Matt Cook, *London and the Culture*, ό.π., σ. 76-77.

Παράλληλα, οι θέσεις του Krafft-Ebing δε διέφεραν εντελώς από τις αντιλήψεις που επικρατούσαν στην Αγγλία. Ο ίδιος παρουσίαζε την ομοφυλοφιλία ως απώλεια της αρρενωπότητας, συνδέοντας την έτσι με τη θηλυπρέπεια³¹⁹, και θεωρούσε, όπως και πολλοί Άγγλοι, ότι η επιθυμία σεξουαλικής συνεύρεσης με άτομα του ίδιου φύλου ήταν αποτέλεσμα της χρόνιας έλλειψης αυτοελέγχου αυτών των ανδρών. Αυτό που πιθανόν παραξένευε περισσότερο τους Άγγλους αναγνώστες του ήταν η θεωρία του για τους εκ γενετής «ανεστραμμένους» άνδρες (sexual inverts), μία από τις κατηγορίες που είχε συνθέσει ο Krafft-Ebing βάσει των περιπτώσεων που είχε μελετήσει.³²⁰

Λίγο νωρίτερα, το 1871 το *JMS* είχε δημοσιεύσει ένα άρθρο για τη γερμανική ιατρο-ψυχολογική γραμματεία, στο οποίο αναφερόταν το έργο του γερμανού ψυχιάτρου Karl Westphal, *Die Konträre Sexualempfindung* (1869). Το έργο αυτό ήταν το πρώτο που όριζε την «αναστροφή του φύλου» ως ψυχική πάθηση και συνέβαλε καταλυτικά στη σταδιακή ιατρικοποίηση της ομοφυλοφιλίας από τον κλάδο της ψυχιατρικής. Αν και το περιοδικό δεν προχώρησε σε μία εκτενή επισκόπηση του έργου, παρουσίασε μία εκ των περιπτώσεων που εξέταζε ο Westphal για έναν άνδρα, ο οποίος προτιμούσε να ντύνεται με γυναικεία ενδύματα, και αναγνώριζε την ανωτερότητα των γερμανών ψυχιάτρων έναντι των Άγγλων στη μελέτη των νευρασθενειών και των ψυχικών νόσων. Είναι σημαντικό ότι αυτό το άρθρο εμφανίστηκε σε μία περίοδο κατά την οποία στην Αγγλία το ζήτημα της παρενδυσίας βρισκόταν στο προσκήνιο λόγω της δίκης των Boulton και Park.³²¹

Η κριτική που ασκούσε το *JMS* στις πραγματείες των σεξολόγων της ηπειρωτικής Ευρώπης ήταν συχνά πρόχειρη και σε ορισμένες περιπτώσεις ανακριβής, ενώ τα άρθρα σχετικά με τις ευρωπαϊκές μελέτες της «αναστροφής του φύλου» που δημοσιεύονταν περιστασιακά δεν ανέφεραν ξεκάθαρα ότι το θέμα εξέτασης αυτών ήταν οι σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ ανδρών. Ωστόσο, το περιοδικό έδινε τη δυνατότητα στους

---

³¹⁹ Barry Reay, «Writing the Modern», *ό.π.*, σ. 228.

³²⁰ Ο Krafft-Ebing κατέληξε σε τέσσερις κατηγορίες της εγγενούς «αναστροφής του φύλου» συγκεντρώνοντας στοιχεία από τις περιπτώσεις ανθρώπων από όλη την Ευρώπη που είχαν επικοινωνήσει μαζί του μετά την πρώτη έκδοση του έργου του. Ενδεικτικό της περιορισμένης κυκλοφορίας των ιατρικών πραγματειών της ηπειρωτικής Ευρώπης στη Βρετανία είναι ότι καμία από τις περιπτώσεις που μελέτησε δεν προερχόταν από τη χώρα. Charles Upchurch, *Before Wilde*, *ό.π.*, σ. 195-196. Για την έννοια της «αναστροφής του φύλου» βλ. κεφάλαιο 2.2.

³²¹ Sean Brady, *Masculinity and Male*, *ό.π.*, σ. 130-131.

ειδικούς της χώρας να ενημερωθούν για τις ιατρικές εξελίξεις στην Ευρώπη, ακόμη και αν τελικά αυτές οι ιδέες δεν αναπτύχθηκαν σε τόσο μεγάλο βαθμό στη Βρετανία.³²²

Εντούτοις, η μεθοδολογία και οι θεωρίες κυρίως των γερμανών ψυχιάτρων επηρέασαν την επιστημονική σκέψη της Αγγλίας και σημαντικές προσωπικότητες προσπάθησαν να αναλύσουν το ζήτημα των ομοφυλοφιλικών σχέσεων είτε μέσω της ιατρικής τους ιδιότητας είτε χρησιμοποιώντας τις ευρωπαϊκές μελέτες για να κατανοήσουν τον ίδιο τους τον εαυτό και να μεταβάλλουν τις κυρίαρχες κοινωνικές αντιλήψεις σχετικά με την ομοφυλοφιλία. Ο Symonds, ο Carpenter και ο Ουάιλντ, και οι τρεις ομοφυλόφιλοι διανοητές και λογοτέχνες, είχαν ενδιαφερθεί για τις θεωρίες της σεξολογίας σχετικά με τη βιολογική προέλευση της ομοφυλοφιλίας.³²³ Όταν ο τελευταίος καταδικάστηκε για «προσβολή της δημοσίας αιδούς» το 1895, παρότι στη δίκη του κανένας ειδικός δεν είχε προτείνει κάποια θεραπεία για την κατάσταση του, ο ίδιος απευθυνόμενος στο Υπουργείο Εσωτερικών από τη φυλακή ζητούσε να απελευθερωθεί ώστε να τεθεί στη φροντίδα των ιατρών,³²⁴ γεγονός που αποδεικνύει πως είχε, έστω και περιορισμένη, γνώση των σύγχρονων θεωριών της σεξολογίας.

Σε αντίθεση με τους άλλους δύο άνδρες, ο Ουάιλντ χρησιμοποίησε αυτές τις θεωρίες ενδεχομένως στρατηγικά, για να βελτιώσει τη θέση του μετά την καταδίκη και τη φυλάκισή του χωρίς να συμβάλει συγγραφικά στη διάδοσή τους. Ο John Addington Symonds και ο Edward Carpenter ήταν γόνοι της αστικής τάξης με κλασικές σπουδές στην Οξφόρδη και στο Κέμπριτζ αντίστοιχα. Και οι δύο είχαν αντιληφθεί από νωρίς τις διαφορετικές σεξουαλικές τους προτιμήσεις, τις οποίες δυσκολεύονταν να αποδεχθούν.³²⁵ Η αστική τους καταγωγή πιθανότατα τους επέτρεπε να ταξιδεύουν και να έχουν ευκολότερη πρόσβαση στις πραγματείες της ηπειρωτικής Ευρώπης, τις οποίες συμπεριέλαβαν στα δικά τους έργα που στόχευαν στην αλλαγή των αντιλήψεων της αγγλικής κοινωνίας γύρω από τις ομοφυλοφιλικές σχέσεις. Η επαφή του Symonds με αυτές τις πραγματείες μπορεί να οφείλεται και στο γεγονός ότι ο πατέρας του υπήρξε διακεκριμένος γιατρός, αν και δε φαίνεται ο ίδιος να είχε προσπαθήσει να ερμηνεύσει

---

³²² Sean Brady, *Masculinity and Male*, ό.π., σ. 137.

³²³ Jeffrey Weeks, *Sex, Politics and Society*, ό.π., σ. 130.

³²⁴ Chris Waters, «Sexology», ό.π., σ. 58.

³²⁵ Nicholas C. Edsall, *Towards Stonewall*, ό.π., σ. 101-102. Σε αντίθεση με τον Symonds, ο Carpenter προσδιοριζόταν ως «ουράνιος», ενώ από τη δεκαετία του 1890 μέχρι και το τέλος της ζωής του έζησε με τον σύντροφό του George Merrill στο χωριό Millthorpe του Derbyshire, στη βόρεια Αγγλία. Helen Smith, *Masculinity, Class*, ό.π., σ. 73-75.

τη σεξουαλικότητα του γιού του με βάση τις σχετικές επιστημονικές μελέτες της ηπειρωτικής Ευρώπης.³²⁶

Ο Symonds είχε αποσυρθεί στην Ελβετία μαζί με την οικογένειά του από τη δεκαετία του 1870, καθώς το περιβάλλον εκεί ήταν πιο ανεκτικό απέναντι στις ομοφυλοφιλικές σχέσεις. Ο γάμος του με μία γυναίκα, που γνώριζε τις προτιμήσεις του, λειτουργούσε σαν ασπίδα για το κύρος και τον ανδρισμό του Symonds στην Αγγλία, ενώ εκείνος εξακολουθούσε να διατηρεί στενές σχέσεις με άλλους άνδρες. Εκείνη την εποχή συνέγραψε το *Ένα Πρόβλημα στα Ελληνικά Ήθη*, το οποίο εξέδωσε ιδιωτικά σε περιορισμένα αντίτυπα το 1883 και όπου ανέλυε το ζήτημα της παιδεραστίας στην αρχαία Ελλάδα.³²⁷ Το σημαντικότερο έργο του, ωστόσο, υπήρξε το *Ένα Πρόβλημα στα Σύγχρονα Ήθη (A Problem in Modern Ethics)*, που αποτέλεσε την πρώτη ολοκληρωμένη κριτική ανάλυση των θεωριών της ηπειρωτικής Ευρώπης και αναφερόταν σε έργα όπως αυτά του Ulrichs, του Krafft-Ebing και του Paul Moreau, οι οποίοι πρωτοστατούσαν στην ανάπτυξη της σεξολογίας.³²⁸

Σε αυτό το τελευταίο έργο, που ξεκίνησε να γράφει το 1889,³²⁹ ο Symonds προσπάθησε μεταξύ άλλων να καταρρίψει τα επιχειρήματα στα οποία στηριζόταν η άποψη ότι η ομοφυλοφιλία αποτελεί ποινικό αδίκημα. Επεσήμαινε ότι, ενώ η επιστήμη είχε αποδείξει ότι τις περισσότερες φορές οι ομοφυλοφιλικές προτιμήσεις εκδηλώνονται από την παιδική ηλικία των ανθρώπων και δύσκολα μπορούν να αλλάξουν, η αγγλική νομοθεσία βασιζόταν ακόμη στη λάθος αντίληψη ότι αυτές οι «αφύσικες» επιθυμίες είναι απαρέγκλιτα εκούσιες και συνέπεια της λαγνείας των ανθρώπων. Επομένως, θεωρούσε αδικαιολόγητη την τιμωρία και τη δυσφήμιση των ανδρών με ομοφυλοφιλικές προτιμήσεις, εφόσον είχε αποδειχθεί ότι αυτές είναι εγγενείς, φυσιολογικές και σε μεγάλο βαθμό μη αναστρέψιμες.³³⁰

Παρότι ο ίδιος χρησιμοποίησε τις ιατρικές θεωρίες της ηπειρωτικής Ευρώπης για να ασκήσει κριτική στον τρόπο αντιμετώπισης των ομοφυλοφιλικών πρακτικών από το αγγλικό νομικό σύστημα, αμφέβαλλε ότι η «αναστροφή του φύλου» οφειλόταν σε κάποια ασθένεια. Υποστήριζε ότι οι γιατροί έτειναν να αντιμετωπίζουν την

---

³²⁶ Sean Brady, *Masculinity and Male*, ό.π., σ. 169.

³²⁷ Στο ίδιο, σ. 173-177.

³²⁸ Στο ίδιο, σ. 187-188.

³²⁹ Nicholas C. Edsall, *Towards Stonewall*, ό.π., σ. 105.

³³⁰ Symonds John Addington, *A problem in modern ethics*, Λονδίνο, 1896, σ. 131-135.

«αναστροφή» ως αφύσικη και «νοσηρή» ιδιαιτερότητα του σύγχρονου πολιτισμού, ενώ εκείνος κατέληγε ότι ήταν «μία διαχρονική παρόρμηση του ανθρώπου», είτε εγγενής είτε επίκτητη, που στην πλειονότητα των περιπτώσεων δε συνδεόταν με κάποια διαταραγμένη ψυχοσύνθεση.³³¹ Για τον ίδιο, τα νευρολογικά προβλήματα των «ανεστραμμένων» ανδρών δεν προέρχονταν από την ιδιαίτερη σεξουαλική τους φύση, αλλά από την κυρίαρχη λανθασμένη θεώρηση της «αναστροφής του φύλου», τη νομοθεσία κατά των ομοφυλοφιλικών πρακτικών και τις υπάρχουσες κοινωνικές αντιλήψεις, που περιόριζαν την ελεύθερη έκφραση των συναισθημάτων αυτών των ανδρών.³³²

Η επαφή του Symonds με τα έργα της σεξολογίας της ηπειρωτικής Ευρώπης του έδωσε την ιδέα να συλλέξει και ο ίδιος περιπτώσεις-παραδείγματα «αναστροφής του φύλου», όπως είχε κάνει ο Krafft-Ebing. Στόχος του ήταν να αποδείξει ότι αυτό το σεξουαλικό ένστικτο ήταν μεν σπάνιο, αλλά φυσιολογικό στον άνθρωπο. Γνωρίζοντας, όμως, ότι η δική του ιστορικο-πολιτισμική προσέγγιση δε θα αντιμετωπιζόταν με την απαιτούμενη σοβαρότητα,³³³ και ότι λόγω της σεξουαλικότητάς του δε θα μπορούσε να είναι απόλυτα αντικειμενικός, αποφάσισε να συνεργαστεί συγγραφικά με μία πιο εξειδικευμένη και ουδέτερη φωνή, τον γιατρό Havelock Ellis, με τον οποίο ήρθε σε επαφή το 1892.³³⁴

Ο Ellis υπήρξε πρωτοπόρος στην ανάπτυξη της σεξολογίας στην Αγγλία, καθώς από το 1890 έγραφε σχετικά άρθρα στο *Journal of Mental Science* και διατήρησε τις σχέσεις του με το περιοδικό μέχρι και τον θάνατό του, δημοσιεύοντας κριτικές έργων σεξολογίας.³³⁵ Η πίστη του στην επιστημονική έρευνα, τον λογικό κοινωνικό προγραμματισμό και τις προσωπικές ελευθερίες τον έκανε γρήγορα αποδεκτό στους περισσότερους πρωτοποριακούς κύκλους διανοούμενων του Λονδίνου και γνωστό στους αριστερούς διανοούμενους της νέας γενιάς. Έτσι, μέσα από μία ρεφορμιστική ομάδα, την Αδελφότητα της Νέας Ζωής (Fellowship of the New Life), γνώρισε τον Carpenter. Οι απόψεις του Carpenter και των φίλων του, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι η σύζυγός του Edith Lees ήταν ομοφυλόφιλη προκάλεσαν το ενδιαφέρον του Ellis,

---

³³¹ Symonds John Addington, *A problem*, ό.π., σ. 51-52.

³³² Στο ίδιο, σ. 73.

³³³ Sean Brady, *Masculinity and Male*, ό.π., σ. 191.

³³⁴ Nicholas C. Edsall, *Towards Stonewall*, ό.π., σ. 106.

³³⁵ Sean Brady, *Masculinity and Male*, ό.π., σ. 139.

που έχοντας διαβάσει τα έργα του Symonds επικοινωνήσε μαζί του ώστε να συνεργαστούν σε μία μελέτη της «αναστροφής του φύλου», ακόμη και αν οι απόψεις τους διέφεραν.³³⁶

Μέσα από την αλληλογραφία των δύο ανδρών, φαίνεται αυτή η διαφορά των απόψεων τους ως προς το ζήτημα της παθολογικής φύσης της «αναστροφής». Μέσα από μία επιστολή του Symonds προς τον Ellis την 1η Δεκεμβρίου του 1892, φαίνεται πως οι δυο τους συμφωνούσαν ότι το θέμα της μελέτης τους ήταν «‘ως επί το πλείστον μία σπουδή πάνω στην ψυχολογική ανωμαλία’». Αντίθετα, στο σημαντικό ζήτημα της νοσηρότητας του φαινομένου δεν υπήρχε ταύτιση των απόψεων τους, καθώς ο Symonds αντιλαμβανόταν ότι ο Ellis ενέμενε στη νευρολογική ή ψυχοπαθολογική εξήγηση της «αναστροφής».³³⁷ Αυτή την ανησυχία του την εξέφραζε και σε μία επιστολή του προς τον Carpenter κάποιες μέρες αργότερα, γράφοντας: «Συμφωνούμε αρκετά σε βασικά σημεία. Η μόνη διαφορά είναι ότι εκείνος (εννοώντας ο Ellis), τείνει υπερβολικά να εμμένει στη νευροπαθολογική θεωρία. Αλλά θα το μειώσω αυτό στο ελάχιστο».³³⁸

Μέσα από την εξέταση των περιπτώσεων που συνέλεξαν ο Ellis και ο Symonds για το έργο τους *Αναστροφή του Φύλου* κατέληξαν ότι η πιο συνηθισμένη μορφή ήταν αυτή της εγγενούς «αναστροφής», ενώ η περίπτωση της επίκτητης «αναστροφής» αποδεικνυόταν εξαιρετικά σπάνια, και συνέβαινε μόνο σε άνδρες μεγάλης ηλικίας με φθίνουσες σεξουαλικές δυνατότητες, αλλά και σε ελάχιστους νεαρούς, οι οποίοι είχαν διαφθαρεί από τη σεξουαλική λαγνεία τους.³³⁹ Με αυτόν τον τρόπο, απομακρύνονταν από τις παλαιότερες αγγλικές αντιλήψεις γύρω από το σεξ, καθώς δε συνέδεαν τις ιδέες περί ηθικού χαρακτήρα και εγκράτειας του 19ου αιώνα με το γεγονός ότι κάποιος μπορούσε να έλκεται από τους ομόφυλους του και να είναι υγιής. Επιπλέον, σε αντίθεση με τον Krafft-Ebing, θεωρούσαν υγιείς ακόμη και τους «ανεστραμμένους» που προέβαιναν σε διάφορες σεξουαλικές πρακτικές πέρα των απλών αγγιγμάτων, υποστηρίζοντας ότι: «Ο ακριβής τρόπος με τον οποίο ένας ανεστραμμένος βρίσκει ικανοποίηση συνήθως είναι σημαντικός από ιατρονομικής απόψεως, αλλά από τη

---

³³⁶ Nicholas C. Edsall, *Towards Stonewall*, ό.π., σ. 106-107.

³³⁷ Chris White, *Nineteenth-Century Writings*, ό.π., σ. 90-91.

³³⁸ Στο ίδιο, σ. 93.

³³⁹ Ellis Havelock και John Addington Symonds, *Sexual inversion*, ό.π., σ. 40-41.

σκοπία της ψυχολογίας είναι μικρής σημασίας»,³⁴⁰ και θεωρούσαν ότι οι διαφορετικές σεξουαλικές πρακτικές δεν είχαν ιδιαίτερο ρόλο στο φαινόμενο της «αναστροφής». Η αυτοϊκανοποίηση μπορούσε μεν να αποδυναμώσει το σεξουαλικό ένστικτό των ανδρών, αλλά σύμφωνα με τους ίδιους ούτε αυτή ούτε κάποια αποπλάνηση ή σεξουαλική επαφή με άλλους άνδρες μπορούσε να προκαλέσει την «αναστροφή του φύλου», εφόσον «ο σπόρος της επιρροής μπορεί να αναπτυχθεί μόνο όταν βρεθεί σε κατάλληλο έδαφος».³⁴¹

Οι όροι «αναστροφή του φύλου» και «ομοφυλοφιλία» συνυπάρχουν στο έργο του Ellis και του Symonds, αν και, όπως είδαμε, ο Ellis δήλωνε σαφώς την προτίμησή του προς τον πρώτο, τον οποίο στην εισαγωγή του έργου ορίζει ως «το σεξουαλικό ένστικτο στραμμένο προς άτομα του ίδιου φύλου λόγω εγγενούς βιολογικής ανωμαλίας».³⁴² Με βάση τον παραπάνω ορισμό, φαίνεται ότι αυτό που ουσιαστικά επιδίωξε να μελετήσει ο Ellis ήταν η «αναστροφή του σεξουαλικού ενστίκτου», και όχι του φύλου. Έτσι, απομακρυνόταν από τις παλαιότερες θεωρίες της «αναστροφής», οι οποίες συνέδεαν την επιλογή του σεξουαλικού αντικείμενου με τη γενικότερη συμμόρφωση στα έμφυλα πρότυπα, που επέβαλλε η εκάστοτε κοινωνία. Επομένως, το έργο του Ellis και του Symonds προωθούσε από πολλές απόψεις μία νέα αντίληψη για την ομοφυλοφιλία, παρότι εξακολουθούσε να την αντιμετωπίζει ως μία παρέκκλιση από αυτό που θεωρείται κανονικότητα.

Προτού ολοκληρωθεί η μελέτη τους για την «αναστροφή του φύλου», ο Symonds πέθανε στα 53 του χρόνια εξαιτίας της επιβαρυνμένης υγείας του. Ο Carpenter, ο οποίος διατηρώντας επαφές τόσο με τον Symonds όσο και με τον Ellis γνώριζε το έργο τους, προσπάθησε να συμβάλει ως ένα βαθμό στα τελευταία στάδια του. Έτσι, ο Ellis ολοκλήρωσε το έργο απαλλαγμένος ενδεχομένως από την επιμονή του Symonds να καταδείξει τα λάθη των ιατρικών θεωριών και να αποδείξει ότι η «αναστροφή του φύλου» ήταν μία εγγενής, φυσιολογική και μη παθολογική κατάσταση. Διατηρώντας το κύρος και την αντικειμενικότητά του,³⁴³ ο Ellis στήριξε τη μη παθολογική εξήγηση της «αναστροφής» και παρουσίασε την ομοφυλοφιλία με ευνοϊκή διάθεση, αν και το έργο των δύο ανδρών δεν επέφερε κάποια αλλαγή στις επίσημες αντιλήψεις της

---

³⁴⁰ Ellis Havelock και John Addington Symonds, *Sexual inversion*, ό.π., σ. 117.

³⁴¹ Στο ίδιο, σ. 109-110, 114-115.

³⁴² Στο ίδιο, σ. 1.

³⁴³ Nicholas C. Edsall, *Towards Stonewall*, ό.π., σ. 107-108.

Αγγλίας. Εξάλλου, ο ίδιος ο Ellis δεν είχε αποτινάξει εντελώς τις δικές τους συντηρητικές απόψεις, καθώς υποστήριζε ότι η κοινωνία δικαιούνταν να λάβει μέτρα ώστε η ομοφυλοφιλία να μην αποκτάται εξαιτίας της εξαχρείωσης των ανδρών, και ότι μόνο οι εκ γενετής «ανεστραμμένοι» μπορούσαν να αντιμετωπίζονται με ανοχή.³⁴⁴

Το 1895 ο εκδοτικός οίκος Williams and Norgate δε δέχθηκε να εκδώσει την *Αναστροφή του Φύλου*. Ο Ellis πιθανόν είχε επιλέξει να απευθυνθεί πρώτα στον συγκεκριμένο οίκο λόγω της φήμης του στις εκδόσεις επιστημονικών έργων, αλλά ο Daniel Hack Tuke ο διορθωτής του οίκου απέρριψε τη μελέτη, παρότι γνώριζε και εκτιμούσε τον Ellis. Ο Tuke υπήρξε ο ίδιος γιατρός και εκδότης του περιοδικού *Journal of Mental Science*, με το οποίο συνεργαζόταν ο Ellis. Η ενασχόληση του τελευταίου με την έρευνα των σεξουαλικών επαφών μεταξύ ανδρών μετά το 1892, προκάλεσε μία αντιπαράθεση ανάμεσα στους δύο άνδρες. Η στάση του Tuke προκαλεί ενδιαφέρον, καθότι το περιοδικό του ήταν από τα πρώτα που αναφέρθηκαν στις ευρωπαϊκές μελέτες της σεξολογίας. Δικαιολογώντας την άρνησή του στον Ellis, ο Tuke εξέφραζε τους φόβους του πως το έργο θα διαβαζόταν και εκτός των επιστημονικών κύκλων, «μολύνοντας» έτσι το ευρύτερο κοινό. Επομένως, ο Tuke εξέφραζε έντονους ενδοιασμούς για τις συνέπειες της δημοσίευσης τέτοιων μελετών στην Αγγλία,³⁴⁵ που πιθανόν πήγαζαν και από τον φόβο της δίωξης βάσει των νόμων περί χυδαιολογίας (obscenity laws).³⁴⁶ Σε επιστολή του προς τον Ellis ο Symonds είχε προβλέψει τις δυσκολίες:

Μία μεγάλη δυσκολία που προβλέπω, είναι ότι δε νομίζω πως θα είναι εφικτό να καλύψουμε το γεγονός ότι συχνά η σεξουαλική ανωμαλία (όπως στην αρχαία Ελλάδα) είναι περισσότερο ζήτημα προτίμησης παρά μίας σταθερής οργανικής ή παθολογικής προδιάθεσης. Αυτό μπορεί να καταστήσει τον συλλογισμό περίπλοκο για τους νομοθέτες. Αν καταφέρουμε να φτιάξουμε αυτό το έργο μαζί [...] νομίζω ότι πρέπει να εκδοθεί από κάποιον από τους εκδότες ιατρικών έργων. Αλλά γι' αυτό δεν είμαι σίγουρος, μιας και κανείς θα ήθελε το θέμα να γίνει γνωστό στους απλούς ανθρώπους.³⁴⁷

Αυτή η πρόθεση που εκφράζει ο Symonds στο τέλος της επιστολής είναι ακριβώς αυτό που προσπαθούσαν να αποτρέψουν οι αρχές της Αγγλίας.

---

³⁴⁴ David F. Greenberg, *The Construction*, ό.π., σ. 411.

³⁴⁵ Sean Brady, *Masculinity and Male*, ό.π., σ. 139-140.

³⁴⁶ Charles Upchurch, *Before Wilde*, ό.π., σ. 202-203.

³⁴⁷ Chris White, *Nineteenth-Century Writings*, ό.π., σ. 92.

Τελικά, η *Αναστροφή του Φύλου* εκδόθηκε για πρώτη φορά το 1895 στη Γερμανία,³⁴⁸ γεγονός που ο Ellis θεωρούσε ότι θα άνοιγε τον δρόμο για την έκδοση του έργου και στην Αγγλία. Συνεχίζοντας τις προσπάθειες, το 1897 ο Ellis ήρθε σε επαφή με ένα νέο εκδοτικό οίκο, τον Watford University Press, που επιθυμούσε να συνδεθεί με την έκδοση ακαδημαϊκών έργων μικρής απήχησης και έτσι ήταν πρόθυμος να εκδώσει την *Αναστροφή του Φύλου*. Στις αρχές του 1898, κυκλοφόρησε μία αναθεωρημένη αγγλική έκδοση του έργου χωρίς όμως τα γραπτά και το όνομα του Symonds, αφού η σύζυγος του τελευταίου προσπαθώντας να διαφυλάξει την υστεροφημία του, αλλά και το κύρος της οικογένειάς τους δεν επέτρεψε τη χρήση του ονόματος και του έργου του συζύγου της, ζητώντας την απόσυρση της πρώτης αγγλικής έκδοσης του έργου.³⁴⁹

Η κυκλοφορία της δεύτερης αναθεωρημένης αγγλικής έκδοσης δεν ήταν απρόσκοπτη, καθώς ένας πωλητής του οίκου, ο George Bedborough συνελήφθη, αφότου εν αγνοία του είχε πουλήσει ένα αντίτυπο στον επιθεωρητή της Scotland Yard, John Sweeney. Ο Bedborough ήταν μεταξύ άλλων συντάκτης του ριζοσπαστικού περιοδικού *The Adult*, το οποίο εξέδιδε ο εκδοτικός οίκος Watford University Press, αλλά και μέλος της Λίγκας για τη Νομιμοποίηση (Legitimation League), που στήριζε τα νόμιμα δικαιώματα των νόθων παιδιών και από το 1898 προωθούσε τον «ελεύθερο έρωτα». Η δράση τόσο της λίγκας όσο και του εκδοτικού οίκου έθεταν την κοινωνία σε κίνδυνο, σύμφωνα με τις αστυνομικές αρχές. Επομένως, το έργο του Ellis δε θεωρήθηκε μία αξιόλογη επιστημονική μελέτη, ακριβώς επειδή είχε εκδοθεί από τον συγκεκριμένο εκδοτικό οίκο.³⁵⁰

Η περιπέτεια του Bedborough σηματοδότησε μία αλλαγή στο περιοδικό *The Adult*, που πλέον έκανε αναφορές στις σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ ανδρών, και αύξησε τη αναγνωσιμότητά του, καθώς το ζήτημα είχε κεντρίσει το ενδιαφέρον της κοινής γνώμης. Το περιοδικό διεξήγε μία εκστρατεία υποστήριξης του Bedborough και της έκδοσης της *Αναστροφής του Φύλου* συγκεντρώνοντας δωρεές για τα έξοδα της δίκης του Bedborough και φιλοξενώντας αναφορές υπέρ του έργου του Ellis. Ωστόσο, φαίνεται ότι η υπεράσπιση του έργου πήγαζε περισσότερο από τις γενικότερες αρχές υπέρ της ελευθερίας της έκφρασης και της επιστημονικής έρευνας και όχι τόσο από το

---

³⁴⁸ Charles Upchurch, *Before Wilde*, ό.π., σ. 203.

³⁴⁹ Sean Brady, *Masculinity and Male*, ό.π., σ. 140-141.

³⁵⁰ Στο ίδιο, σ. 141-143.

ίδιο το περιεχόμενο του βιβλίου. Είναι χαρακτηριστικό ότι το περιοδικό, όπως και πολλοί σχολιαστές του υποστήριζαν τη μελέτη του Ellis, νομίζοντας ότι πρότεινε θεραπεία για την εξάλειψη των σεξουαλικών επαφών μεταξύ ανδρών, ενώ ο ίδιος έθεσε ζήτημα θεραπείας μόλις το 1936 στο έργο του *Μελέτες της Ψυχολογίας του Σεξ (Studies in the Psychology of Sex)*. Είναι φανερό ότι πολλοί είτε δεν είχαν διαβάσει είτε δεν είχαν κατανοήσει πλήρως το περιεχόμενο του έργου.³⁵¹

Από τα παραπάνω, γίνεται εμφανές ότι ακόμη και κάποιοι από τους υποστηρικτές μίας πιο ελεύθερης σεξουαλικότητας αντιλαμβάνονταν την ομοφυλοφιλία ως ένα φαινόμενο που χρήζει θεραπείας, ώστε να μην υφίσταται πλέον ως κοινωνικό πρόβλημα. Παράλληλα, πολλοί από τους ίδιους τους άνδρες ομοφυλόφιλους πίστευαν ότι μπορούσαν να θεραπευτούν από αυτή την «ασθένεια», παρότι η θεωρία που όριζε την ομοφυλοφιλία ως ασθένεια δεν είχε ευρεία κοινωνική απήχηση μέχρι τον 20ό αιώνα.³⁵²

Από τη δεκαετία του 1860, η ανδρική πορνεία είχε εξίσου καταστεί πεδίο της επιστημονικής μελέτης, και παρότι οι θεωρίες για την ανδρική πορνεία συχνά συνδέονταν με την ομοφυλοφιλία, οι ιατρικές πραγματείες την προσέγγιζαν ως διακριτό φαινόμενο. Το ζήτημα της ανδρικής πορνείας προβλημάτιζε τους ειδικούς καθώς δεν ήταν εύκολο να διακριθούν οι άνδρες που συνευρίσκονταν ερωτικά με ομόφυλους τους αποκλειστικά και μόνο για να κερδίσουν χρήματα από εκείνους που ήταν όντως ομοφυλόφιλοι. Για αυτό, οι σεξολόγοι διέκριναν την αποκλίνουσα σεξουαλική συμπεριφορά που οφειλόταν στην εγγενή «αναστροφή του φύλου», από την «ανήθικη διαστροφή» της ανδρικής πορνείας.³⁵³ Ουσιαστικά, η διαφορά «ανεστραμμένων» και «διεστραμμένων» βασιζόταν στο αν η ομοφυλοφιλία ήταν εγγενής, και άρα δεν ευθυνόταν το ίδιο το άτομο γι' αυτήν, ή είχε αποκτηθεί εκ των υστέρων.³⁵⁴

Αυτός ο διαχωρισμός είχε και έναν ταξικό χαρακτήρα, καθώς οι αστοί σεξολόγοι ζητούσαν κοινωνική και νομική επιείκεια για αυτούς που θεωρούσαν πραγματικά ομοφυλόφιλους, εννοώντας έμμεσα τους «ανεστραμμένους» αστούς άνδρες, αλλά την

---

³⁵¹ Sean Brady, *Masculinity and Male*, ό.π., σ. 144-146.

³⁵² Η θεωρία της ασθενείας μπορεί να αποτελούσε και μία καλή εξήγηση στις περιπτώσεις που κάποιοι διώκονταν για ομοφυλοφιλικές πρακτικές. Jeffrey Weeks, *Sex, Politics*, ό.π., σ. 130.

³⁵³ Nicola J. Smith, *Capitalism's Sexual*, ό.π., σ. 72.

³⁵⁴ Jeffrey Weeks, *Making Sexual History*, Κέμπριτζ, Polity Press, 2000, σ. 30.

παραδειγματική τιμωρία και την ηθική αναμόρφωση εκείνων που είχαν σεξουαλικές επαφές με ομόφυλούς τους για να κερδίσουν χρήματα, οι οποίοι κατά βάση ανήκαν στην εργατική τάξη.³⁵⁵ Στα τέλη του 19ου αιώνα η «ταυτότητα» του αξιοσέβαστου «ανεστραμμένου» βρισκόταν σε αντιδιαστολή προς τις αισχρές «υποκοουλτούρες» (subcultures), των molly houses και των παρενδυτικών. Όπως αναφέρει ο Upchurch, μέσα στην πόλη του Λονδίνου συναντούσε κανείς δύο διακριτές ομάδες: από τη μία τους αξιοσέβαστους και διακριτικούς ομοφυλόφιλους στους συλλόγους των κυριών του West End, και από την άλλη τους επιδεικτικούς ομοφυλόφιλους της εργατικής τάξης στα καφέ της πλατείας Piccadilly, όπου βαμμένοι φλέρταραν δημόσια προκαλώντας συχνά την παρέμβαση της αστυνομίας.³⁵⁶

Στα τέλη του 19ου αιώνα, οι αξιοσέβαστοι ομοφυλόφιλοι προωθούσαν ένα νέο φιλελεύθερο διάλογο για τα πολιτικά δικαιώματα ή έστω για το δικαίωμα τους να γίνονται ανεκτοί εντός του φιλελεύθερου πολιτικού πλαισίου. Εφόσον, σύμφωνα με τη φιλελεύθερη ιδεολογία, οι άνδρες γίνονταν αποδεκτοί με βάση τις πράξεις τους,³⁵⁷ οι ομοφυλόφιλοι αστοί ενδεχομένως να ήθελαν να διαχωρίσουν τους εαυτούς τους από την ανηθικότητα των εκδιδόμενων της εργατικής τάξης.

Εξίσου σημαντικό ρόλο στη γενικότερη διάκριση ανάμεσα στην αστική και στην εργατική τάξη κατείχε και η ανάπτυξη της θεωρίας της ηθικής διαφθοράς. Τις δύο τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα, η αντίληψη ότι οι συνέπειες της φτώχειας, της μέθης, της κακής υγιεινής και των κακών συνθηκών διαβίωσης οδηγούσαν στην ηθική φθορά του ανθρώπου, η οποία μπορούσε να κληροδοτηθεί και στις επόμενες γενιές, είχε τη στήριξη της αγγλικής αστικής τάξης, καθώς απαντούσε στις αυξανόμενες ανησυχίες της. Η αγροτική κρίση με την επακόλουθη αγροτική έξοδο, η συσσώρευση του πληθυσμού στα αστικά κέντρα της Αγγλίας, ο διεθνής ανταγωνισμός και οι προβληματισμοί γύρω από το ελεύθερο εμπόριο προκαλούσαν άγχος στην αστική τάξη για την κατάρρευση της καθεστηκυίας τάξης πραγμάτων, άγχος το οποίο επιβεβαίωναν οι εξεγέρσεις της εργατικής τάξης, η δυσαρέσκεια της οποίας εντεινόταν εξαιτίας της οικονομικής ύφεσης, που είχε οδηγήσει ένα μεγάλο τμήμα των εργατών στην ανεργία.

---

³⁵⁵ Kerwin Kaye, «Male prostitution in the twentieth century: pseudohomosexuals, hoodlum homosexuals, and exploited teens», *Journal of Homosexuality*, τ. 46/1-2 (2003), σ. 5.

³⁵⁶ Charles Upchurch, *Before Wilde*, ό.π., σ. 200.

³⁵⁷ Στο ίδιο, σ. 201.

Η θεωρία απέδιδε ουσιαστικά τα κοινωνικά πάθη, ένα από τα οποία ήταν και η ομοφυλοφιλία, στην τάξη των ηθικά διεφθαρμένων εργατών.³⁵⁸

Παρότι εξακολούθησαν να παράγονται έργα που βασίζονταν στις ιατρικές μελέτες της ηπειρωτικής Ευρώπης όπως *To Ενδιάμεσο Φύλο* (*The Intermediate Sex*), με το οποίο ο Carpenter υιοθετούσε και ανέπτυξε το 1908 την οπτική του Ulrichs ότι οι «ανεστραμμένοι» ανήκουν βιολογικά σε ένα ενδιάμεσο φύλο,³⁵⁹ η θεωρητικοποίηση της «αναστροφής του φύλου» συναντούσε εμπόδια στην Αγγλία μέχρι και τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Την ίδια στιγμή που σε άλλα ευρωπαϊκά πανεπιστήμια όπως του Παρισιού, της Λειψίας και της Βιέννης είχαν ήδη εγκαθιδρυθεί έδρες ψυχολογίας, οι διαδικασίες για την ίδρυση οργανισμών και ακαδημαϊκών τμημάτων στον ευρύτερο κλάδο της ψυχολογίας αντιμετώπιζαν δυσκολίες στην Αγγλία. Η Εταιρεία Ψυχολογίας της Βρετανίας (British Psychological Society) στο University College του Λονδίνου, που ιδρύθηκε το 1901, αριθμούσε μόλις δέκα μέλη στα πρώτα χρόνια λειτουργίας του. Επιπλέον, ενώ τα τμήματα ψυχιατρικής και ψυχολογίας στην Ευρώπη, αλλά και στη Βόρεια Αμερική είχαν επηρεαστεί σημαντικά από τις μελέτες του Ellis, το πρώτο μισό του 20ού αιώνα, η ψυχιατρική στην Αγγλία εξακολουθούσε να τις αγνοεί και να θεωρεί τις ιδέες του «βλαβερές για τη λειτουργία του μυαλού».³⁶⁰

Επομένως, φαίνεται ότι η ιατρική στην Αγγλία χαρακτηριζόταν από μία καθυστέρηση σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες στη μελέτη των ομοφυλοφιλικών σεξουαλικών συμπεριφορών παρά τις προσπάθειες του Ellis, που στόχευαν στον επαναπροσδιορισμό των σεξουαλικών παρεκκλίσεων των ανδρών με καθαρά σεξουαλικούς όρους.³⁶¹ Παρόλα αυτά, η ύπαρξη ενός ιατρικού μοντέλου συνέβαλε στη διαμόρφωση και στην αντίληψη μίας ξεχωριστής ομοφυλοφιλικής ταυτότητας, ακόμη και αν αυτή δεν έγινε ευρέως αποδεκτή.³⁶² Παράλληλα, διαμορφώθηκε και η έννοια της ετεροφυλοφιλίας που περιέγραφε την «ομαλότητα», η οποία βασιζόταν στην πεποίθηση της απόλυτης διάκρισης μεταξύ των δύο φύλων και της αναγκαστικής ταύτισης έμφυλης και σεξουαλικής ταυτότητας, καθώς έπρεπε να οριστεί επίσημα η

---

³⁵⁸ David F. Greenberg, *The Construction*, ό.π., σ. 411-413.

³⁵⁹ Sean Brady, *Masculinity and Male*, ό.π., σ. 203-204.

³⁶⁰ Στο ίδιο, ό.π., σ. 152.

³⁶¹ George Chauncey Jr., «From Sexual Inversion», ό.π., σ. 122.

³⁶² Jeffrey Weeks, *Sex, Politics*, ό.π., σ. 131.

κανονιστική σεξουαλικότητα από την οποία θα διακρίνονταν οι σεξουαλικές διαστροφές όπως η ομοφυλοφιλία.³⁶³

Αξίζει να σημειωθεί ότι, παρόλο που σε αυτές τις προσπάθειες θεωρητικοποίησης η ιατρική δε διέκρινε την ανδρική από τη γυναικεία ομοφυλοφιλία, η ανδρική ήταν εκείνη που βρέθηκε στο επίκεντρο του ελέγχου. Ο λεσβιανισμός εξακολούθησε να μη συμπεριλαμβάνεται στις σεξουαλικές συμπεριφορές που τιμωρούνταν από τον αγγλικό νόμο, παρότι δεν ήταν αποδεκτός, καθώς η κοινωνική παρουσία του ήταν λιγότερο εμφανής σε σχέση με την ανδρική ομοφυλοφιλία.³⁶⁴ Επιπλέον, η διαδικασία μετατόπισης του ενδιαφέροντος της επιστημονικής έρευνας από την «αναστροφή του φύλου» στην επιλογή του σεξουαλικού αντικειμένου ήταν πιο αργή και πιο περίπλοκη στην περίπτωση της γυναικείας ομοφυλοφιλίας.³⁶⁵ Εξάλλου, μέχρι και τα τέλη του 19ου αιώνα, η αντίληψη ότι οι γυναίκες ήταν ασεξουαλικά, «παθητικά αντικείμενα του ανδρικού ερωτικού πόθου» παρέμενε κυρίαρχη, ενώ η ανδροκρατούμενη βικτωριανή κοινωνία ήταν απρόθυμη να αντιληφθεί τη σεξουαλική αυτονομία των γυναικών.³⁶⁶

---

³⁶³ Jeffrey Weeks, «Ζητήματα», *ό.π.*, σ. 145. Μελετώντας ιατρικές πραγματείες, άρθρα και κριτικές ιατρικών έργων που εκδόθηκαν στις Ηνωμένες Πολιτείες την περίοδο 1880-1930, ο Chauncey παρατηρεί ότι ο όρος «ομοφυλοφιλία» εμφανίζεται αντί του όρου «αναστροφή του φύλου» κυρίως μετά το 1900, και ότι πολλοί γιατροί χρησιμοποιούσαν τους δύο όρους εναλλάξ, ενώ άλλοι τους διέκριναν με προσοχή. George Chauncey Jr., «From Sexual Inversion», *ό.π.*, σ. 124.

³⁶⁴ του ίδιου, *Sex, Politics*, *ό.π.*, σ. 131.

³⁶⁵ George Chauncey Jr., «From Sexual Inversion», *ό.π.*, σ. 124-125.

³⁶⁶ Στο ίδιο, σ. 117. Lesley A. Hall, *Sex, Gender and Social Change in Britain since 1880*, Μπεϊσινγκστούκ, Palgrave Macmillan, 2013, σ. 36.

Επίλογος

Όπως υποστηρίζει ο Weeks, οι ταυτότητες, και στη συγκεκριμένη περίπτωση οι ομοφυλοφιλικές ταυτότητες, συνιστούν ανθρώπινες επιλογές και κατασκευές, οι οποίες δομούνται μέσα σε ένα «ιστορικά διαμορφωμένο και όχι ελεύθερα επιλεγμένο» περιβάλλον.³⁶⁷ Η εργασία επιχείρησε να αναδείξει τις συνθήκες μέσα στις οποίες αναπτύχθηκε η ανδρική ομοφυλοφιλική ταυτότητα στην Αγγλία του 19ου αιώνα. Αυτή η διαδικασία αναγνώρισης μίας διακριτής ομοφυλοφιλικής σεξουαλικής ταυτότητας υπήρξε σταδιακή και δε φαίνεται να ολοκληρώθηκε μέσα σε αυτό το διάστημα. Εντούτοις, εξετάζοντας τις κοινωνικο-πολιτισμικές και πολιτικές εξελίξεις της εποχής μπορεί κανείς να διακρίνει μεταβολές στις αντιλήψεις γύρω από τις σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ ανδρών.

Οι συνθήκες που δημιουργήθηκαν λόγω της εντεινόμενης εκβιομηχάνισης, της αστικοποίησης και των ιμπεριαλιστικών βλέψεων, κυρίως από το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, επηρέασαν τη διαμόρφωση των κυρίαρχων προτύπων ανδρισμού. Η μελέτη αυτών των προτύπων είχε στόχο να αναδείξει τη συμβολή τους στον τρόπο με τον οποίο η αγγλική κοινωνία, αλλά και οι ίδιοι οι άνδρες με ομοφυλοφιλικές προτιμήσεις αντιλαμβάνονταν και αντιμετώπιζαν τις σεξουαλικές επαφές μεταξύ ανδρών.

Καθ' όλη αυτή την περίοδο, το πατριαρχικό πρότυπο εξακολούθησε να κυριαρχεί, ενώ ο άνδρας ολοκληρωνόταν μέσα από τον γάμο και τη δημιουργία της δικής του οικιακής ομάδας. Το κύρος του βασιζόταν σε μεγάλο βαθμό στη δυνατότητά του να φροντίζει για την οικογένειά του και όσους εξαρτώντο από τον ίδιο. Αυτή η ιδιότητα του άνδρα-κουβαλητή αποτέλεσε σημαντικό στοιχείο της ανδρικής ταυτότητας πρώτα για την αστική τάξη, ενώ από τα μέσα του αιώνα άρχισε να υιοθετείται και από τους άνδρες της εργατικής τάξης. Απαραίτητη προϋπόθεση για να στηριχθεί αυτό το πρότυπο ήταν η οικονομική άνεση που μπορούσε να προσφέρει η εργασία ενός άνδρα. Επομένως, ο γάμος, η εργασία και η απαραίτητη για την ένταξη στον δημόσιο βίο οικονομική ανεξαρτησία συνιστούσαν μαζί με τη συμμετοχή στα ομοκοινωνικά περιβάλλοντα, όπως οι αστικοί σύλλογοι και οι παμπ, τους βασικούς πυλώνες της ανδρικής ταυτότητας στην Αγγλία, και κυρίως στον αγγλικό αστικό χώρο, του 19ου αιώνα.

---

³⁶⁷ Jeffrey Weeks, «Ζητήματα», *ό.π.*, σ. 162-163.

Η σεξουαλικότητα, που επίσης επηρέαζε το κύρος ενός άνδρα, έπρεπε θεωρητικά να εκφράζεται μόνο μέσα στα πλαίσια του γάμου και να στοχεύει στην αναπαραγωγή. Παρότι η πορνεία και οι ομοφυλοφιλικές «υποκουλτούρες» (subcultures), συνέχισαν να αναπτύσσονται σε όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα, η σεξουαλική ηθική των Βικτωριανών χαρακτηρίστηκε από μία αυστηρότητα, που δεν ανεχόταν τις προγαμιαίες και τις μη-αναπαραγωγικές επαφές. Έτσι, η ολοένα και μεγαλύτερη σύνδεση της ανδρικής σεξουαλικότητας με τον γάμο και τη δημιουργία οικογένειας προσδιόριζε το κυρίαρχο πρότυπο ανδρισμού ως απόλυτα ετεροφυλοφιλικό. Παράλληλα, η ανάδειξη του ανδρισμού ως βασικού στοιχείου της ευρωστίας και της σταθερότητάς του αγγλικού έθνους κατέστησε τις σεξουαλικές συμπεριφορές που δε συμμορφώνονταν με αυτό το πρότυπο αντικείμενα ελέγχου και τιμωρίας.

Μέσα από τη μελέτη της ανδρικής σεξουαλικότητας τον 19ο αιώνα, διαπιστώνουμε ότι, παρόλο που τα στοιχεία για την ύπαρξη ομοφυλοφιλικών «υποπολιτισμών» (subcultures), εντοπίζονται στο Λονδίνο ήδη από τα τέλη του 17ου αιώνα, δεν υπάρχουν αρκετά παραδείγματα ανδρών που αντιλαμβάνονταν τις ομοφυλοφιλικές τους προτιμήσεις ως ένα ιδιαίτερο στοιχείο της ταυτότητάς τους και που επιθυμούσαν να οργανώσουν τη ζωή τους με βάση αυτές. Ακόμη και κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, όταν φαίνεται να άρχισε να καλλιεργείται εντονότερα η αντίληψη μίας διακριτής ομοφυλοφιλικής ταυτότητας, οι περισσότεροι άνδρες είτε επειδή ήθελαν να διαφυλάξουν το κύρος τους είτε επειδή θεωρούσαν αυτές τις προτιμήσεις τους μία απλή παρέκκλιση, δεν υιοθέτησαν μία εξ ολοκλήρου ομοφυλοφιλική ταυτότητα.

Η αγγλική κοινωνία φαίνεται να αντιμετώπιζε τις ομοφυλοφιλικές πρακτικές με ιδιαίτερη αυστηρότητα, κάτι που αποτυπώθηκε και στη νομοθεσία της εποχής. Οι νομοθετικές αλλαγές που συντελέστηκαν μέσα στον 19ο αιώνα επηρέασαν την εμπειρία των ανδρών με ομοφυλοφιλικές προτιμήσεις. Από τη θέσπιση του νόμου περί Αδικημάτων κατά του Ανθρώπου το 1828, και μετά, οι σχετικές νομοθετικές πράξεις φαίνεται ότι στόχευαν στη διευκόλυνση των διαδικασιών δίωξης των ανδρών που είχαν προβεί ή επιδιώξει να προβούν σε ομοφυλοφιλικές πρακτικές είτε δημόσια είτε ιδιωτικά. Σε αντίθεση με τη νομοθεσία άλλων ευρωπαϊκών κρατών, κατά τον 19ο αιώνα η αγγλική νομοθεσία δεν επέδειξε ανοχή στις ιδιωτικές συναινετικές σεξουαλικές επαφές μεταξύ ανδρών.

Η κατάργηση της θανατικής ποινής και της δημόσιας διαπόμπευσης στον κύφωνα το 1861 συνιστά αποτέλεσμα της μεγαλύτερης έμφασης στην αναμόρφωση

των παραβατών που οδήγησε στην επιβολή μικρότερων ποινών και για τα σεξουαλικά αδικήματα. Ταυτόχρονα, το εύρος των νόμων που είχαν στη διάθεση τους οι αρχές, κυρίως κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, πιθανόν επέτρεπε τη συχνότερη τιμωρία των υπόπτων για ομοφυλοφιλικές πρακτικές, είτε με την απλή επιβολή χρηματικών προστίμων, είτε με ποινές φυλάκισης. Ωστόσο, παρατηρείται ένας δισταγμός στη δίωξη αυτών των υποθέσεων, που οφείλεται τόσο στην απουσία μίας εμπεριστατωμένης άποψης για τις σεξουαλικές επαφές μεταξύ ανδρών όσο και στη γενικότερη επιθυμία των αρχών να χειρίζονται με λεπτό τρόπο αυτού του είδους τις υποθέσεις, ώστε να αποφεύγεται η δημοσιοποίησή τους.

Καθώς οι σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ ανδρών γίνονταν όλο και πιο ορατές, πιθανότατα λόγω της ανωνυμίας και των νέων τρόπων διασκέδασης που προσέφερε η ανάπτυξη των πόλεων, η ανάγκη να ελεγχθούν αυτές οι συμπεριφορές καθίστατο πιθανότατα πιο επιτακτική. Ουσιαστικά, όμως, φαίνεται ότι η νομοθεσία δε στρεφόταν κατά ενός συγκεκριμένου τύπου άνδρα, ο οποίος επιθυμούσε να συνευρίσκεται σεξουαλικά με ομόφυλους του, αλλά κατά ορισμένων σεξουαλικών πρακτικών όπως ήταν το πρωκτικό σεξ και η αμοιβαία αυτοϊκανοποίηση μεταξύ ανδρών. Επιπλέον, παρατηρούμε ότι οι νομοθετικές πράξεις που στα τέλη του 19ου αιώνα στόχευαν κυρίως στον έλεγχο της γυναικείας πορνείας, όπως ο νόμος Labouchère και ο νόμος περί Αγυρτείας του 1898, εφαρμόστηκαν και για τη δίωξη των ομοφυλοφιλικών πρακτικών. Η σύνδεση αυτών των δύο σεξουαλικών συμπεριφορών δείχνει ότι οι σεξουαλικές επαφές μεταξύ ανδρών αντιμετωπίζονταν, όπως και η πορνεία, ως ένα από τα πάθη των ανδρών και όχι ως μία διακριτή σεξουαλική ταυτότητα.

Παρότι αρκετοί δε δίσταζαν να καταγγείλουν κάποιο περιστατικό το οποίο είχε συμβεί στους ίδιους ή είχε υποπέσει απλά στην αντίληψή τους, υπάρχουν ενδείξεις που μας επιτρέπουν να υποθέσουμε ότι η αγγλική κοινωνία είχε αναπτύξει κάποιες ανεπίσημες μεθόδους αντιμετώπισης των σεξουαλικών επαφών μεταξύ ανδρών. Το παράδειγμα του John Richard Seymour, αλλά και των ανδρών της εργατικής τάξης που προτιμούσαν να μην απευθυνθούν απευθείας στην αστυνομία μας δείχνει πως κάποιες υποθέσεις μπορούσαν ίσως να διευθετηθούν ιδιωτικά και να παραμείνουν κρυφές.

Οι φήμες για τις ομοφυλοφιλικές προτιμήσεις ενός άνδρα πρέπει να προκαλούσαν άγχος τόσο στον ίδιο όσο και στην οικιακή του ομάδα, αλλά δεν μπορούσαν να οδηγήσουν στη δίωξη του, εφόσον δεν υπήρχε κάποιο γεγονός που να τις επιβεβαιώνει. Επιπλέον, αποτύπωναν τις κυρίαρχες κοινωνικές αντιλήψεις γύρω από τις ομοφυλοφιλικές πρακτικές. Μέσα από τις φήμες που κυκλοφορούσαν για τη

σεξουαλικότητα του Όσκαρ Ουάιλντ, φαίνεται ότι στον κοινό νου αυτές οι πρακτικές συνδέονταν με τη θηλυπρέπεια, τον πλούτο, και άρα με τις ανώτερες κοινωνικές τάξεις. Ουσιαστικά, οι σεξουαλικές επαφές μεταξύ ομοφύλων δε συνιστούσαν φαινόμενο μίας συγκεκριμένης κοινωνικής τάξης. Ωστόσο, από την πλευρά της αστικής τάξης αυτές οι ανήθικες πρακτικές αποτελούσαν χαρακτηριστικό της ξεπεσμένης αριστοκρατίας και των εξαθλιωμένων ανδρών της εργατικής τάξης, ενώ για την τελευταία συνδέονταν με την ανηθικότητα των ανώτερων κοινωνικών τάξεων, που χρησιμοποιούσαν τα πλούτη τους, για να εκμεταλλευτούν τους νεαρούς άνδρες της εργατικής τάξης, και την πολιτική τους ισχύ, ώστε να αποφύγουν τα δημόσια σκάνδαλα.

Στοιχεία για τις αντιλήψεις της εποχής, καθώς και για τη διαμόρφωση μίας ομοφυλοφιλικής ταυτότητας μπορούμε να αντλήσουμε και μέσα από τη μελέτη της γλώσσας, παρότι οι αναφορές στις ομοφυλοφιλικές πρακτικές στον δημόσιο λόγο αποφεύγονταν ή γίνονταν με ευφημισμούς κατά τον 19ο αιώνα. Η ευρύτητα του όρου σοδομία, που αποτέλεσε τον συνηθέστερο όρο περιγραφής αυτών των πρακτικών εκείνη την περίοδο, φανερώνει ότι οι ομοφυλοφιλικές επαφές δε γίνονταν αντιληπτές ως ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό κάποιων ανδρών, αλλά ως μία ακόμη ανήθικη σεξουαλική συμπεριφορά. Επιπλέον, η χρήση γυναικείων υποκοριστικών και όρων που αρχικά αναφέρονταν στις γυναίκες πόρνες, για την περιγραφή των ανδρών που συνευρίσκονταν ερωτικά με ομόφυλους τους στον καθημερινό λόγο αντικατοπτρίζει τις αντιλήψεις περί θηλυπρέπειας αυτών των ανδρών, αλλά και τη σύνδεση της πορνείας με τις ομοφυλοφιλικές πρακτικές.

Κατά το δεύτερο μισό του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα, παρατηρείται μία σημαντική προσπάθεια προσδιορισμού των ανδρών με ομοφυλοφιλικές πρακτικές μέσα από τη συγγραφή σχετικών πραγματειών, στις οποίες εμφανίζονται νέοι όροι εμπνευσμένοι από τον αρχαιοελληνικό και τον ρωμαϊκό πολιτισμό, αλλά και από τις ιατρικές πραγματείες της ηπειρωτικής Ευρώπης. Παρότι ο όρος «ομοφυλοφιλία» είχε μεταφραστεί στα αγγλικά τη δεκαετία του 1890, αυτό που φαίνεται να επικράτησε στον αγγλικό επιστημονικό λόγο ήταν η έννοια της «αναστροφής του φύλου», που όριζε ως εγγενείς τις σεξουαλικές προτιμήσεις των ανθρώπων που έλκονταν από ομόφυλους τους. Επομένως, ένα τμήμα του ιατρικού κόσμου και όσοι υιοθετούσαν τις θεωρίες του αντιμετώπιζαν αυτές τις προτιμήσεις ως ένα χαρακτηριστικό μίας συγκεκριμένης κατηγορίας ανθρώπων, αυτής των «ανεστραμμένων».

Η σύνδεση της ομοφυλοφιλίας με τον χώρο της πόλης επιβεβαιώνεται σε όλη τη διάρκεια του 19ου αιώνα, καθώς τα στοιχεία κυρίως για το Λονδίνο φανερώνουν την

ταύτιση ορισμένων χώρων της πόλης με τις ομοφυλοφιλικές πρακτικές. Ιδίως κατά το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, οι πρακτικές αυτές συνδέθηκαν και με τις αυξημένες ανησυχίες για τη σεξουαλικοποίηση της διασκέδασης και την εξαχρείωση που μπορούσε να προκαλέσει η ζωή στην πόλη. Η χαρτογράφηση της ομοφυλοφιλικής δραστηριότητας στην πόλη του Λονδίνου φανερώνει ότι, παρά τη στενή σύνδεση ορισμένων χώρων όπως τα πάρκα και τα λουτρά με την ομοφυλοφιλική εμπειρία, αυτή δεν ήταν περιχαρακωμένη σε συγκεκριμένα σημεία και χώρους της πόλης, αλλά θα μπορούσε να εντοπιστεί σε οποιοδήποτε μέρος της, εφόσον το επέτρεπαν οι συγκυρίες. Επίσης, παρατηρούμε ότι οι σεξουαλικές επαφές μεταξύ ανδρών πλέον εντοπίζονται σε μεγάλο βαθμό εκτός των ομοφυλοφιλικών «υποπολιτισμών» (subcultures), καθώς η παρουσία των molly houses φαίνεται να φθίνει σημαντικά μετά τα μέσα του 19ου αιώνα.

Μία μελέτη για τη διαμόρφωση της ομοφυλοφιλικής ταυτότητας δε θα μπορούσε να μη συμπεριλαμβάνει τον ιατρικό λόγο της εποχής, αφού μέσα σε αυτή την περίοδο παρατηρείται μία εντεινόμενη προσπάθεια ιατρικοποίησης των ανθρώπινων σεξουαλικών συμπεριφορών και κατ' επέκταση των ομοφυλοφιλικών πρακτικών. Στην Αγγλία, η σεξολογία αναπτύχθηκε πιο σταδιακά σε σύγκριση με άλλα ευρωπαϊκά κράτη, γεγονός που οφείλεται στον γενικότερο δισταγμό της αγγλικής κοινωνίας να συζητήσει δημόσια τέτοιου είδους ζητήματα και στην προσπάθεια των αρχών να προστατευθεί το ευρύ κοινό από την ανηθικότητα. Ωστόσο, η επιστημονική κοινότητα της χώρας δε φαίνεται να αδιαφορούσε εντελώς για τη μελέτη αυτών των ζητημάτων, και είτε με σύννομες είτε με παράνομες μεθόδους αποκτούσε πρόσβαση στις πραγματείες που είχαν παραχθεί κυρίως στον γερμανόφωνο χώρο και τη Γαλλία. Η υπόθεση Boulton και Park μπορεί να χρησιμοποιείται ως παράδειγμα για την άγνοια των άγγλων ιατρών και νομικών πάνω στο ζήτημα των σεξουαλικών σχέσεων μεταξύ ανδρών, αλλά η μαρτυρία του γιατρού James Paul δείχνει ότι ένα τμήμα του ιατρικού κόσμου ενδιαφερόταν να ενημερωθεί για τις νέες εξελίξεις.

Στα τέλη του 19ου αιώνα, στην Αγγλία επικρατούσε ακόμη η πεποίθηση ότι οι ομοφυλοφιλικές πρακτικές συνιστούσαν αποτέλεσμα της ανηθικότητας των ανθρώπων, ενώ τα πιο γνωστά έργα που ανέλυναν το ζήτημα της «αναστροφής», ενσωματώνοντας τις ευρωπαϊκές ιατρικές μελέτες, στα τέλη του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα γράφτηκαν από άνδρες που είχαν άμεσο ενδιαφέρον για το ζήτημα, είτε γιατί οι ίδιοι ήταν ομοφυλόφιλοι είτε γιατί υπήρχαν τέτοια άτομα στον κύκλο τους, όπως στην περίπτωση του γιατρού Havelock Ellis. Το γεγονός ότι η μελέτη του

τελευταίου, που προωθούσε μία μη παθολογική προσέγγιση της «αναστροφής του φύλου», είχε αναγνωριστεί στην υπόλοιπη Ευρώπη και στη Βόρεια Αμερική, ενώ στην Αγγλία οι θεωρίες του είτε παρέμεναν άγνωστες είτε κατακρίνονταν, είναι ενδεικτικό της αρνητικής στάσης των άγγλων ιατρών απέναντι στη θεωρητικοποίηση της «αναστροφής».

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι οι ιατρικές θεωρίες συνέβαλαν στην αντίληψη της ομοφυλοφιλίας ως ξεχωριστής ταυτότητας, παρότι δεν πρέπει να υπερτονίζεται η συμβολή τους στη διαμόρφωσή της. Η ιατρική προσπάθησε να αναλύσει τις σεξουαλικές παρεκκλίσεις αποδεσμεύοντας τις από τον παράγοντα της ηθικής, με αποτέλεσμα να προσδιορίσει την ομοφυλοφιλία ως μία εγγενή κατάσταση σε ορισμένους ανθρώπους και την ετεροφυλοφιλία ως την κανονικότητα της ανθρώπινης φύσης. Επιπλέον, η διάκριση ανάμεσα στην ομοφυλοφιλία και την ανδρική πορνεία, η οποία θεωρήθηκε μία «ανήθικη διαστροφή», παρά τις κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις που ενείχε, δείχνει ότι τουλάχιστον για ένα τμήμα του ιατρικού κόσμου η ομοφυλοφιλία δεν αποτελούσε μία περιστασιακή κατάσταση, αλλά μία κατάσταση που χαρακτήριζε ολόκληρη τη ζωή ενός ανθρώπου.

Φαίνεται, λοιπόν, ότι σταδιακά μέσα στον 19ο αιώνα δημιουργούνται οι προϋποθέσεις για τη διαμόρφωση μίας διακριτής ομοφυλοφιλικής ταυτότητας στην Αγγλία. Όλοι οι παράγοντες που εξετάσαμε επέδρασαν διαφορετικά σε αυτή τη διαδικασία. Σε όλη αυτή την περίοδο, η νομοθεσία δεν αναγνώρισε έναν ξεχωριστό τύπο ομοφυλόφιλου ανθρώπου και αντανάκλούσε κυρίως τις κοινωνικές αντιλήψεις για τα έμφυλα πρότυπα και τη σεξουαλική ηθική, περιθωριοποιώντας όλες τις σεξουαλικές συμπεριφορές που δεν εναρμονίζονταν με αυτές. Οι ιατρικές μελέτες προώθησαν ένα διαφορετικό μοντέλο του ομοφυλόφιλου ή «ανεστραμμένου» άνδρα και δημιούργησαν λέξεις («ουράνιος», «ανεστραμμένος»), με τις οποίες οι άνθρωποι με ομοφυλοφιλικές προτιμήσεις μπορούσαν να προσδιορίσουν τους εαυτούς τους. Τόσο το νομικό όσο και το ιατρικό μοντέλο ενέτειναν με τον τρόπο τους την αίσθηση της διαφορετικότητας αυτών των ανθρώπων από αυτό που θεωρούνταν ως «ομαλότητα». Αντίστοιχα, οι ανεπίσημοι τρόποι με τους οποίους η κοινωνία αντιμετώπιζε και προσπαθούσε να ελέγξει τις ομοφυλοφιλικές συμπεριφορές, καθώς και οι λέξεις που χρησιμοποιούσε για να αναφερθεί στους άνδρες που συνευρίσκονταν με ομόφυλους τους (Mary-Ann(e), Marjorie), συνέβαλλαν εξίσου σε αυτή την αίσθηση διαφορετικότητας. Ωστόσο, η διαδικασία διαμόρφωσης μίας ξεχωριστής ομοφυλοφιλικής ταυτότητας φαίνεται ότι βασίστηκε πρωτίστως στο γεγονός ότι οι ίδιοι

οι άνδρες ομοφυλόφιλοι αντιλαμβάνονταν όλο και περισσότερο τις σεξουαλικές προτιμήσεις τους ως ξεχωριστό στοιχείο της προσωπικότητάς τους.

Πηγές-Βιβλιογραφία

Πηγές

Havelock Ellis και Symonds John Addington, *Sexual inversion*, Λονδίνο, Wilson and Macmillan, 1897. Ανάκτηση από: <https://archive.org/details/b20442154>.

Holloway Robert, *The Phoenix of Sodom, or the Vere Street Coterie*, Λονδίνο, 1813. Ανάκτηση από: <https://www.gutenberg.org/files/58613/58613-h/58613-h.htm>.

Hudson Derek, *Munby, man of two worlds: The life and diaries of Arthur J. Munby, 1828-1910*, Βοστόνη, Gambit, 1972. Ανάκτηση από: <https://archive.org/details/munbymanoftwowor00huds>.

Rictor Norton (επιμ.), «A Few Words about Margeries, c.1855», *Homosexuality in Nineteenth-Century England: A Sourcebook*, 29 Οκτωβρίου 2017 <https://rictornorton.co.uk/eighteen/yokel.htm> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 15.1.2022).

— (επιμ.), «Newspaper Reports, 1833», *Homosexuality in Nineteenth-Century England: A Sourcebook*, <http://rictornorton.co.uk/eighteen/1833news.htm> 5 Φεβρουαρίου, ενημερωμένο στις 31 Μαΐου 2019 και στις 15 Απριλίου 2020 (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 29.12.2021).

— (επιμ.), «Newspaper Reports, 1860s», *Homosexuality in Nineteenth-Century England: A Sourcebook*, <http://rictornorton.co.uk/eighteen/1860news.htm> 24 Ιουνίου 2012, ενημερωμένο στις 6 Δεκεμβρίου 2018 (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 29.12.2021).

— (επιμ.), «The Case of John Richmond Seymour, 1827–29», *Homosexuality in Nineteenth-Century England: A Sourcebook*, 10 Φεβρουαρίου 2015, ενημερωμένο στις 13 Φεβρουαρίου 2015 <https://rictornorton.co.uk/eighteen/1828seym.htm#:~:text=http%3A//rictornorton.co.uk/eighteen/1828seym.htm> (ημερομηνία τελευταία πρόσβασης 29.12.2021).

— (επιμ.), «The Cleveland Street Scandal», *Homosexuality in Nineteenth-Century England: A Sourcebook*, 28 Ιουλίου 2020, τροποποιήθηκε στις 10 Αυγούστου 2020, <http://rictornorton.co.uk/eighteen/1889clev.htm> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 14.1.2022).

Symonds Addington John, *A problem in modern ethics*, Λονδίνο, 1896. Ανάκτηση από: <https://archive.org/details/probleminmoderne00symo>.

The Mark of the Broad Arrow; or the Life of a Convict by No. 77, Λονδίνο, R.A. Everett & Co., 1903. Ανάκτηση από: <https://archive.org/details/markofbroadarrow00unse>.

White Chris, *Nineteenth-Century Writings on Homosexuality: A Sourcebook*, Λονδίνο, Routledge, 1999.

<https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/24-25/100/section/61/enacted> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 9.10.2021).

<https://sourcebooks.fordham.edu/pwh/englaw.asp> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 11.10.2021).

<https://whitmanarchive.org/published/LG/1891/poems/64> (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 26.10.2021).

Wilde Trials International News Archive, https://dhil.lib.sfu.ca/wilde/view.html?f=rnj_957 (ημερομηνία τελευταίας πρόσβασης 5.1.2022).

Βιβλιογραφία

Βιβλία

Ackroyd Peter, *Queer City: Gay London from the Romans to the Present Day*, Νέα Υόρκη, Abrams Press, 2018.

Begiato Joanne, *Manliness in Britain, 1760-1900: Bodies, Emotion, and Material Culture*, Μάντσεστερ, Manchester University Press, 2020.

Boddice Rob, *The Science of Sympathy: Morality, Evolution, and Victorian Civilization*, Ουρμπάνα, Σικάγο, Σπρίγκφιλντ, University of Illinois Press, 2016.

Brady Sean, *Masculinity and Male Homosexuality in Britain, 1861-1913*, Μπεϊσινγκστούκ, Νέα Υόρκη, Palgrave Macmillan, 2005.

Bullough Vern L. και Bullough Bonnie, *Cross Dressing, Sex, and Gender*, Φιλαδέλφεια, University of Pennsylvania Press, ³1995.

Clark Anna, *The Struggle for the Breeches: Gender and the Making of the British English Working Class*, Μπέρκλεϋ, University of California Press, 1995.

—, *Desire: A History of European Sexuality*, Νέα Υόρκη, Routledge, ²2019.

- Cocks H. G., *Nameless Offences: Homosexual Desire in the 19th Century England*, Λονδίνο, Νέα Υόρκη, I. B. Tauris, 2003.
- Connell R. W., *Masculinities*, Μπέρκλεϋ, University of California Press, 1995.
- Cook Matt, *London and the Culture of Homosexuality, 1885-1914*, Κέιμπριτζ, Νέα Υόρκη, Cambridge University Press, 2003.
- Corfield Penelope J., *Vauxhall: Sex and Entertainment*, Λονδίνο, History & Social Action Publications, ²2012.
- Dabhoiwala Faramerz, *The Origins of Sex: A History of the First Sexual Revolution*, Νέα Υόρκη, Oxford University Press, 2012.
- Davidoff Leonore και Hall Catherine, *Family Fortunes: Men and Women of the English Middle Class 1780-1850*, Chicago University Press, 1987.
- Duberman Martin Bauml, Vicinus Martha και Chauncey Jr. George (επιμ.), *Hidden from History: Reclaiming the Gay and Lesbian Past*, Λονδίνο, Penguin Books, 1991.
- Dynes Wayne R. (επιμ.), *Encyclopedia of Homosexuality: Volume 1*, Άμπινγκτον, Νέα Υόρκη, Routledge, 2016.
- Edsall Nicholas C., *Towards Stonewall: Homosexuality and Society in the Modern Western World*, Σάρλοτσβιλ, Λονδίνο, University of Virginia Press, 2003.
- Emsley Clive, *Crime and Society in England, 1750–1900*, Χάρλοου, Pearson Education, ³2005.
- Foucault Michel, *The History of Sexuality, vol. 1: An Introduction*, Νέα Υόρκη, Pantheon Books, 1978.
- Greenberg David F., *The Construction of Homosexuality*, Σικάγο, Λονδίνο, University of Chicago Press, 1988.
- Hall Lesley A., *Sex, Gender and Social Change in Britain since 1880*, Μπείσινγκστούκ, Palgrave Macmillan, ²2013.
- Halperin David M., *How to Do the History of Homosexuality*, Σικάγο, Λονδίνο, The University of Chicago Press, 2002.

Hebdige Dick, *Subculture: the meaning of style*, Λονδίνο, Νέα Υόρκη, Routledge, 2002.

Hitchcock Tim, *English Sexualities, 1700-1800*, Νέα Υόρκη, Macmillan Education, 1997.

Jenkins Richard, *Social Identity*, Άμπινγκτον, Νέα Υόρκη, Routledge, ³2008.

Kaplan Morris B., *Sodom on the Thames: Sex, Love, and Scandal in Wilde Times*, Ίθακα, Cornell University Press, 2005.

Koven Seth, *Slumming: Sexual and Social Politics in Victorian London*, Πρίνστον, Οξφόρδη, Princeton University Press, ³2006.

Martin Benjamin, *Lingua Britannica Reformata: Or, A New English Dictionary*, Λονδίνο, 1749.

McWilliam Rohan, *London's West End: Creating the Pleasure District, 1800-1914*, Οξφόρδη, Oxford University Press, 2020.

Mosse George L., *The Image of Man: The Creation of Modern Masculinity*, Νέα Υόρκη, Oxford University Press, 1996.

Rose Sonya A., *Limited Livelihoods: Gender and Class in Nineteenth-Century England*, Λονδίνο, Routledge, 1992.

Perrot Michelle, *The Bedroom: An Intimate History*, Νιου Χέιβεν, Λονδίνο, Yale University Press, 2018.

Seigel Jerrold, *Modernity and Bourgeois Life: Society, Politics, and Culture in England, France, and Germany since 1750*, Κέμπριτζ, Cambridge University Press, 2012.

Sinfield Alan, *The Wilde Century: Effeminacy, Oscar Wilde, and the Queer moment*, Νέα Υόρκη, Columbia University Press, 1994.

Smith Helen, *Masculinity, Class and Same Sex Desire in Industrial England, 1895-1957*, Μπέϊσινγκστούουκ, Palgrave Macmillan, 2015.

Smith Nicola J., *Capitalism's Sexual History*, Νέα Υόρκη, Oxford University Press, 2020.

Smith Woodruff D., *Respectable as Moral Map and Public Discourse in the Nineteenth Century*, Νέα Υόρκη, Routledge, 2018.

Tosh John, *A Man's Place: Masculinity and the Middle-Class Home in Victorian England*, Νιου Χέιβεν, Yale University Press, 2007.

Turner Mark, *Backward Glances: Cruising Queer Streets in London and New York*, Λονδίνο, Reaktion Books, 2004.

Upchurch Charles, *Before Wilde, Sex between Men in Britain's Age of Reform*, Μπέρκλεϋ, Λος Άντζελες, Λονδίνο, University of California Press, 2009.

Weeks Jeffrey, *Sex, Politics and Society: The Regulation of Sexuality since 1800*, Άμπινγκτον, Νέα Υόρκη, Routledge, 2012.

—, *The Languages of Sexuality*, Άμπινγκτον, Νέα Υόρκη, Routledge, 2011.

—, *Making Sexual History*, Κέιμπριτζ, Polity Press, 2000.

Άρθρα

Adut Ari, «A theory of Scandal: Victorians, Homosexuality and the Fall of Oscar Wilde», *American Journal of Sociology*, τ. 111/1 (2005), σ. 213-248.

Aldrich Robert, «Homosexuality and the City: An Historical Overview», *Urban Studies*, τ. 41/9 (2004), σ. 1719-1737.

Antosa Silvia, «Cannibal London: Racial Discourses, Pornography and Male-Male Desire in Late-Victorian Britain», στο Avery Simon και Graham Katherine M. (επιμ.), *Sex, Time, Place: Queer Histories of London, c. 1850 to the Present*, Λονδίνο, Νέα Υόρκη, Bloomsbury Academic, 2016, σ. 149-165.

Avery Simon, «Structuring and Interpreting Queer Spaces of London», στο Avery Simon και Graham Katherine M. (επιμ.), *Sex, Time, Place: Queer Histories of London, c. 1850 to the Present*, Λονδίνο, Νέα Υόρκη, Bloomsbury Academic, 2016, σ. 3-22.

Bailey Joanne, «Masculinity and Fatherhood in England c. 1760-1830», στο Arnold John H. και Sean Brady (επιμ.), *What is Masculinity? Historical Dynamics from Antiquity to the Contemporary World*, Μπείσινγκστούκ, Νέα Υόρκη, Palgrave Macmillan, 2011, σ. 167-186.

Benthell Ben, «Defining “Unnatural Crime”: Sex and the English Convict System, 1850-1900», στο Brady Sean και Seymour Mark (επιμ.), *From Sodomy Laws Laws to Same-Sex Marriage: International Perspectives since 1789*, Λονδίνο, Bloomsbury Academic, 2019, σ. 57-69.

Chauncey Jr. George, «From Sexual Inversion To Homosexuality: Medicine And The Changing Conceptualization Of Female Deviance», *Salmagundi*, τ. 58/59 (φθινόπωρο 1982-χειμώνας 1983), σ. 114-146.

Cocks H. G., «Trials of character: the use of character evidence in Victorian sodomy trials», Melikan R. A. (επιμ.), *Domestic and International Trials, 1700-2000: The Trial in History, Volume II*, Μάντσεστερ, Νέα Υόρκη, Manchester University Press, 2003, σ. 36-53.

—, «Homosexuality between Men in Britain since the Eighteenth Century», *History Compass*, τ. 5/3 (2007), σ. 865-889.

Connell R. W., «A Very Straight Gay: Masculinity, Homosexual Experience, and the Dynamics of Gender», *American Sociological Review*, τ. 57/6 (1992), σ. 735-751.

Conroy Carolyn, «Mingling with the Ungodly: Simeon Solomon in Queer Victorian London», στο Avery Simon και Graham Katherine M. (επιμ.), *Sex, Time, Place: Queer Histories of London, c. 1850 to the Present*, Λονδίνο, Νέα Υόρκη, Bloomsbury Academic, 2016, σ. 185-201.

Cook Matt, «“A New City of Friends”: London and Homosexuality in the 1890s», *History Workshop Journal*, τ. 56/1 (2003), σ. 33-58.

—, «Law», στο Cocks H. G. και Cook Matt (επιμ.), *Palgrave Advances in the Modern History of Sexuality*, Μπεϊσινγκστόουκ, Νέα Υόρκη, Palgrave Macmillan, 2006, σ. 64-86.

French Henry και Rothery Mark, «Hegemonic Masculinities? Assessing Change and Processes of Change in Elite Masculinity, 1700-1900», στο Arnold John H. και Brady Sean (επιμ.), *What is Masculinity? Historical Dynamics from Antiquity to the Contemporary World*, Μπεϊσινγκστόουκ, Νέα Υόρκη, Palgrave Macmillan, 2011, σ. 139-166.

Francis Martin, «The Domestication of the Male? Recent Research on Nineteenth- and Twentieth-Century British Masculinity», *The Historical Journal*, 45 (3), 2002, σ. 637-652.

Gibson William T., «Homosexuality, Class and the Church in Nineteenth Century England: Two Case Studies», *Journal of Homosexuality*, τ. 21/4 (2010), σ. 45-56.

Hall Lesley A., «Sexuality», στο Williams Chris (επιμ.), *A Companion to Nineteenth-Century Britain*, Blackwell Publishing, 2004, σ. 430-442.

Hilliard David, «Unenglish and Unmanly: Anglo-Catholicism and Homosexuality», *Victorian Studies*, τ. 25/2 (1982), σ. 181-210.

Hekma Gert, «“A Female Soul in a Male Body”: Sexual Inversion as Gender Inversion in Nineteenth-Century Sexology», στο Herdt Gilbert (επιμ.), *Third Sex, Third Gender: Beyond Sexual Dimorphism in Culture and History*, Νέα Υόρκη, Zone Books, 1996, σ. 213-239.

—, «Same-Sex Relations among Men in Europe, 1700-1990», στο Eder Franz, Hekma Gert και Hall Lesley A. (επιμ.), *Sexual Cultures in Europe: Themes in Sexuality*, Μάντσεστερ, Manchester University Press, 1999, σ. 79-103.

Hunt Lynn και Hall Catherine, «The Curtain Rises», στο Perrot Michelle (επιμ.), *A History of Private Life, Volume IV: From the Fires of Revolution to the Great War*, The Belknap Press of Harvard University Press, 1990, σ. 7-94.

Janes Dominic, «Regarding Pratt and Smith, the Last Couple to be Hanged in Britain», στο Brady Sean και Seymour Mark (επιμ.), *From Sodomy Laws to Same-Sex Marriage: International Perspectives since 1789*, Λονδίνο, Bloomsbury Academic, 2019, σ. 43-56.

Kaye Kerwin, «Male prostitution in the twentieth century: pseudohomosexuals, hoodlum homosexuals, and exploited teens», *Journal of Homosexuality*, τ. 46/1-2 (2003), σ. 1-77.

Kimmel Michael S., «Masculinity as Homophobia: Fear, Shame, and Silence in the Construction of Gender Identity», στο Whitehead Stephen M. και Barret Frank J. (επιμ.), *The Masculinities Reader*, Οξφόρδη, Polity, 2001, σ. 266-287.

Law C. M., «The Growth of Urban Population in England and Wales, 1801-1911», *Transactions of the Institute of British Geographers*, τ. 41 (1967), σ. 125-143.

Morgan David H. J., «Family, Gender and Masculinities», στο Whitehead Stephen M. και Barret Frank J. (επιμ.), *The Masculinities Reader*, Οξφόρδη, Polity, 2001, σ. 223-232.

Morgan Thais E., «Victorian Effeminacies», στο Dellamora Richard (επιμ.), *Victorian Sexual Dissidence*, Σικάγο, Λονδίνο, The University of Chicago Press, 1999, 109-125.

Norton Rictor, «Great Queers of History», *Gay History and Literature*. Τελευταία ενημέρωση 7 Αυγούστου 2009 <http://rictornorton.co.uk/queens.htm> (ψηφιακό άρθρο, ημερομηνία τελευταία πρόσβασης 16.10.2021).

—, «Recovering Gay History from the Old Bailey», *The London Journal*, τ. 30/1 (2005), σ. 39-54.

Reay Barry, «Writing the Modern Histories of Homosexuality», *The Historical Journal*, τ. 52/1 (2009), σ. 213-233.

Schutte Ofelia, «A critique of normative heterosexuality: identity, embodiment and sexual difference in Beauvoir and Irigaray», *Hypatia*, τ. 12/1 (1997), σ. 40-62.

Tosh John, «Home and Away: The Flight from Domesticity in Late-Nineteenth-Century England Revisited», Sarti Raffaella (επιμ.), *Men at Home*, Special Issue of Gender and History, τ. 27/3 (2015), σ. 561-575.

—, «Domesticity and Manliness in the Victorian Middle Class: The family of Edward White Benson», στο Roper Michael και Tosh John (επιμ.), *Manful Assertions: Masculinities in Britain since 1800*, Λονδίνο, Routledge, 1991, σ. 44-73.

—, «Masculinities in an Industrializing Society: Britain, 1800–1914», *Journal of British Studies*, τ. 44/2 (2005), σ. 330-342.

Trumbach Randolph, «London», στο Higgs David (επιμ.), *Queer Cities: Gay Urban Histories since 1600*, Λονδίνο, Νέα Υόρκη, Routledge, 1999, σ. 89-111.

—, «Sodomy Transformed: Aristocratic Libertinage, Public Reputation and the Gender Revolution of the 18th Century», *Journal of Homosexuality*, τ. 19/2 (1990), σ. 105-124.

—, «The Origin and Development of the Modern Lesbian Role in the Western Gender System: Northwestern Europe and the United States, 1750 –1990», *Historical Reflections*, τ. 20/2 (1994), σ. 287-320.

Upchurch Charles, «Arguing Against Intolerance: Louisiana and Britain in the Early Nineteenth Century», στο Brady Sean και Seymour Mark (επιμ.), *From Sodomy Laws to Same-Sex Marriage: International Perspectives since 1789*, Λονδίνο, Bloomsbury Academic, 2019, σ. 21-42.

—, «Forgetting the Unthinkable: Cross-Dressers and British Society in the Case of the Queen vs. Boulton and Others», *Gender and History*, τ. 12/1 (2000), σ. 127-157.

—, «The consequences of Dating Don Leon», στο Jongwoo Jeremy Kim και Christopher Reed (επιμ.), *Queer Difficulty in Art and Poetry: Rethinking the Sexed Body in Verse and Visual Culture*, Λονδίνο, Νέα Υόρκη, Routledge, 2017, σ. 24-33.

Waters Chris, «Sexology», στο Cocks H. G. και Cook Matt (επιμ.), *Palgrave Advances in the Modern History of Sexuality*, Μπεϊσινγκστούκ, Νέα Υόρκη, Palgrave Macmillan, 2006, σ. 41-63.

Weeks Jeffrey, «“Sins and diseases”: Some Notes on Homosexuality in the Nineteenth Century», *History Workshop*, τ. 1 (1976), σ. 211-219.

—, «Inverts, Perverts, and Mary-Annes», *Journal of Homosexuality*, τ. 6/1-2 (1981), σ. 113-134.

—, «Ζητήματα Ταυτότητας», στο Κώστας Γιαννακόπουλος (επιμ.), *Σεξουαλικότητα: Θεωρίες και Πολιτικές της Ανθρωπολογίας*, Αθήνα, Αλεξάνδρεια, 2006, σ. 139-168.

Whitehead Stephen M. και Barret Frank J., «The Sociology of Masculinity», στον ίδιον (επιμ.), *The Masculinities Reader*, Οξφόρδη, Polity, 2001, σ. 1-26.

Wood J. Carter, «Self-Policing and the Policing of the Self: Violence, Protection and the Civilizing Bargain in Britain», *Crime, Histoire & Sociétés / Crime, History & Societies*, τ. 7/1 (2003), σ. 109-128.

Βασιλειάδου Δήμητρα, Γιαννιτσιώτης Γιάννης, Διαλέτη Ανδρονίκη, Πλακωτός Γιώργος, «Ανδρισμοί και ιστορία: η ιστοριογραφία μίας σχέσης», στον ίδιον (επιμ.), *ΑΝΔΡΙΣΜΟΙ: Αναπαραστάσεις, υποκείμενα και πρακτικές από τη μεσαιωνική μέχρι τη σύγχρονη περίοδο*, Αθήνα, Gutenberg, 2019.

